

MENCKEN ANÖK VEDEL- MÉBEN!

FORDITOTTA

Dr FEKETE OSZKÁR

BÉVEZETTE

Dr JUHÁSZ ANDOR

Korunk legfőbb problémája, megszabadítani a nőt a százados előítéletektől és rávilágítani igazi lényére. Ezt célozza ez a sziporkázóan öletes, szafirikus írás, amely egyuttal Amerika szellemi előretörésének jelentős mérföldköve.

VILÁGKÖNYVTÁR
RÉVAI KIADÁS

A borítékot és címlapot rajzolta,
valamint a kötetet tervezte
ZÁDOR ISTVÁN

Egyedül jogosított magyar kiadás

RÉVAI IRODALMI INTÉZET NYOMDÁJA

H. L. MENCKEN

előszava

a m a g y a r k i a d á s h o z .

Ez a kis könyv 1918-ban jelent meg először Amerikában. Azóta több kiadást ért meg, kiadták újra Angliában és a Tauchnitz sorozatban is, Franz Blei pedig németre fordította le. Őszintén megvallom, az a vita, amelyet könyvem Angliában és Amerikában előidézett, némileg meglepett engem, mert amikor írtam, azt gondoltam, hogy semmi olyat nem mondok benne, amit minden józanul gondolkodó férfi vagy nő már amúgyis nem tudott volna. Dehát ez már az angol-szász szellem sajátossága, hogy a realitások mindig megdöbbennek: tipikus életformája ezen a világon, a pénzszerezés területén kívül természetesen, az illúziók kergetése. Bizonyos vagyok benne, hogy magyar olvasóim nem fognak megbotránkozni azokon a tiszta és ártatlan igazságokon, amelyek az örök nemi problémáról mondok. Sőt

remélem, olyat is fognak találni e könyvben, ami még mulattatni is fogja őket.

És meg kell ragadnom az alkalmat, hogy köszönetet mondjak *Juhász* doktornak is azért a kedvességéért, hogy közel hozott engem hozzájuk.

Baltimore, 1928. tavaszán.

Princher

Mencken és a mai Amerika.

I.

Ebben a kötetben a mai Amerika egyik legeredetibb és legérdekesebb szellemével ismerkedik meg az olvasó, *H. L. Mencken*, essayista és kritikus, kíméletlen és maró szatírával szedi szét alkatrészeire az útjába eső problémákat, amelyeket a modern élet ina minden téren támaszt, kezdve az irodalmiakon és művészetieken egészen a vallási, társadalmi, etikai kérdésekig. Épp annyira irodalomteoretikus és esztétikus, mint szociológus vagy zenész, épp annyira ért a biológiához és anthropológiához mint a filozófiához és történelemhez. Szabadon portyázik a szellemi élet minden területén, innen is, onnan is fölszedeket valamit, hogy aztán a végén gazdag zsákmánnyal térjen meg kalandozásából. Egyszóval: *újságíró*. Újságíró a szó legnemesebb és legdíszesebb értelmében. Ő az ideális újságíró, akinek különös jelentősége van a mai kor kultúrájában. A ma komplikált, szerteágazó, specializált korában az

egyetlen lehető szintézis, aki túl tud — és akinek hivatásánál fogva túl kell emelkednie a detailokon, a látszólag összefüggéstelen apróságokon, akinek meg kell látnia a kapcsolatokat és értelmi egybetartozóságokat, akinek hivatása teljesítése közben napjában százszor is át kell ugornia a mérföldes árkokon, át kell kapaszkodnia a megmászhatatlan drótakadályokon, amelyek a mindennapi életben az eseményeket az ideáloktól elválasztják. Ha valóban testet öltött valahol a világon ez az újságíró-ideál, akkor elsősorban Menckenben inkarnálódott. És nem lehet tudni, minden téren kétségtelenül nagy szaktudását, bő humorát, csípős, gyakran kellemetlen szellemességét, vagy stílusának kiapadhatatlan frissességét csodálja-e jobban az ember.

Mert Mencken elsősorban szatirikus. Nemcsak áttekinteni tudja ő a világot, hanem, hogy bemutassa, milyen, azonnal meg is tudja fordítani azt és így, a visszajáról, ebben a feje tetejére állított képben egyszerre százszor, ezerszer jobban szembeötlenek az összes ferdeségek, félszepségek, képmutatások, farizeuskodások. Könyörtelenül ad abszurdum vezet, mindent, üt, vág, rombol, néha tajtékszik és vért hány, néha a legfinomabb gúnnyal öl. De az igazi nagy ideálokat nincs okunk féltetni a torzító tükörtől. Ezeknek már az sem árthat, ezek eredeti, tiszta fényükben és szépségükben verődnek vissza onnan. De a szatirikusnak kötelessége, hogy mindent odaállítson, nem szabad, hogy kivételezzen, hogy elrejtse, hogy féltse tőle vala-

mit. Ha gyökeres tisztogatást, alapos és teljes rendcsinálást akarunk, ha végképp és minden téren le akarunk számolni a meggyökeresedett ostobaságokkal, a hipokrizisekkel, hazugságokkal és előítéletekkel, lehetőleg mindent revízió alá kell vennünk. Itt nem köthetnek bennünket belénk nevelt vagy velünk született tradíciók, szerelmek, gyöngédségek, elvek vagy világnézetek. Nem kétséges, hogy a régi világ eszméi között is nem egy lesz, amely győztesként kerül ki ebből a revízióból, de éppen ezeknek az eszméknek az érdekében van szükség rá, hogy ezek is odakerüljenek egyszer a torzítótükör elé. Így — győzelem, ha elhallgatjuk őket — csak újabb bizalmatlanság forrásaivá válnak.

Henry Louis Mencken Baltimoreban született 1880 szeptember 12-én. A baltimorei Polytechnic Institute növendéke volt, ahol kémiát tanult, de már ekkor is foglalkozott irodalommal és bölcselettel. A filozófusok között elsősorban Nietzschét szerette, akiről később könyvet is írt. AJz egyetemen filozófiai doktorátust tett, — de az egyetemmel ez volt első és utolsó kapcsolata. Az akadémikus tudásnak és a professzori doktrínának ma nincs nála nagyobb és félelmetesebb ellensége. Atyja halála után végleg az újságíráshoz adta magát. 1899-ben riportere lett a baltimorei *Morning Heroldnak*, majd később szerkesztője. 1906-ban ki-

vált a lap kötelékéből és a baltimorei Sun-höz szerződött, ahol két esztendeig dolgozott. 1908-ban a Theodor Dreiser ajánlatára a *Smart Set* irodalmi kritikusául szerződtek, amelynek 1923-ig társ-szerkesztője volt. 1921-ben a *Nation-t* szerkesztette, végre 1924-ben másodmagával megalapította az *American Mercury-t*, amelynek 1925 óta egyedüli szerkesztője. Az *American Mercury* ma Amerika vezető magazin-ja. A főszerkesztő és háza körül (a híres *Hollins Street 1524* Baltimoreban) valóságos legendák képződtek. „Volt idő — írja *Isaac Goldberg* Menckenről írott nagy könyvében (New York 1925) — amikor szülővárosának methodistái engesztelő istentiszteleteket tartottak miatta. Az anyák gyermekeiket nem a mumussal, hanem Menckennel rémítették.” Mi az igazság a Mencken-babonákban? „Mencken az amerikai paradicsom Luciferje — írja tovább *Goldberg* — az angyalok lázadásának vezetője. Veszedelmes vezető, de hát minden igazi vezető veszedelmes.” Csakhogy a jó baltimorei methodisták nem látták meg, hogy a Mencken harca nem a Gonosz küzdelme a Tisztsággal, hanem az igazi Jóságé az Áltisztaság ellen. Nem a bárányokat akarja fölfalni ő, hanem a báránybőrbe bújt farkasokat, akik nem az Ür paradicsomában legelésznek, hanem a hazugságok és szármarságok Igéretföldjén.

Az előző kritikus-nemzedékből leginkább *James G. Huneker* hasonlítható össze vele. Az új irodalmi

irányok egyik leglelkesebb harcosa és nem kis része van abban a nagy győzelemben, amelyet a mai amerikai irodalom az európai fölött aratott. És ennek az irodalomnak főleg két korifeusa mellett szállott síkra, az egyik *Edgar Lee Masters* volt, a másik *Theodor Dreiser*. Főbb művei időrendben a következők: *G. B. Shaw: His Plays* (G. B. Shaw drámái, 1905), *The Philosophy of Friedrich Nietzsche* (Fr. Nietzsche filozófiája, 1908), *A Book of Burlesques* (Burleszkek könyve, 1916), *Damn, a Book of Calumny* (Átok, vagy a rágalmazás könyve, 1917), *A Book of Prefaces* (Előszavak könyve, 1918), *The American Language* (Az amerikai nyelv, 1918), *In Defence of women* (A nők védelmében, 1918), *Prejudices* (Előítéletek, öt sorozat, 1919—1926), *Americana* (1925). Írt azonkívül egy csomó igen érdekes irodalmi bevezető tanulmányt *Brieux, Swift, Stephen Crane, Cabell, Nietzsche, Ibsen és Wilde* munkái elé.

És még egy szót! A háború alatt Mencken Európában is megfordult és a legelsők között volt, akik hazájában fölismerték Németország jogos önvédelmi küzdelmét, akik keresztül láttak a *Wilson* naiv jóhiszeműségén és akik egyszerűen ostobaságoknak minősítették a békeszerződéseket. És ez nekünk, magyaroknak igen fontos lehet. Mert a Mencken élete célja az ostobaságok elleni küzdelem. És még ha valóban az az ördög volna is, akinek a baltimorei methodisták festik, ha ezek ellen az ostobaságok ellen is fölveszi a küzdelmet, akkor az ör-

dög maga is barátunk, ha a pokol minden seregével jönne is.

Hát még így, hogy a legjobb szívű, legaranyosabb ember, akit ismerek!

II.

Ma már kétségtelen, hogy a világháború rettenetes pusztításaiból mindössze két ország került ki győztesen: Amerika és Németország. A legrnegyervebbek Magyarország és Oroszország. Franciaország elvérzett a pyrrhusi győzelemben, amelyet háborúelőtti gazdasági és kulturális hegemoniájának elvesztésével kellett megfizetnie; Olaszország csak most kezd talpraállni, az utódállamok, sem a megcsonkítottak, sem az aránytalanul megnagyobbodottak, nem képesek beleilleszkedni az új helyzetbe; Angliának túrnie kellett Írország elszakadását és hogy gazdaságilag milyen bajokkal küzd, arra elegendő példa a legutóbbi hatalmas bányászsztrájk. Amerika és Németország azonban gazdaságilag is, kulturálisan is megnyerték a háborút. Amerikában, amely mint a világ hitelezője és Németországban, amely mint a világ koldusa fejezte be a háborút, szédületes tempóban, rohamléptekkel száguld előre a nagy föllendülés; a drága dollárokból és az értéketlen papírmárkákból egyaránt rentábilis vállalatok, gyárak, épületek, vasutak támadtak. Valóságos szimbólum, hogy éppen Németországban építették

az első európai felhőkarcolókat. A nagy vízözönből, amely az egész világot elpusztította, csak az amerikai és a német sky-scraper emelkedik ki büszkén és legyőzhetetlenül, mint Ararát hegyek az Óceán két partján, a germán erdő és tudás megvíthatatlan bércei.

Minden jel arra mutat, hogy az új idők egyik legfőbb jellemvonása a germán hegemonia lesz. Európában Németországon kívül egyedül Anglia tudta úgy-ahogy megtartani azt a morális és materiális súlyt és tekintélyt, amelyet a háború előtt képviselt, Franciaországból momentán nem jön semmi, Párizs egyelőre megszűnt a világ fővárosa lenni, most csak a dicső múlt emlékeiből él. A lázas lüktetés, a hatalmas forgalom a boulevardokon vagy a Champs Elyséen, csak külsőség (amerikai és angol, újabban német autók csinálják). Párizs a tehetetlenség törvényének engedelmeskedik, egy ideig még forog és áramlik minden, még akkor is, amikor a belső erő, amely ezt előidézte, már megmerevedett. A lüktetés mögött nem erjed, nem forr, nem érik a világ vetése, sem irodalom, sem művészet, sem zene, sem új ideák, amelyek meg tudják mozgatni Európát, az emberek kezdenek olyan érzésekkel Párizsba menni, mint ahogy Rómába mennek, a nagyszerű múlt áhítatos tiszteletével. Nem az élet buzgó forrása és bősége az ma, hanem kövek, diadalívek. Arc de Triomphe-ok. Hasonlítsuk csak össze Párizs életét Berlin vagy New York életével! Itt valóságos

belső erő fűti az áradást, amely nem ürességet, hanem új, áldott terheket takar. Gondoljunk csak a német kémiára, vagy modern irodalmukra, vagy akár csak a relativitás elméletre, amelynek végső konzekvenciái még beláthatatlanok. Vagy gondoljunk Amerikára. Itt ma hősök születnek, Lindberghék, akik — mint egykor a Kolumbuszok a tengert, — a levegőt hódítják meg.

Rátérhetünk most már arra a kérdésre, mi csoda különbségek vannak Európa és Amerika kultúrája között. Európát a nagy felfordulás egy régi, hatalmas kultúra tetőpontján érte, viszont Amerika kultúrája a világháború kitörésekor alig volt más, mint egy Európától átvett civilizáció. A háború azonban gyökeresen megváltoztatta a helyzet képét. Amerika megteremtette a maga saját, külön, Európától független kultúráját, Európa pedig elveszítette a magáét. Így kezdett széjjelválni — mekkora paradoxon! — teljesen és végleg Európa és Amerika akkor, amikor a távolság annyira megkisebbedett a két világrész között, hogy Lindbergh 36 óra alatt szelte át az Óceánt New Yorktól Párizsig és hogy Európában ma már leemelhetem a telefonkagylót és épp úgy beszélhetek Amerikával, mint egy szomszéd szobában levő mellékállomással. Amerikáról eddig rengeteg jó és rossz viccet csináltak, mint valami új-gazdagról, aki meg akarja venni a kultúrát is, mert meghallotta, hogy az is hozzátartozik a bon-tonhoz és kilószámra vásárolja a könyveket és méterszánira a képeket. Ezek

az idők már elmúltak. Amerikának nemcsak pénze van már, hanem kultúrája is. Európának pedig, amely eddig kinevette, se pénze, se kultúrája többé.

A helyzet azonban mégsem annyira vigasztalan, már nekünk, európaiaknak. Igaz, hogy Európa elveszítette régi kultúráját, az újat pedig még nem találta meg, de azért ma már nem kétséges, hogy meg fogja találni. Az átmenet persze még elhúzódhatik egy ideig, a bizonytalanság, összevisszaság, káosz, ellentétes tendenciák harca még sokáig tombohthat, de a jövő képe mintha már derengene a horizonton. És ez lesz az a pont a világ történetében, amikor Amerika és Európa között végérvényesen megszakad minden szellemi kapcsolat, bár lehet, hogy ebben az időben Amerikába utazni nem lesz más, mint holmi kis délutáni kirándulás. Amikor hetekig, sőt hónapokig tartott az Óceán áthajózása, akkor csodálatosképpen olyan közel volt még egymáshoz az európai és az amerikai szellem (*Washington* Amerikája, a forradalmi Franciaország, a szabadságharcokban kirobbanó egész Európa), amilyen közel soha többé nem kerül.

Amerika külön és önállóan építi tovább azt a kultúrát, amely Európában a világháborúval befejeződött. Úgy látszik, mintha Amerika kultúrája ma ott tartana, mint Európa a háború előtt. De ez csak látszat. A valóság az, hogy azt a kultúrát, amelyet Amerika Európától ellesett és amelyet aztán Európa föl adott, Amerika annyira asszimilálta, hogy az ma a legsajátabb tulajdona, a vére,

az éltető nedve, amelynek új fejlődési lehetőségei az Egyesült-Államok specifikus humuszában szunnyadoznak. Ez az amerikai kultúra öntudatos, nyugodt, magabízó kultúra, amely egy régi, nagy kultúra biztos és jól megalapozott bázisain nyugszik (hogyne, hiszen Európában hosszú századokig alapozták!), míg az új európai kultúra valamiféle bizonytalan, csírázó, gyöngye kis palántához hasonló kultúra lesz, amelyet a szellőtől is óvni kell, mert idáig még semmiféle pozitív alapja nincs.

E sorok írója *A világirodalom élettörténete* c. munkájában más összefüggésben már kimutatta, hogy Európa ma azon az úton van, hogy, minden vonalon szakítson a háború előtti idők immanens lelki beállítottságával, realisztikus és mateiialisztikus világgépével, amelynek két alappillére az analízis és a kauzális mechanika volt. Minden jel arra mutat, hogy korunk egy transzcendentális beállítottságú, idealisztikus és; spjriualisztikus világgép kialakulása felé halad, amelynek kettős pillére a szintézis és a teleológia. Eddig Ázsia volt az a szellemi világ, amely évezredek mozdulatlanágban vigyázott a lélek misztériumaira és gazdagságára, miközben Európa hétmérföldes csizmákkal vágtatott, az újkori technika minden vívmányát fölhasználva, materializmusának és mechanizmusának kiteljesedése felé. Amerika előbb csak szerényen követte Európa példáját, aztán egyre hatalmasabb, egyre

szédületesebb tempót állított be és ha a mi háborúelőtti, materializmuson és mechanizmuson alapuló kultúránkat nem is tudta elérni, de gazdasági és technikai felkészültségünket sikerült meg is előznie. Ma az a helyzet, hogy Amerika elért a materialista kultúrának arra a fokára, amelyen Európa azt abbahagyta, Európa, a középkor eszményei felé haladva, mint azelőtt Ázsia, a szellem mozdulatlan és virrasztó birodalmává kezd válni az egyre jobban mechanizálódó Amerika és a civilizálódó Kelet között, míg Ázsia kezdi átvenni azt a szerepet, amely Európának jutott az újkorban, a technika és civilizáció szédületes iramát.

III.

Az itt elmondottak legvilágosabban a mai Amerika irodalmából tűnnek ki. Ez az irodalom ma annak a kultúrának ismertetőjeleit tükrözi, mint Európa irodalma a század első évtizedében. Sokat beszélnek manapság az európai és amerikai irodalmi ízlés különbözőségéről. Hogy van az, hogy Amerikában sorra buknak darabok, amelyek Európában a legnagyobb sikereket aratták és viszont Amerikában nagy sikerük van azoknak a drámáknak, amelyek Európában nem találtak tetszésre? Főntebbiek után már egyszerű a magyarázat. Az új amerikai kultúra még nem érkezett

el a dráma fokára, az európai dráma pedig már a háború kitörésekor is hanyatlóban volt. Az európai háborúelőtti és az amerikai háború utáni dráma tehát körülbelül egy nívón fekszik, az egyik az ív baloldali, a másik a jobboldali szárán. Egy példa! *Molnár Ferenc* nem azokkal a darabokkal aratta nagyjelentőségű amerikai sikereit (magyar szempontból ezek is igazán felbecsülhetetlen jelentőséget képviselnek), amelyek nálunk reprezentálják az ő igazi irodalmi értékeit. Nem a *Liliommal*, vagy a *Riviérával*, hanem azokkal, amelyekre ma már szinte nem is igen emlékeznek. Viszont a mai kor tipikus vezető drámaíróinak, egy *Pirandellónak*, egy *Kaisernek*, egy *Werfelnek* semmi talajuk sincsen odakint. Vagy vegyünk egy ellenpéldát! Melyik európai színpadon tudnának pl. sikert aratni *O'Neill* drámái? Vagy nem jellemző, hogy az utóbbi idők egyik legnagyobb amerikai drámasikere az *Abies Irish Rose* volt? Az amerikai dráma főjellemvonása a „happy end.” Minden darabnak, akár a színpadon, akár a mozivásznon, jól kell végződnie. Azt vetik az amerikaiak szemére hogy ez naivitásuk, vad népekre emlékeztető primitív gyermetegségük követelménye. Milyen igazságtalan ez a szemrehányás! Miért kívánják az amerikai daraboktól, hogy minden tekintetben olyanok legyenek, mint az európaiak? Miért nem látják meg végre, hogy az annyit gúnyolt és csúfolt „happy end” nem

más, mint az amerikai dráma tipikusan amerikai jellemvonása, amely az amerikai drámát élesen elválasztja az európaiától és egyben kijelöli a fejlődésnek, az európaiától merőben különböző, új irányát. A „happy end” nem primitivizmus és nem infantilitás. De miért ne legyen jó vége mindennek náluk, hiszen jól végződött a háborújuk, jól végződött a spekulációjuk, jól végződött a befektetésük. Miért épp a drámájuk ne végződjék jól? — Viszont másrésről épp annyira érthető, ha az európaiakat kínosan érinti ez a színpadi- és film-tüntetés kulturális és gazdasági happy end-jükkel. Európában bizony ma nem igen dívik a happy end. Természetesen a drámában sem, hiszen a dráma hivatásánál fogva az élet ábrázolója kell hogy legyen. Épp ezért értsük meg és méltányoljuk az amerikaiak happy end-jét, amely az ő életük szimbóluma és viszont legyünk megértőek az európaiakkal szemben, akiknek fáj ez az amerikai happy end.

Más azonban a helyzet a regényirodalomban. Itt ma már szinte kizárólagos joggal csak Anglia és Amerika (és természetesen Németország) termelik az egyetlen komoly értékeket. Angliát, amelyet a tenger szinte teljesen elzár a kontinestől, nem érték olyan közvetlenül a kultúra válságának hullámverései. Így Anglia és Amerika kulturálisan meglehetősen hasonló helyzetben vannak. Amerika letről kezdte és így jutott el

kultúrájának mai fokára, Anglia egy régi kultúra letéteményese, nem veszítette el azt a régi kultúrát, amelyet időközben Amerika elért. Anglia területén nem állott ellenség, katonáit át kellett szállítania a tengeren, hogy ellenséggel találkozzanak, úgy hogy háborúja végeredményben szinte nem volt más, mint egyszerű gyarmati háború, csak természetesen méreteiben különbözött az afrikai vagy indiai csete-patéktól. Így tudott szellemileg a háború után Amerikával találkozni: Amerika a fejlődésben elért egy ponthoz, amelyen Anglia akkor még ott volt.

Nézzük most ennek az új angol-amerikai regénynek a fősajátosságait! A regény jobban meg fogja világítani a két világrész különbségeit, mert a dráma válsága, amint láttuk, mindkét helyen közös, a regényé azonban csak Európára terjed. Miért? Láttuk, hogy az európai dráma már a nagy összeomlás előtt is hanyatlóban volt és a dráma válsága régebbi keletű, mint a világnézet válsága. A regény azonban Európában még mindenütt friss erőt képviselt, amikor beállt a katasztrófa és megfojtotta a régi világnézetet. A modern dráma voltaképpen már *Ibsennél* meghalt, a modern regény ellenben (bár a bomlás jelei itt-ott már a háború előtt is mutatkoztak: *Romain Rolland* Jean Christoph-ja), egy évvel a háború után olyan munkával zárul, amelynek töretlen ereje csak Dosztojevszkij-jel hasonlítható össze, a *Proust* re-

gényciklusával: *A la recherche du temps perdu*. Azóta, az európai regény lassan, de biztosan és céltudatosan elhajlik a realizmustól és materializmustól és spirituális, romantikus régiókba emelkedik. Csak két példát erre az új európai regénytípusra: *Sigrid Undset* Christina Lavransdatterje és a *Thomas Mann* Zauberbergje. Amerikában és Angliában ezzel ellentétben a realizmus még olyan friss és érett gyümölcsöket termel, mint Európa a realizmus legragyogóbb napjaiban. Angliában a materialista kor egyik vezető eszméje, az evolúció, csak most kezd igazán irodalmi testet öltetni, még pedig egy olyan író kezében, aki a fantasztikum és misztika világát hagyta ott, hogy ehelyett praktikus tudományos módszerekkel kísérje végig az emberiség fejlődését a dinozaurusztól kezdve William Clissoldig. Mellette egy új Balzac támadt, mert *Galsworthy* leginkább Balzachoz hasonlítható az irodalom múltjából. Amerikában aztán szinte vadon burjánzik a realizmus. Amíg mi itt Európában tapogatózva és félénken keressük az új ösvényeket, addig odaát a régi formákból támad sohasem sejtett gazdagság. Egy *Dreiser*, egy *Cabell*, egy *Lewis Sinclair* — csupa olyan név, amelynek Európában ma nincs aequivalense. Amerikában most arat döntő sikert az Impresszionizmus (*Dos Passos*: *Manhattan Transfer*) és a Zola-féle naturalizmus (*Upton Sinclair*) és ezek mellett mennyi új név, mennyi új ígéret!

IV.

Természetes, hogy ez a gyors rohanás, ez a szédületes tempó, amellyel Amerika ilyen rövid idő alatt az élre szökkent, nem mentes minden groteszkségtől. Ezt maguk az amerikaiak is érzik és ezért van az, hogy a mai amerikai irodalomnak rendszeren mindig van valami szatirikus mellékíze, még akkor is, amikor igazán nem humorizálni akar. Európában csak tréfákat gyártanak erről a komikus túlekedésről, lázas rohanásról a máról holnapra égbeemelkedő sky-scraperok között, dübörgő magasvasutaktól és autók végeláthatatlan sorától hangos Avenuekon és Broadwayken, de az amerikainak ott a helyszínén, szinte percről percre kell éreznie, akárcsak egy vurstli forgó-korongján, hogy siklik ki a talaj a lába alól ebben az eszeveszett forgásban. Egy nemzet, még pedig egy nagy és hatalmas nemzet élet-halál küzdelme ez, a meggazdagodott homo novus, a self-made-man harca, hogy végleg legyőzze, lába alá tiporja a régi arisztokráciát. Egyszer már volt ilyen szédületes rohanásra példa a történelemben, bármilyen paradoxul hangzik is ez a hasonlat: Oroszország Nagy Péter és Nagy Katalin korától kezdve. Ekkor születtek a hatalmas szatírák, *Gogoly* művei, *Dosztojevszkij* víg elbeszélései amelyek nevettek és neveltettek, gúnyoltak és óva intettek és kíméletlen kézzel mutatták meg a mélységes szakadékot, amelybe a végén bele

kell fordulnia az elszabadult, a száguldó trojkának. És — újabb bizonyíték amellett, hogy milyen közel állnak egymáshoz tragédia és komédia, mennyire egy lényegből fakad a kettő, mennyire csak egy síró és nevető arca egyugyanazon Janus-főnek — nemcsak humorában hasonló a mai Amerika törtétese az akkori Oroszorszáéhoz, hanem mélységeiben és szenvedéseiben is. Amint Oroszországban nemcsak Csicsikovokat és Nozdreveket, nemcsak Foma Fomicsokat és Alexandrovna Marját hozott létre a tempó, hanem megteremtette a sietés tragédiáit is, a Raszkonyikovét és azét az egész társadalomét, amely fölött Kirillovics Hippolit államügyész törpalcát a Karamazov-testvérekben, — úgy teremtette meg Amerikában a rohanás örülete egyrészt a *Mencken* intő és tanító szatíráit, másrészt a *Dreiser* amerikai tragédiáit, a Clyde-ét (*An American Tragedy*). Clyde-Raszkolnyikovot a gyors érvényesülés vágya, meg nem érdemelt anyagi és erkölcsi sikerek, könnyű diadalok űzik, hajtják, és ez eszeveszett, féktelen idők gyermekei a gyilkosságtól sem riadnak vissza, akár oroszok, akár amerikaiak, akár konzervatívok, akár modernek.

Amerikában azonban ma még súlyosabb a helyzet. Itt nemcsak arról van szó, hogy a nemzet, mint olyan, akarja felhasználni az újkori technika minden eszközét, a rádiót és repülőgépet, hogy hihetetlen gyorsasággal az élre szökjön, Amerika tempója ma csak egy kiszakított darabja az általános világválságnak és ilyen módon komikuma talán még

komikusabb, tragikuma még tragikusabb az orosz-nál, mert általánosabban emberi, egyetemesebb érvényességű. Ha a Gogoly trojkája belerohan az árokba, Oroszország pusztul el bele, ha Amerika fordul bele a szakadékba, az egész világnak vége van. Raszkolnyikov minden mély és általános emberi volta ellenére is tipikusan és exotikusan orosz. Tragédiája más országban, más nép fiai között szinte elképzelhetetlen. A Clyde tragédiája azonban túl Amerikán, az Óceánnak ezen a partján is, mindenütt, ahol a ma embere él, a ma emberének tragédiája. A Dosztojevszkij humorát nagyon, sokan nem tudják méltányolni, olyan specifikusan orosz. A *Mencken* szatírái, bár amerikaiak, az egész mai korra állnak, bármely országban olvashatják és értékelhetik őket, mert minden, amit Amerikáról állít, ugyanúgy és ugyanakkor a világ minden más országára és népére is érvényes. Csak meg kell változtatnunk a neveket és — mutatis mutandis — de te fabula narratur. A mai Amerika szatírájában és tragédiájában nemcsak a nemzet, hanem a világ egyetemes válsága van, azé a koré, amely csak a Rabelaiséhoz, a Voltaireéhoz, a Swiftéhoz hasonlítható.

Az amerikai szatírának, amelynek egyik legtipikusabb példája ez a könyv, egyetlen kizárólagos célja: leszámolni az előítéletekkel. Az előítéletekkel, amelyeknek szerzőnk egy külön könyvet is szentel (*Prejudices*), amelyeket az ember örököl és amelyeket belénevelnek, amelyek megkötik a gon-

dolkodását, korlátokat vonnak látókörének, akadályozzák a haladásban, a fejlődésben, a rohanásban, mert ebben az új életben csak az tudja megállni a helyét, akit semmi sem köt, csak az érhet be győztesként a célba ebben az eszeveszett versenyfutásban, aki a legkevésbé van handicapelve. Minden leküzdött előítélet, minden ledobott tradíció egy-egy szilárd pont a forgó-korongon.

Ennek a könyvnek a *Nő* a tárgya. Olyan téma ez, amelyhez a legtöbb megrögzött előítélet tapad. Pedig az új idők gyors és nagyarányú átértékelődési folyamata természetesen — sőt talán elsősorban? — a női eszmény és ideál, a női érték és tekintély átértékelését, hogy úgy mondjuk, valorizálását is követeli. A nőkérdés megoldása, mégpedig az új idők szellemében való megoldása, a legégetőbb társadalmi feladatok közé tartozik. De ehhez elsősorban az szükséges, hogy megszabaduljunk az összes előítéletektől, amelyek ehhez a problémához nőttek. Úgy hisszük, a *Mencken* könyve alaposan meg fog szabadítani tőlük,

Budapest, 1928 január 31.

Dr. Juhász Andor.

BEVEZETÉS.

Mint az élet és irodalom hivatásos kritikusa, főfoglalkozásom a világban az, hogy a holnap számára ürességeket gyártsak, vagyis eszméket, melyek egyrészt oly újszerűek, hogy minden helyesen gondolkodó ember nyomban elveti őket esztelen és túlzott voltuknál fogva, másrészt oly találóak és egészségesek, hogy esetleg legyőzik az ösztön-szerű ellentmondást és befészkelődnek az emberi nem hagyományos bölcseségei közé. Remélem, nem szükséges meggyónnom, hogy raktáram nagy részét a tegnap pókhálós rekeszeiből hámoztam elő, csak hevenyében új címkék kerültek a régi árúkra. Ez a felhasználása és újjácsiszolása a raktárban hevert, színehagyott árúcikkeknek köztudomásúlag mindenütt és mindenkor megváltozhatatlan szokása az eszmekereskedésnek. Ez nem azt jelenti, hogy minden elképzelhető emberi fogalmat már elgondoltak, kimerítettek; — hogy egész őszinte legyek, — egyszerűen csak azt akarom jelezni vele, hogy a volonter-kitalálók nagyon ritkán bírják, ha

ugyan bírják egyáltalán, akárcsak egy egész napig is szusszal. Legtöbb, amire igazi eredetiségükben képesek, egy briliáns alkalmi kirohanás. Egy féltucat ilyen nekiiramodás, különösen, ha sűrű egymásutánban jön és bizonyos összefüggő rendszer látszik bennük, elég ahhoz, hogy pl. egy gyakorló orvost híressé, esetleg halhatatlanná tegyen. A természet valójában összeesküszik minden valódi eredetiség ellen és nem kétlem, hogy még az Isten is az ő mennyei trónusán ellene van, amint hogy földi papjai és párthívei is ellene vannak. A holt kéz valami intellektuális kalickába zár mindannyiunkat és mindenkiben megvan az a különös hajlam, hogy hagyja magát és föladja a küzdelmet. így hát Aristoteles szemtelen kollégáját ma kétszeres nyomás gátolja működésében: először a közvélemény, mely vállalkozását fölforgatónak és Ízléstelennek tekinti, másodsor valami belső gyengeség, mely határt szab képességének, különösen azon képességének, hogy ledöntse fájának, kultúrájának és korának előítéleteit és babonáit. A sejt — mondta Haeckel — nem képes akcióra, csak reakcióra, és ugyan mi más az az eszköz, amellyel elmélkedünk és gondolkodunk, mint sejtek rendszere?

Abban a pillanatban, midőn a modern metafizikus legmagasztosabban szárnyal, midőn legjobban hevíti a boldog érzés, hogy ő most mily magasan van a közönséges gondolatvilág felett és

a farkánál fogva tart egy teljesen új gondolatot, fogalmat: egyszerre felfricskázza a felfedezés, hogy amivel szórakozik, egyszerűen kísértete valami régi eszmének, melyet tanítója már 1887-ben belékényszerített — vagy oszladozó holtteste egy oly doktrínának, melyet hazájában az elmúlt háború folyamán hivatalosan állapítottak meg, vagy — hogy még cifrázzam a dolgot, — erjedési terménye valami banális eretnekségnek, melyet nemrég a felesége fejtegetett előtte. Ez a bírság, amit a kíváncsiságban és hiúságban bűnös ember fizet, mivel erőszakoskodott az isteni paranccsal szemben, hogy: elégedjék meg azzal, ami kinyilatkoztatott a Sínai hegyen — és mert szembeszállt az élet azon természetes menetével, mely iparkodik az embereket a hazafi és adófizető polgár tiszteltreméltó rendjében tartani.

Természetesen tudatában voltam ezen nehézségnek, amidőn jelen művemet terveztem és nem vártam, hogy többel leszek képes azt szépíteni, mint legfeljebb néhány, eddig fel nem használt fogalommal. Sőt még az a tehertöbblet is nehezítette vállalkozásomat, hogy olyan közönséggel állok szemben, melynek rendkívüli módon ellenszenvesek az ilyen eszmék, mert én ezt a könyvet a háború folyamán írtam, minden idegen könyvpiactól elzárva és így egyedüli vevőim az amerikaiak voltak. Már pedig az ő példátlan gyűlöletükről min-

den ellen, ami új a szellem birodalmában, a múltban már oly sokszor beszéltem, hogy erre nem kell ismét kitérnem. Minden, amit tennem kell, az, hogy reámutassak arra a tényre, hogy az Egyesült-Államokban — egyedülállón , a J történelmi nagy; nemzetek közt — minden dologra nézve van a gondolkodásnak egy, helyes és egy helytelen menete — nemcsak a theológia vagy politika vagy közgazdaság terén, hanem a mindennapi élet legközönségesebb dolgaiban is. ilyképen azt a polgárt, aki egy átlagos amerikai városban szemben állva egy szervezett, rendszerint érdekelt felektől irányított lármával, mely azt követeli, hogy Susan B. Anthony-nak, a női választójog apostolának állítsanak lovasszobrot a főpályaudvarral szemközt, vagy hogy vásároljanak egy tucat leopárdot a községi állatkert számára, vagy küldjenek meghívót az Épületlakatos Munkások Szövetségének, hogy tartsák a jövő évi gyűlésüket a városi hangversenyteremben — azt a polgárt, aki valami logikus oknál fogva ellenszegül az ilyen indítványnak, mondjuk azon az alapon, hogy miss Anthony egész életében soha lovon nem ült, vagy hogy kevésbé hasznos az a tucat leopárd, mint egy akasztófa volna, amire a városi tanácsot akasztanák fel, vagy hogy az Épületlakatos Munkások tele fogják köpködni a hangversenyterem padlóját és le fogják verni Beetho-

ven, Bach és Brahms szobrait, — ezt a polgárt rendszerint anarchistának és a köz ellenségének nyilvánítják. így gondolkodni tehát nem csak téves, hanem immár erkölcstelen is.

És így tovább, sok más dologban fölfelé és lefelé. Az az amerikai, aki kérdés tárgyává tesz egy olyan, alapjában bizalmi ügyet, melyet a többség helyesel, egyenesen társadalmi helyzetét teszi kockára. Az amerikai bíróságok egyszerűen feltámasztották azt a régi angol felségsértést, „elképzeln, hogy. a király meghalt” és férfiak, nők százai sínylődnek börtönben, mert ezt a bűnt elkövették s oly irtóztató módon kiterjesztetett ez a felfogás, hogy felölel oly eseteket is, mint pl. az a vélemény, hogy a négereknek a törvény előtt a fehérekkel egyenlőknek kellene lenniök, vagy, beszélni oly nemzet nyelvén, mely az elmúlt háborúban ellenség volt, vagy: elküldeni egy barátnak a synthetikus gin receptjét. Minden ilyen játékot a tiltott eszmékkal a demokrácia elleni merényletnek tekintik — bizonyos szempontból valóban helyesen is. Mert a demokrácia oly gyermekes családoknak a tömegén alapul, hogy a „tabuk” legszigorúbb rendszerével kell védeni, különben a félészű is képes lenne érveivel azt darabokra törni. Az Egyesült-Allamoknak ez nemcsak első érdeke, de utolsó érdeke is. Semilyen más vállalkozás, még a közhivatalnoki állásokkal és szerződésekkel való

üzérkedés sem foglalkoztatja az (ország vezetőit oly folytonosan, vagy teszi súlyosabban próbára éles elméjüket és hazafiasságukat.

Mivel tudom, mit kockáztatok, ha ezt a körülményt szem elől tévesztem — és mivel épp most kellett megváltoztatnom az „Előszavak könyve” című művemnek egyes, lapjait, azét a könyvét, amely tisztára irodalmi kritikát tartalmaz, teljességgel minden politikai szándék vagy jelentés nélkül, csak azért, hogy megkapjam a postai szállítást, úgy határoztam, hogy ezt a jelen, a női kérdést tárgyaló füzetet rendkívül pianissimo hangban fogom tartani és elkerülöm, hogy ismeretlen s ennél fogva törvénytelen eszméssel terheljem meg. Ezen elhatározásomnak még egy okát említtem meg: az intellektuális snob elpusztíthatatlan hiúságait, mely igényt tart rá, hogy magát minden ész fölébe helyezze. Ezzel azt akarom mondani, hogy megállapítottam a szabályt, hogy semmiféle olyan eszmét ebbe a könyvbe nem írok bele, amely már eddig is nem volt oly szembeötlő, hogy a közmondásokban rejlő filozófia be ne kebelezte volna, vagy pedig valamely civilizált nemzetnek, beleértvén a kínaiakat is, népbölcsességében benne nem foglaltatnék. Ebhez a szabályhoz én véges-végig hű maradtam. Eredeti formájában, ahogy én 1918-ban közzétettem, ez a könyv tényleg olyanféle gyűjteménye volt a közmondásoknak, amelyek

közt sok angol is volt s ezért még a képviselők, újságkiadók és más ilyen irodalmiatlan emberek is ismerték őket. Nem mindig volt könnyű magamat ehhez a programhoz tartani, újra meg újra kísértésbe jöttem, besorozni olyan fogalmakat is, melyek tán európai vagy ázsiai parasztoktól származtak. De végül is, valahogy a mű formájának rovására keresztülbukdácsoltam engedmény nélkül s így nyomdába került. Fölösleges megemlítenem, hogy az én eszmei abstinenciám felismerése és jutalma elmaradt. Tényleg, egyetlen amerikai könyvszemle sem jegyezte fel és a legtöbb félre-capta a könyvet, mint az eretnokségek és macacságok tömegét s mint minden, a női kérdés ügyében ismert és becsült igazság elleni megfontolt támadást és meggondolatlan hadjáratot a nemzeti illendőség ellen. Délen, ahol az eszmék elleni gyanakvás rendkívüli mérveket ölt még az Egyesült-Államokkal szemben is, néhány újság alkalomadtán a könyvet azzal vádolta, hogy német propaganda-mű, melynek célja, hogy az amerikai erkölcsöket megrontsa és felhívták az ügyészt, hogy lépjen fel ellenem azon bűncselekmény miatt, amelyet az amerikai törvény „kriminális anarchia” névvel jelez: íme, „elképzelése a király halálának”. Sohasem tudtam rájönni, miért nem vonták meg a könyvtől a szállítás jogát azon

a címen, hogy az züllött és pornográf. Az biztos, hogy sok feljelentés történt. Jó magam is néhány feljelentést küldtem el abban a reményben, hogy az ebből eredő tréfák majd szórakoztatnak engem azokban az unalmas háborús napokban és talán előmozdítják a könyv eladását. De az ügyészség nagyobb halakra halászott s így átengedett engem helyesen gondolkodó könyvkritikusok, főképen a suiíragettek jogos méltatlankodásának. Őket azonban nem érdeklik azok a könyvek, amelyeket följelentettek inkább oly könyvek számára tartogatják erkölcsi felháborodásukat, amelyeket dicsérnek.

Ez a kiadás nagyobb közönségnek van szánva, műveltebb országoknak és így egy pár javaslatot mertem belevenni, amelyek nincsenek benne a népies közmondásokban és amelyeket az eredeti kiadásból ki kellett hagynom. De még így sem akar a könyv egyáltalában forradalmi elméleteket hirdetni, vagy pláne olyan elméleteket, amelyek valami újat tartalmaznak. Mindössze annyit akarok, hogy többé-kevésbé sima alakban bizonyos eszméket írásba foglaljak, amelyeket a gyakorlatban minden civilizált férfi és nő készenlétben tart, de amelyeket mindeddig amögé a nagy tömeg szentimentalizmus mögé rejtettek, amelyben az egész női kérdést öblögetni szokták. Minden emberi lény

számára főfontosságú kérdés ez, amely megérdemli, hogy becsületesen és nyíltan tárgyaltsék, azonban annyi társadalmi előítélet, vallásos babona és mindenféle indulat keveredik bele, hogy az óriási irodalom legnagyobb része, üresnek és céltalannak bélyegezvé, elvetette. Mint példára rámutatok a női választójog részletkérdésének irodalmára. Egész könyvtárakat tölt meg, de 90%-a tisztára szemét, mert szemmel láthatólag valótlan feltevésekből indul ki és oly következtetésekre jut, melyek az észszerűséggel és a tényekkel hadilábon állnak. Így van ez speciálisan a nemi kérdéssel is. Szó szerint véve, százsámra olvastam ebben a tárgyban könyveket és számtalan pamphletet, kéziratot és gyűjtogató plakátot, amely mind megoldatlanul hagyta a problémát, vagyis hogy mi a teendő a coelibátus ügyében, melyet a civilizáció milliókra rákényszerít és a vágy ügyében, melyet az Isten minden emberbe beleoltott. Nagyobb részt azt tanácsolták, hogy bele kell nyugodni a coelibátusba, ami éppen oly észszerű, mint azt tanácsolni a kutyának, hogy ne törődjék a bolhákkal. Itt is, mint más téren, nem mondom, hogy talán én fogok valami megoldást ajánlani, őszintén szólva, az élet nagyobb bajai elleni enyhítőszereket én sanda gyanúval nézem és azt hiszem, a legtöbb baj egyáltalán gyógyíthatatlan. De leg-

alább megkísérlem, hogy ezt a tárgyat reálisan megvitassam és hogyha a mondanivalóm nem is éleselméjű, de semmiesetre sem kitérő. Azt hiszem, ez is valami. Lehet, hogy *egy* későbbi kutató nagyobb világosságot fog vetni erre a tárgyra. A Free-Lance Series szokása, hogy egy-két sorban a szerzőről kinyomasson valamit minden kötetben. Baltimoreban születtem 1880 szeptember 12-én és tanult családból származom, habár közvetlen elődeim kereskedők voltak. Ez a hagyományos tanulás engem is elfogott már legifjabb koromtól fogva és csak alig tudtam megmenekülni attól, hogy a filozófia doktora legyek. De atyámnak 1899-ben bekövetkezett halála valahogy az újságíráshoz sodrott, ahol sikeres karriert értem el. 25 éves koromban egy baltimorei napilap főszerkesztője voltam. Ugyanebben az évben jelent meg első kritikai művem. 10 vagy 12 évvel később a gyakorlati újságírástól elfordultam és tisztára esztétikai kérdésekkel foglalkoztam, főképp irodalommal, zenével, de legújában erősen húzott valami egy másik irányba és jelenleg főképp az érdekel, amit tömegphysiológiának neveznek, vagyis azon eszméknek a természete, melyek nagyobb tömegek fölött uralkodnak és azon utak, melyeken át ezeket eléri. Ha ezután még valami komolyat fogok írni, azt csak ezen a téren fogom megkísérelni

Az Egyesült-Államokban engem általában gyanús idegennek tartottak és a háború alatt több ízben feljelentettek. Külföldön, különösen Angliában, néha megkínóztak hajthatatlan amerikanizmusom miatt. Ez a két dolog sokkal közelebb áll egymáshoz, mint első percre látszik; a tény az, hogy beszédemben, gondolkodásomban eléggé amerikai vagyok ahhoz, hogy az idegen tévedésbe essék, míg a bennszülött amerikai, aki a valódi ismertetőjeleket jobban ismeri, látja, hogy nálam a felszín alatt gyógyíthatatlan antagonizmus van a legtöbb oly eszmével szemben, melyet az amerikaiak helyesnek találnak. Így két szék közt a pad alatt vagyok, — de kényelmesebb lent a földön biztosan, mint ingadozni fent. Tökéletesen mentes vagyok attól, amit köz iránti érzéknek és morális szándéknak hívnak. Ez sok embernek érthetetlen s úgy akarják ezt a hiányt pótolni, hogy a saját szándékaikat ruházzák reám. Az egyetlen dolog, amit becsülök, az intellektuális becsületesség, amelynek természetesen az intellektuális bátorság is szükséges alkotórésze. A szocialista, aki véleménye miatt börtönbe megy, én előttem sokkal igazabb férfi, mint a bíró, aki oda küldi, habár a szocialistáknak egyetlen eszméjével sem értek egyet, míg a bírónak egyik-másik eszméjét magam is vallom. De hogyha bátor is a szocialista,

mindazonáltal bolond, mert azért szenved, ami nem igaz. Ha én tudnám, hogy mi igaz, valószínűleg szívesen izzadnék és küzködnék érte, lehet, hogy meg is halnék érte a trombitaszóra. De eddig még nem találtam meg.

H. L. Mencken.

A NŐI SZELLEM.

I.

1. Az anyai ösztön.

A férfit női környezete — bármily tiszteletet mutasson is érdemei és tekintélye iránt külsőleg, — titokban mindig számárnak tekinti és pedig oly érzéssel, amely a részvétellel rokon. A legtar-
kább mondások és cselekedetek is csak ritkán vezetnek félre a nőket, ők csak a férfit látják, akit ostoba és érzélgős fickónak tartanak. Ebben a tényben a nők intelligenciájának, vagy ahogy a mindennapi frázis mondja, intuíciójának talán egyik legjobb bizonyítéka rejlik. Tulajdonképpen ez az úgynevezett intuíció nem egyéb, mint egyszerűen éles és pontos megértése a realitás-
nak, megszokott immunitás az indulat tekintetében; folytonos képesség, hogy tisztán lássa a különbségeit a látszat és a lényeg között. A látszat a közönséges családi körben a hős, a kiváló, a félisten. A lényeg egy szegény szájhős. Az a közmondás, hogy senki sem nagy ember a szolgája szemében, nyilvánvalólag a férfiatól

ered. Komolytalan és valótlan; komolytalan, mert pusztán csak leplezni akarja az önhitt tant, hogy a férfi mindenki más szemében nagy ember lehet és valótlan, mert egy inas, aki maga természetszerűleg negyedrangú ember, a legutolsó sorban lesz képes a gazdája sarlatánságába betekinteni. Ki hallott valaha inasról, aki nem irigyelte a gazdája szívtelenségét? Melyik nem cserélné szívesen a gazdájával? Melyik nem óhajtja titokban, hogy bár ő lenne a gazdája helyén? A feleség nem bíbelődik ilyen naiv boldonságokkal. Lehet, hogy irigyli, amit lát, a férje nagyobb jogait és érzélgősségeit. Irigyelheti a férje mozgásbeli és loglalkozásbeli szabadságát, megingathatatlan jó érzését, a parasztos gyönyörűséget, melyet neki sekély bűnöcskék okoznafe, képességét, hogy a valóság zord arcát regényesség köpenyébe burkolja, általános naivitását és gyerekességét. De sohasem irigyli a férfit énjéért, sohasem irigyli értéktelen és együgyű lelkéért.

A férfi dagályosságának, hitegető természetének ez a ravasz meglátása, a férfi örökös tragikomédias mivoltának ez az éleselméjű megértése nyugszik annak a részvétteljes iróniának a mélyén, amit anyáskodásnak nevezünk. A nő tisztán csak azért szeret anyáskodni a férfi fölött, mert látja gyámoltalanságát, látja, mily nagy szüksége van a férfinak a szeretet-

teljes környezetre, látja a férfi megható önámítását. Ez az ironikus megfigyelés nemcsak a gyakorlati élet mindennapi tüneteire vonatkozik; ez az alaphangja az egész női fikciónak. A női regényíró, ha elég ügyes ahhoz, hogy a puszta utánzásból odáig emelkedjék, hogy valóban önmagát fejezze ki, sohasem veszi a hőseit egész komolyan. George Sand korától Selma Lagerlöf koráig, a női író a férfi-hős jellemfestésébe mindig belevitt valami felsőbbes távolságot, rosszul leplezett gúnyt. Én legalább nem tudok egyetlen férfialakot emlékezetembe idézni, aki, mindent összevetve, ne lenne tökfilkó.

2. A nők intelligenciája.

Az a körülmény, hogy még manapság is, az emberi faj ily agg korában, érvelni kell amellett, hogy a nőknek nagy és állandó intelligenciájuk van, ékesen szóló bizonyítéka annak, hogy uraik és mestereik mily gyatra megfigyelők, mily gyógyíthatatlanul elfogultak és általánosan együgyűek. Még az elismert feministákat is belevéve, igen kevés oly tanárt találunk, aki ezt a szembeötlő tényt felismerné; a gyakorlatban valamennyi szükségesnek látja, hogy tekintélyes számú bizonyítékkal állapítson meg valamit, ami pedig axióma. Még a franco-angol W. L. George is — aki pedig a szakma egyik legélesebb elméje —

egész könyvet fecsérelnék ennek bizonyítására és azután nagy fontoskodva, mint aki valami egészen újat közöl, könyvének azt a sivár címet adja, hogy: „A nők intelligenciája”. A nők intelligenciája, igazán?! Épp így lehet a kigyók, a zsebtolvajok vagy a Szentegyház értelmességének szentelni a fáradságot! A nők igazában nem csupán intelligensek, hanem az intelligencia bizonyos finomabb és hasznosabb formái kizárólag a nőknél találhatók fel. Hiszen joggal lehet ezt úgy megjelölni, hogy ez a sajátos női jellem; sok megnyilvánulásában épp úgy kiérezhető a nőieség, mint ahogy kimutatható a nőieség a kegyetlenségben, masochizmusban vagy a rouge-ban. A férfiak erősek. A férfiak bátrak a fizikai harcban. A férfiakban van érzés, A férfiak regényesek és szeretik azt, amit erénynek és szépségnek tartanak. A férfiaknak van hajlamuk a hűséghez, reményhez és irgalomhoz. A férfiak tudnak izzadni és elviselni valamit. A férfiak szeretetreméltók és ragaszkodók, de éppen akkor, amidőn az intelligencia valódi alapjáról tesznek tanúságot, midőn megnyilvánul bennük a képesség, hogy az örök igazság magvát a csalódások, kényszerképzetek hüvelyéből kihámozzák és tovább fejlesszék, ezen a téren legalább, a férfiak nőiesek és anyjuk teje táplálja őket. „Az emberi lények” — mondja George, kölcsönvéve ezt az eszmét Weinigertől — „soha-

sem egészen férfiak vagy nők; nem férfiak és nem nők, hanem csupán nemi majoritások”. Keressenek ki egy szembeötlően intelligens férfit, akii mentes az érzelgősségtől és illúzióktól, egy férfit, akit nem lehet könnyen megcsalni, egy elsőrendű férfit — és én kimutatom, hogy mily nagymérvű nőiesség van abban a férfiban. Bonapartéban megvolt!, Goethében megvolt, Schopenhauerban megvolt, Bismarckban és Lincolnban megvolt, Shakespeareban, — ha a freudistáknak hinni lehet — egyenesen a homoszexualitásiig haladt. A hímnek fővonásai és tulajdonságai, az ős férfinak gyári bélyege, egyúttal az ostoba fráter gyári bélyege is. A barlanglakó csupa izom és — tejpép. Ha nincs nő mellette, aki vezeti és gondolkodik helyette, igazán százalmas látvány: szakállas csecsemő, gímszarvas nagyságú tengeri malac, gyenge és együgyű karikatúrája Istennek.

Könnyű lenne bebizonyítani, hogy a férfiban a magasabbrendű tehetséget mindenkor ez a nőies mellékíz kíséri, — hogy a tökéletes férfiasság és az ostobaság gyakran elválaszthatatlan egymástól. Hogy félre ne értsenek, sietek hozzátenni: nem azt akarom evvel mondani, hogy a férfiasság semmivel sem járul a vegyi-fiziológiai reakciók összességéhez, amelyek létrehozzák azt, amit tehetségnek nevezünk; mindössze azt állítom, hogy ez az ösz-

szesség lehetetlen a nőiesség hozzájárulása nélkül, hogy ez az összesség a két nemiségnek, mint alkotótényezőnek a produktuma. Geniális nőkben ennek a megfordítottját láthatjuk. Ezek viszont feltűnően férfiasak. Gondoljanak csak George Sandra, Nagy Katalinra, Angol Erzsébetre, Rosa Bonheure, Theresa Carrenora és Wagner Cosáimára. A valóság az, hogy egyik nem sem képes az emberi tökéletesség legmagasabb régióiba felemelkedni, ha a másik nem a kiegészítő tulajdonságokkal meg nem termékenyíti. A férfi, ha nincs benne a mentőárnyalata a nőiességnek, túlságosan együgyű, naiív és regényes és túlságosan könnyen ringatja képzelete abba a hitbe, hogy ő több, mint egy lovas-tiszt, teológus vagy bankdirektor, és a nő, ha nyoma sincs benne annak az isteni ártatlanságnak, amely hím tulajdonság, túlságosan nyers realista a képzelőerő messze terjedő sugarai számára, melyek annak a mélyéből vetődnek ki, amit géniusznak nevezünk. Itt épp úgy, mint másutt a világegyetemben, a legjobb hatásokat a keverődés idézi elő. A teljesen férfias férfiből hiányzik a kellő ész, hogy az ő magasztos és titkos álmait objektív formába öntse és a teljesen nőies nő sokkal cinikusabb lény, semhogy egyáltalán álmodozzék.

3. Amit a férfi tud.

Az, amit a férfiak önzésükben állandóan tévesen a női intelligencia tökéletlenségének vélnek, pusztán csak annyi, hogy a nő (képtelen úrrá lenni afelett a tömeg kicsinyes intellektuális „fogás”, a kicsinyes ismeretek összessége, a „szellemi gummibélyegzők” gyűjteménye felett, mely az átlagférfi fő szellemi felszerelését alkotja. A férfi azt hiszi, hogy ő intelligensebb, mint a felesége, mert ő pontosabban tud számoszlopokat összeadni és mert ő érti a részvénytőz hűlye zsargonját és mert ő látja a különbséget, amely egymással versengő politikusok eszméi közt van és mert ő beavatott valamelyik szennyes és lealacsonyító üzletág vagy foglalkozás, mondjuk a szappankereskedelem vagy törvény részleteibe. Azonban ezek az üres képességek természetesen nem tényleges jelei a mély intelligenciának, ezek csupán felületes ügyességek, amelyeknek megszerzése alig kerül több szellemi megerőltetésbe, mint amennyit a csimpánz fejt ki, amikor megtanulja, hogyan kell egy fillérdarabot elkapni vagy egy szál gyufát meggyújtani. Az átlagos üzletember, sőt az átlagos iparosember egész „trükkkészlete” is rendkívül gyermekes. A mindennapi kufárkodás és alkudozás, vagy a rossz gyógy-

szer vagy a még: rosszabb törvény rendes adagjának a kikanalazása nem igényel több tényleges észet, mint pl. egy konflis hajtása vagy egy kosár hal megsütése. Aki megfigyelésre képes, beleértve magamat is, aki valahogy boldogulok a világban és eltekintek a megengedett balsike-reiktől, — nem kerülhet szorosabb kapcsolatba az üzletemberek és iparosok forgatagával anélkül, hogy bámulatba ne ejtse ezeknek az intellektuális értéktelensége, gyógyíthatatlan szellemtelensége, a rendes ész elcsüggesztő hiánya. Néhai Charles Francis Adams, aki unokája volt egyik amerikai elnöknek és dédunokája egy másiknak, miután bizalmas viszonyban volt a kufárok és uzsorások paradicsomának, az Egyesült Államoknak néhány fő „üzleti lángeszével”, azt mondta öreg korában, hogy soha, egyetlen szót sem hallott ezektől, amit érdemes lett volna meghallgatni. Ezek mind erőteljes és férfias emberek, akiknek a férfiak világában sikereik voltak, de intellektuális tekintetben üres lapok maradtak.

Könnyen lehet úgy érvelni, hogy ha az ilyenfajta emberek tényleg intelligensek lennének, soha sem érnének el sikert durva és zavaros ügyeikben, hogy már maga a tény, hogy képesek oly badarságokat, mint az ő üzleteik, intézni és fentartani, alacsonyabbrendű mentalitásuk bizonyítéka. Ezt az észlelést bizonyára a magasabbrendű férfiaknak a gyakorlati dol-

gokra való közismert alkalmatlansága támasztja alá. Nem lehet elképzelni, hogy Arisztoteles vagy Beethoven 347.241-et hiba nélkül szorozott volna 99.999-el, sem azt, hogy ennek vagy annak a vasúti részvénynek két év előtti árfolyamára emlékezett volna, vagy hogy megjegyezte volna, hogy a 10 filléres szögecsekből hány db- nyom egy fél kilót, vagy hogy a disznózsírnak Galwestontól Rotterdamig mennyi a szállítási költsége. Ugyanez okból nem lehet elképzelni, hogy művészei voltak a billiárdjátéknak..vagy a nyírfajdlövésnek vagy a golfjátéknak vagy ama buta játékok egyikének, amelyekben azok, akiik sikereket érnek el az életben, rendszerint kitüntetik magukat. Az angol géniuszról szóló nagy tanulmányában fiavelock Ellis megállapította, hogy majdnem valamennyi első osztályú férfinél szembetűnő volt az ily silány dolgokban való tehetetlenség. Nem tudják a nyakkendőjüket megkötni. Nem ismerik a divatos kártyajátékokat. Zavarba hozza őket a könyvvitel. Röviden: lomhák és gyámoltalanok mindazon dolgokban, amelyekben az átlagemberek a legjobb eredményeket érik el és e tereken könnyen felülmúlják őket oly emberek, akik kb. oly mélyen állanak alattuk, mint az emberszabású majmok.

A triviális jellegű kezűgyességi és észbeli fogásokban való készségnek ez a hiánya, ami egy borbély vagy fogász szemében feltétlenül

butaságnak látszik és egy sikert elért rövid-
 árukereskedő előtt egyenesen a hülyeséggel
 egyenrangú — oly jellemvonás, mely az első-
 osztályú férfiakban éppúgy megvan, mint az
 első-, másod-, sőt harmadrangú nőkben. Ennek:
 a háttérben ténylegesen valami félreismerhetet-
 lenül nőies vonás van; valamely férfinél való
 jelentkezését majdnem kivétel nélkül ama többi
 nőies jellemvonás is kíséri, amelyeket leírtam.
 Valójában semmi sem világosabb, mint az a
 körülmény, hogy a nők általában siralmasan
 gyatrák a férfiak szakértést igénylő apró dol-
 gaiban. Ritkán hallani azt, — ha ugyan
 egyáltalán hallani — hogy a nők sikert ér-
 nek el oly foglalkozásokban, amelyek ilyen kiis
 szakértelmeket bőségben igényelnek, — pl.
 zongorahangolás, órajavítás, gyakorló jogász-
 kodás (apró csalafintaságok, összejátzás más
 jogászokkal), arcképfestés, könyvvitel, gyárve-
 zetés, — dacára annak, hogy ilyen foglalkozá-
 soknak nagy többsége a nők fizikai képessé-
 gének határán belül van és kevésből rekeszti ki
 valami lényeges társadalmi akadály. Nem külső
 ok okozza, hogy a nők nem érnek el sikert mint
 műtő orvosok; az út nyitva áll előttük, a jutal-
 mak nagyok, sőt a szemérotettség okán na-
 gyon keresik öfoet. Mindennek dacára nem sok
 orvostudori fokot elért nő vállalkozik sebészetre
 és nagyon ritkán ér el valamelyik sikert. An-
 nak sincs külső oka, hogy miért nem boldogul-

nak a nők pl. a bárban, vagy mint újságkiadók, vagy mint gyárvezetők, vagy a nagykereskedelemben, vagy mint szállodások. Az útjukban álló akadályok nagyon csekély erejűek; számos vállalkozó szellemű nő büntetlenül hárította el azokat útból; ha egyszer már bent vannak a kapun belül, nem terheli őket valami különleges handicap. Azonban, mint mindenki tudja, azon nőknek száma, akik tényleg üzik ezeket a foglalkozásokat és mesterségeket, nagyon kicsi és közölök még kevesebb ért el kiváló sikereket a férfiakkal való versenyben.

4. Miért nem boldogulnak a nők!

Ennek, mint mondtam, nem külső, hanem belső oka van. Az ok a nagyobb realitásoknak ugyanabban a meg nem látásában rejlik és ugyanazon türelmetlenségben a kicsinyességgel és csábító dolgokkal szemben, ugyanazon alkalmatlanságban a gépies rutinra és üres technikára, amit megtalálunk a magasabbrendű férfiakkban. Még azokban a foglalkozásokban is, melyek a kereszténység szokásai szerint sajátlagosan női teendők, ritkán mutatnak a nők olyan konvencionálisan kidolgozott és félig-meddig automatikus ügyességet, amilyenre a férfiak oly büszkék. A megfigyelésnek közhelye az, hogy az a gazdaasszony, aki csakugyan tud főzni vagy akár képes a saját ruháit olyan ügyesen el-

készíteni, hogy ezt a tényt első percre észrelehet venni, vagy aki ért ahhoz, hogy a gyerekeit az erkölcs, tudomány és higiénia elemeire megtanítsa, — mondom közhely, hogy az ilyen nő nagyon ritka és ha már találunk egyet, akkor ritkán becsüljük őt az intelligenciájáért. Ez különösen áll az Egyesült Államokra nézve, ahol a nő helyzete különb, mint minden más civilizált vagy félig civilizált országban, és ahol a régi vélelmet az ő intellektuális alsóbbrendűségéről a legnagyobb sikerrel támadták. Az amerikai ebédlőasztal váltjában szobra az amerikai gazdaasszony hiányos készülségének. Az a vendég, aki tart valamit a gyomrára, ha meghívják, hogy azokkal a lehetetlen és rosszul elkészített ételekkel etessék, oly gyakran és oly soká bújik ki ez alól a kísérlet alól, amily gyakran és soká csak lehet és ugyanolyan érzéssel szánja magát rá, amilyennel arra szánná magát, hogy megborotváltassa magát egy örülttel. Sehol a világon nincs a nőknek több szabad idejük és szabadságuk, hogy fejlesszék szellemüket és sehol nem mutatnak az intelligencia tekintetében magasabb színvonalat, sehol nem vesznek tevékenyebben részt oly dolgokban, melyek elsőrangú fontosságúak. De sehol másutt nem főznek rosszabbul otthon, sehol másutt nem vezetik képtelenebbül az egész háztartást, sehol másutt nincs nagyobb szükség a külső segítségre — melyet férfiak látnak

el — az ügyesség tekintetében, amely hiányzik ott, ahol elméletileg megvan. Bizonyára nem véletlen, hogy az emancipált és trónusra ültetett nő hazája egyszersmind az edényben készen kapható levesnek, húsnak, borsónak vagy egész ebédnek, meg mindenféle más, teljesen elkészített ételnek a hazája. És sehol másutt nem tűnik szembe rikítóbban a törekvés, hogy a gyermekek szellemi képzését hivatásos tanítókra, egyáltalában a tanítási ügyeket, erkölcsi, vallási tanítási ügyeket az u. n. vasárnapi iskolákra és valamennyi testápolási és fejlesztési ügyeket tornatanítókra, higiénikus vállalkozókra és más ilyen „hivatásosakra” bízzák, akiknek legtöbbször csak reklám-hős.

Röviden, a nők fellázadnak — gyakran öntudatlanul, néha alávetve magukat a kikerülhetetlennek — azon unalmas, mechanikus fogások és trükkök ellen, amelyekből a társadalom jelenlegi szervezete által reájuk kényszerített foglalkozások állnak, mert élniök kell — de ez a fellázadás intelligenciájuk mellett tanúsodik. Ha ők élveznék) ezen teendőket és büszkék volnának reájuk s ezt szorgalmukkal és ügyességükkel ki is mutatnák, egészen egy színvonalra kerülnének oly férfiakkal, mint a főpincérek, női szabók, iskolamesterek vagy kárpitások és büszkék volnának erre. De öröklött törekvése minden nőnek, aki nem tartozik a legostobábbak közé, hogy az ilyen kö-

telezettségeket egészben elkerülje, vagy ha nem tudja tényleg elkerülni, a követelményeket a minimumra csökkentse. És ha valami esemény akár ideiglenesen, akár véglegesen megszabadítja őt attól a hajlamtól, hogy férjhez menjen (amiről még lesz szó) és versengésbe kerül a férfiakkal az élet valamely más, általános pályáján, amit kiküzd magának, akkor a karrierje további bizonyítékot fog nyújtani szellemi különlegessége tekintetében. Mindenben, ami nem igényel többet, mint egyhangú gépiességet és halvány szellemiséget, csődöt mond, míg bármi téren, ahol önálló gondolkodás és benső tartalmasság szükséges, rendszerint sikert ér el. így pl. mindig megbuskik mint jogász, mert ide csak üres frázisok és stereotyp formulák fegyvertára szükséges és olyan gondolkodás, mely ezeket az ész, valóság és igazságosság fölébe helyezi; majd mindig balsiker kíséri az üzlet terén, mert az üzlet általában a közönségességek és gazságok oly aljas összessége, hogy az ő szellemi integritásának érzéke ágaskodik ellene. Ellenben rendszerint sikert ér el mint betegápoló, mert ez a hivatás nemeslelkűséget, gyors felfogást, zavaró és váratlan helyzetekkel szemben bátorságot és mindenekfölött oly (képeséget kivan, hogy jellemekbe behatoljon és azok felett uralkodjék; és bármikor kerül abba a helyzetbe, hogy férfiakkal művészeti dolgokban kell versengenie,

de különösen azon másodrangú tereken, ahol nem járulnak a géniusz mesterfogásai a pusztá gyorseszűséghez, kivétel nélkül megállja helyét. A legjobb és legintellektuálisabb — értem alatta, legeredetibb és legvállalkozóbb — színészek nem férfiak, hanem nők, épp így a legjobb tanítók és csempészek nők és igen nagy számú író, közhivatalnok és előadó zeneművész nő. A félvilágban éleselméjűséggel, merészséggel találkozzunk, meg lélekjelenléttel különleges nehézségekkel szemben, ami mellett bármelyik, kizárólag férfi foglalkozáshoz szükséges képesítés eltörpül. Ha az átlagférfi munkájához az észnek csak félakkora tevékenysége és a belső lelki tulajdonságoknak félakkora gazdagsága volna szükséges, mint amennyi az átlag prostituált munkájához kell, akkor az átlagférfi az éhhalállal küzdene.

5. Amit intuíciónak nevezünk.

A férfiak, mint tudjuk, kétségbevonják a nőknek ezt az intelligencia-felsőbbségét; önzésük ennek tagadását kívánja, ritkán eléggé elmélkedők ahhoz, hogy a logikus és tényekre támaszkodó elemzés alapján ítéljenek róla. Sőt, amint hamarosan látni fogjuk, álláspontjuk mellett a helyességnek brzonyos látszata szól; ők reákényszerítettek a nőre egy mesterséges jellemet, amely a nő valódi jellemét jól elfedi — és

a nők úgy látják, hogy nekik csak előnyükre van, ha ezt az ámitást tovább folytatják. De bár minden rendes ember kecsgeteti magát azzal a kellemes balzsammal, hogy ő szellemileg minden nőnek felette áll — és különösen felette áll a feleségének — folytonosan megcáfolja ezt az álláspontját azáltal, hogy attól, amit a nő intuíciónak nevez, tanácsot kér és annak alá is veti magát. Vagyis, a férfi tapasztalásból tudja, hogy a nő ítélete mindenféle döntő fontosságú ügyben finomabb és helyesebb, mint az övé és, mivel nem akarja bevallani, hogy ez a körülmény egy nagyobb intelligencia élesebb elméjének tudható be, amögé az elmélet mögé menekül, hogy a nő valami áthatolhatatlan és (megfoghatatlan tehetség folytán találja el a helyes megoldást, valami félig misztikus érzékfelettséggel, valami meghatározhatatlan (és lényegében emberfölötti) ösztönnel.

Ennek az úgynevezett ösztönnel a természetével azonban rögtön tisztában vagyunk, ha azokat a helyzeteket nézzük, amelyek a férfit ráviszik, hogy az ösztön segítségét kérje. Ezek a helyzetek nem a férfi mindennapi ügyleteinek tisztára technikai feladataiból adódnak, hanem a ritkább és alapvetőbb, ennél fogva hasonlíthatatlanul nehezebb problémák esetében állnak elő, amik csak hosszú és szabálytalan időközökben vetődnek fel és így próbára teszik nemcsak azt, amit pusztá gya-

korlással is el lehet érni, hanem az eredeti észbeli képességet is. Egy férfi sem fogja — természet fel — hacsak tudatosan nem inferioris és papucshős — kikérni a felesége tanácsát olyankor, mikor írnot fogad fel vagy egy szegény vevőjének nagyobb hitelt nyújt, vagy valami szemfényvesztő „svindli” technikai része dolgában, de még a legönzőbb férj sem mulasztja el, hogy az asszonya véleményét kikérje, ha arról van szó, hogy üzletébe társat vegyen, vagy valami közéleti teendőt elfogadjon vagy leküzdjön piszkos és káros konkurenciát, vagy kiházasítsa leányát. Ilyen (kérdések: nagy fontosságúak, a jólét alapjai, megkívánják, hogy az ember, ha előttük áll, a tőle telhető leghelyesebb megoldást találja meg, a rossz megoldásban rejlő veszélytől való félelem legyőzi a hiúság szavát. Ily esetekben történik, hogy a nő fensőbbes szellemi javainak hasznossága szembeötlővé válik és így hozzá kell folyamodni. Ilyenkor emelkednek¹ a nők a férfiak jelentéktelen szentimentalitásai, babonái és formulái fölé és ilyenkor használják fel az ügyletnél az ő különleges tehetségüket, hogy a látszatot el tudják különíteni a lényegtől és ilyenképen gyakorolják azt, amit a nő intuíciójának hívnak.

Intuíció? Ugyan, ugyan! Eszerint intuíció vezette Darwint, amikor a természetes kiválasztódás tanát kidolgozta. Intuíció hozta létre

a „Walkúr” c. gigászi művét. Így hát intuíció győzte meg Columbust, hogy az Azori szigeteiken túl nyugatra szárazföldnek kell lennie. Mindezen intuíció, amiről annyi transzcendentális ostobaságot fecsegnek a világban, nem több és nem kevesebb, mint intelligencia, — intelligencia, mely oly metsző, hogy képes az elrejtett igazságig hatolni még a leghatalmasabban vértezett hamis látszaton és magatartáson keresztül is; intelligencia, melyet emellett oly kevéssé zavarnak meg szentimentális sallangok, hogy egy még nehezebb feladatot is meg tud oldani, hogy t. i. napfényre hozza a maga leplezetlen meztelenségében azt az igazságot, hogy ez — így van. A nők az élet súlyosabb kérdéseiben gyorsan és helyesen döntenek; nem azért, mert szerencsés jósek, nem azért, mert isteni ihlet szállja meg őket vagy varázslóktól örökölt bűbájosságot űznek, hanem egyszerűen és kizárólag azért, mert van eszük. Egy pillantásra meglátják, amit a legtöbb férfi fáklya mellett, látcsővel sem vesz észre, megtalálják a probléma lényegét, mielőtt a férfiak a kérdés üres külsőségei fölötti vitájukat befejezték volna, ők fajuk legfelsőbb realistái. Látszólagosan logikátlanok, pedig ritka ós finom szuperlogika birtokosai. Bár látszólag szeszélyesek, oly makacssággal ragaszkodnak az igazsághoz, hogy azt el is érik minden, szüntelenül mozgó, kocsonyaszerűen megmarkolhatatlan alakváltozáson keresztül is.

Úgy látszik, mintha figyelmetlenek és könnyen félrevezethetők volnának, pedig látnak — látnak fényes és rettenetes szemeikkel... Férfiaknál is előfordul ez a könnyörtelen meglátási képesség — férfiaknál, akik közismerten objektívebbek és hidegebbek, mint az átlag, — férfiak, akiknek különleges tehetségük van a szardonikus logikához, a cinizmushoz. Férfiaknak is van néha eszük. De ritka, nagyon ritka az a férfi, — merem állítani, — aki épp oly állandóan intelligens, épp oly folytonosan egészséges ítéletű, a látszat által épp oly kevésbé félrevezethető, mint az átlag nő 48 éves korában.

A NEMEK KÖZÖTTI HARC.

II.

6. Hogy rendezik a házasságokat?

Mint mondtam, a nők nem szentimentálisak, vagyis nem hajlamosak arra, hogy a helyzet megítélésében indulatoktól és illúziótól befolyásoltassák magukat. Ez a tan ellenmondásra fog talán találni. Az az elmélet, hogy a nők szentimentálisak, maga is szentimentalitás: az egyik szentimentalitás a másik helyébe lép, a kutya kutyát eszik. Azonban — dacára a regényes cifraságok nagy mennyiségének, amivel ezt cáfolják, — állításom igazolására elég lesz néhány szembetűnő tényre reámutatnom.

Nézzük például azt a teret, ahol a két nem legállandóbban kerül összeütközésbe, ahol ennélfogva gondolkodásmódjuk eltérő volta a legélesebben mutatja az ellentétet, a — monogám házasság terét. Bizonyára nem kell hosszasan bizonyítgatni itt a nő fensőbbes hatását és befolyását, emellett nagyobb önuralmát, egészségesebb megfontoló tehetségét, erősebb

ellenállóképességét az indulatok szuggesztiójával szemben. Már maga az a pusztá tény, hogy házasságok egyáltalán köttetnek, annak bizonyítéka, hogy a nők higgadtabb fejűek, mint a férfiak és tapasztaltabbak intellektuális segéd-eszközeik felhasználásában, mert hiszen nyilvánvaló, hogy a férfi érdeke, hogy a házasságot oly soká kerülje, amily soká csak lehet és épp oly tiszta dolog, hogy a nő érdeke, i hogy minél korábban előnyös házasságot kössön. A két nem törekvésének ily módon az élet egyik legfőbb ügyében határozottan ellentétes iránya van. És melyik fél kerekedik rendszerint felül? Az ítéletet a zsűrre bízom.

Minden normális férfi küzd ellene, ©gyesek aránylag hosszú időszakon át sikerrel, egy kevés rendkívül intelligens és bátor férfi (vagy talán szerencsés férfi) egészen meg is menekül. De ha végigtekintjük egyik generációt a másik után, azonnal szembe ötlük, hogy az átlag-férfi szabályszerűen megnősül és az átlag nő férjet kap. így hát a nők túlnyomó többsége ebben az éles és végtelen harcban bebizonyítja lényeges fensőbbiségét a férfiak túlnyomó többségével szemben. Nem sok férfi — aki e névre méltó — nyer valami tényleges értéket a házasság révén, legalább is a háziasságnak abban a formájában, ahogy a kereszténység kebelében ezzel az intézménnyel találkozunk. Még ha áldásait a maximumra fűjjük is fel, ezeket egyszerűen legázol-

ják a megsemmisítő hátrányok. Ha egy férfi nőszül, az nem egyéb, mint annak a jele, hogy a nőnek tehetsége van a meggyőzéshez és megfélemlítéshez, vagyis tehetsége a felülkerekedésre egy olyan világban, melyben ellentétes tervek és vágyak vannak, — hogy belekényszerítette őt egy többé-kevésbé elijesztő megalkuvásba a saját becsületes hajlamai és legjobb érdekei ellenére. Hogy ez a megalkuvás az ő viszonylagos butaságának vagy viszonylagos gyávaságának jele, végeredményben egyre megy: ez a két dolog tüneteiben és hatásaiban majdnem azonos. Első esetben azért nőszül, mert tisztára lehengerelték egy szellemi csatában, második esetben a házasságra, mint egy viszony legbiztonságosabb alakjára szánta el magát. Mindkét esetben öröklött szentimentalitása a fő fegyver ellenlábasa kezében. Ez készíti, hogy szeresse azt a költészetet, amivel vállalkozását körülveszi és ez adja meg neki a bátorságot is a legkegyetlenebb és szembeötlőbb ellen irányuló műveletek közepette. Ez fogadtatja el vele valóságának azt a vakmerő színészkedést, amelyben a nők mindig kiválnak és pedig soha jobban, mint amikor férfit fognaik maguknak. Ez készíti a férfit, hogy valami regényes fényt lásson egy oly tranzakcióban, amely még legjobb esetben is legalább ugyanoly otromba kalmárkodást tartalmaz, mint egy öszvér adás-vétele.

A férfi, ha teljesen birtokában van azon szerény tehetségeknek, amellyel a természet rendszerint felruházza, okvetlenül felülemelkedik a hülyeségen legalább is annyira, hogy megállapítsa, hogy a házasság oly ügylet, melyben ő jár rosszabbul még akkor is, ha egyik vagy másik részletkérdésben látható előny háramlik reá. Azt vélem, neki sohasincs mindenre szüksége, amit ez a dolog nyújt és tartalmaz. Többnyire nem kell neki több, mint az előnyök egy bizonyos része, ő — mondjuk — háziasszonyt akar, aki a holmiját gondozza és a barátait szórakoztassa, de tán visszariad a gondolattól, hogy a fürdőkádját megossa bárkivel is és az otthon való főzés tán egyenesen mérgező hatású reá. Tán vágyik arra, hogy fia legyen, aki majd sírjánál imádkozik, de a sógorság-rokonság pusztá közeledtére éles gyötrelem járja át. Tán álmodzik házának szépséges és toedves úrnőjéről, aki kevésbé követelődő és üzletszerű, mint amilyent valaha agglegény találhat és ijedten lát beleavatkozást a takarékkönyvébe, családfájába és titkos ambícióiba. Tán társaságot óhajt és nem bizalmasságot, vagy bizalmasságot és nem társaságot. Tán szakácsnőt akar és nem üzlettársat, vagy üzlettársat és nem szakácsnőt. De, hogy megkapja pontosan azt, amit akar, el kell fogadnia egy csomó oly dolgot, amit nem akar, — amit semmilyen épeszű ember elképzelhetőleg nem akarhat, — nos, és szíve

hölgye éppen arra a vállalkozásra veti magát, hogy őt ebbe a majdnem „örmény” ügyletbe belekényszerítse. Ha a játék elkezdődött, a nő kitapogatja a férfi gyengéit a legnagyobb finomsággal és pontossággal és aztán játszik velük fensőbbeséges képességei minden segédeszközével. A férfi a starttól kezdve teheröbbltet cipel. Az ő szentimentális és unintelligens hite oly elméletekben, melyekről a nő egészen jól tudja, hogy nem igazak (pl. az az elmélet, hogy a nő húzódozik tőle és a nőt csak igen gyengén vonzzák a háziasság állati vágyai), fegyvert ad a nő kezébe, mellyel ez ösztönös és kényszerítő művészettel a célig viszi az ügyet. Abban a pillanatban, amelyben észreveszi, hogy ez a szentimentalitás kezd működni a férfiban, vagyis abban a pillanatban, amikor a férfi buta vigyorgása és szemforgatása jelzi, hogy készen van az az intellektuális katasztrófa, amit népiesen úgy fejeznek ki, hogy „szerelembe esni”, a férfi a nőé, azt tehet vele, amit akar. És ha csak az Isten nem lép közbe, máris olybá veheti, hogy — nős.

7. A női póz.

Ezt a Szentimentalitást a házasságban a nőknél igen ritkán lehet észlelni. Oly okoknál fogva, melyeket később fogunk vizsgálni, sokkal több nyernivalójuk van ennél az üzletnél,

mint a férfinak s így hidegebb elméjük segélyével és a gyengítő indulatok csupán minimumának igénybevételével, jobban tudják ennél az üzletnél a lehető legjobb feltételeket elérni. A férfiak majdnem kivétel nélkül úgy szerzik élet társukat, hogy szerelmesek lesznek; kivéve az északi és latin arisztokrácia férfait, az érdekházasság aránylag ritka; száz férfira egy nő esik, aki elköveti azt az örültséget, hogy „lefelé” házasodik. És mit értünk ezen az úgynevezett „beleszeretésen”? Amit ezen értünk, az a művelet, mellyel a férfi, miután női kezdeményezés és vezetés ezt elkerülhetelenné tette, a házasság tenyérére szánja el magát, beburkolva ezt a regényesség bíborköntösébe — röviden: felállítva a tantételt, hogy egy szemmelláthatólag önálló, anyaságra felkészült nő, aki megfontoltan és a legtávolibb következményeket is élesen látva megy bele élete legfontosabb kalandjába, naiv, gyöngéd, ábrándos és csaknem testetlen teremtmény, akit elvarázsolt és tökéletlenné tett egy szenvedély, mely észrevétlenül lopódzott szívébe, amit ő — anélkül, hogy halálra ne pirulna — senkinek, még saját magának sem tudna bevallani. Ezen ostoba doktrína segélyével a férfi veresége és rabszolgaságbaesése dicsőséggé válik, sőt a férfi a „gonoszság” színében tetszeleg magának, az ő nyers ereje legyőzte és meghódította a nő szüzi szerénységét, a férfi elérte, hogy zord akarata kényére-

kedvére érvényesüljön a nő felett. Íme: Istennek tévelygő képmásai így rejtik el bilincseiket büszkén és így szórakoztatják a tisztánlátókat dicsekvő örömkialtásaikkal.

A nők — talán felesleges reámutatni — sokkal óvatosabbak a helyzet szokásos hókusz-pókuszával szemben. Ők sohasem vallják be határozottan, hogy szerelmesek, míg a férfi formális nyilatkozattal nem jelzi, hogy az önámítás teljes és a visszavonulás útját elvágta maga mögött; ha másképen cselekednének, valamennyi társnőjük gúnyját és haragját vonnák magukra.

Bennük a „szerelem” mellékgondolatot kelt, vagy pontosabban, úgy tűnik fel, mint valami ragály. Az elmélet a következő: a férfi szerelme kitartó ostrom után hirtelen, mintegy varázsszóba felkeltette a nőét, amely addig nem is létezett, míg a férfi szerelmének heve lángra nem lobbantotta. Ebben az elméletben, meg kell valani, van az igazságnak valami nyoma. Egy nő ritkán engedi meg magának, hogy elragadják érzelmei, míg az ügy folyamatban van és az eredménye (kétséges; ha így cselekednék, úgy tűnnék fel, mint aki bizonyos fokig gyengeelméjű, holott ebben a bajban nemének csak ostoba képviselői szenvednek, De amikor a férfi végleg „el van intézve”, a nő gyakran átcsap egy kissé a másik végletbe, ha másért nem, hát azért hogy a szellemi feszültséget, melyet a ki-

tűzött cél elérése okozott, kipihenje s így, a szokásos gátlásokat félretolva, egy többé-kevésbé erőltetett és ízléstelen érzelm gyönyöreiben kéjeleg. De majdnem sohasem lehet azt hallani, hogy a nő ezt a szellemi meglazulást azelőtt engedte volna meg magának, mielőtt a férfi érzelmi megmérgezése befejeződött volna. Más-kép cselekedni, vagyis szerelmet vallani annak, aki felől nincs tisztában, — még post facto is, — kitenné őt valamennyi többi nő haragjának. Ilyen vallomás azt a lehetőséget jelentené, hogy az érzelm legyűrte őt egy kritikus értelmi momentumban és a nők szemében, épp úgy, mint a férfiak azon csekély többségének szemében, akik valóban intelligensek, a magasabbrendű agycentrumok ellen ennél szégyenletesebb áru-lást nem lehet elkövetni.

8. A férfi szépsége.

Az érzelmi gyengeség ezen megvetését, még azon magasabb fokokban is, ahol összekeveredik az érzelmi esztétikával, élesen megvilágítja az a tény, hogy a nőket a férfi pusztas szépsége ritkán kábítja el. Kivéve a színpadot, a „szép fiúnak” nincsen érdemleges előnye kevésbé előnyös külsejű társai felett. A reális életben valamennyi nő — kivéve a legostobábbakat — a legszélsőbb gyanakvással tekint reá. Benne nemének veleszületett hiúsága oly fokra

hág, hogy az már határozottan tűrhetetlen. Nem csupán természetével hat zavarólag, hanem valami természetellenes felfegyverkezetség benyomását is kelti s így a nőt a szokásos közeledéssel szemben ellenkezésre bírja. Ezért az elmélyedőbb és elemzőbb természetű nők majdnem mindig csak olyan férfiakat vesznek célba, ha házassági terveik vannak, akik a szépség hiánya folytán könnyebben kerülnek terítékre és — ami még fontosabb — könnyebben tartathatók meg. A nők általában elítélik azt a társnőt, aki egy Apollóba szeret bele. Legjobb esetben is felületes teremtésnek nézik, de legrosszabb esetben olyannak, akit rossz ízlése az illetlenség határáig vitt. Ily gyengeséget csak a hülyeséghez közel álló nők és murokásasszonyok körében látunk. A bolti lány pl. beleszerethet egy mozisínészbe, egy félhülye, vén özvegy belebolondulhat egy atléta vállú ifjoncba, de ésszel és önbecsüléssel bíró nő, még ha átmenetileg fel is izgatta egy szeretetreméltó divatfi, nem tűri, hogy az örültség egy pillanatra is úrrá legyen felette. A nők nagyon jól tudják, mily kicsiny értékűek az ilyen pusztán felszínes tulajdonságok. Osztályuk és szabadkőműves-rendjük legelső szabálya, tabu-ja, határozottan tiltja, hogy a házasság komoly üzletből érzelmi kicsapongást csináljanak.

A nőknek a szép fiúk elleni ellenszenvét amatőr lélekbúvárok gyakran említik annak bi-

zonyítására, hogy a nők az esztétikus szépséggel szemben érzéketlenek, hogy hiányzik náluk a férfiszépség gyors és pontos felfogásához a tehetség. Semmi sem lehetetlenebb, mint ez az állítás. A tény az, hogy a nőknek sokkal élesebb esztétikai érzékük van, mint a férfiaknak. A szépség nekik fontosabb dolog, mint a férfiaknak, többen törődnek vele s inkább kívánják meg közvetlen környezetükben. Az átlagférfi — legalább Amerikában és Angliában — valami ostoba büszkeségét leli abban, hogy ő nem ért a szépművészetekhez. Ezekben csak valami mutató és lealacsonyító szórakozásoknak forrásait látja, ritkán nyilvánít féllakkora lelkesedést is, mint amelyet felesége mutat egy szép szövet, hatásos színárnyalat vagy kecses forma látára, mondjuk egy divatüzletben. A valóság az, hogy a nők azért állanak ellent az úgynevezett férfiszépségnek, mert az legtöbbször csak képzeletben van meg. Az igazán szép férfi valójában épp oly ritka, mint az igazán szép ékszer. Amit rajtuk tévesen szépségnek néznek, nem más, mint üres rikítótság, külső csillogás, egy ágaskodó állatnak felületes pompája. A legtetetősebb mozisínész, ha a valódi esztétika megvilágításában vizsgáljuk, nem több, mint egy csomó közönségesség, a hozzá hasonlítható dolgokat nem az Uffizi galleriában vagy Brahms harmóniáiban találjuk, hanem egy harmadrendű árverési csarnok plüs díványjai, rokokó

kabátjai és olajfestményei közt. Valamennyi nő, kivéve a legkevésbé intelligenseket, éles szemmel lát bele ebbe a csalásba, *ők* tudják, hogy az emberi test, a gyermekkor egy rövid idejét kivéve, nem szép, hanem csúnya dolog. Saját testük nem gyönyörködteti őket, állandóan azon erőlködnek, hogy álcázzák és elrejtsek, sohasem mutogatják esztétikailag, hanem csupán mint a legerősebb nemi csábító eszközt. Ha azt hirdetnék, hogy egy csomó könnyű erkölcsű férfi félmeztelenül fog a nyilvános színpadon megjelenni, mutogatva mellüket, combjukat, karjukat és derekukat, nem akadna más, aki ehhez a szórakozáshoz elmenne, mint néhány szégyenlős serdülőlány, egy-két psychopathikus aggszűz és a községi Női Erkölcsvédő Egyesület méltatlankodó tagjainak gárdája.

9. A férfiak mint esztéták.

A férfiak nem látják oly élesen, hogy az emberi test aránylag igen mérsékelten szép. A leghatásosabb csalétek, amit a nő a férfi elé vet, az, amit ez együgyűen úgy fog fel, hogy az a nő szépsége. Ez az úgynevezett szépség természetesen majdnem mindenkor csak puszta illúzió. A női test, még a legjava is, alakilag nagyon gyatra; nyersegek a hajlásai és otrombán elosztottak a tömegei; hozzá képest egy tejeskorsó, sőt még köcsög is, intelligens és tetszetős, rövi-

den egy *obiét d'art*. Ez a tény furcsán (és humorosan) derült ki a legutóbbi háború alatt, midőn valamennyi hadviselő államban a nők egyenruhákat kezdtek hordani.

Abban a percben, amidőn megjelent a nyilvánosság előtt, groteszkül, burleszkül hivatalos viseletben, mint pilóta, liftes boy, omnibuszkalauz, vasúti őr és így tovább, menthetetlenül lelepleződött siralmas testi alkata. A férfi, ha csak nem kövér, vagyis nőies körvonalú, uniformisban rendszerint mutatósabb; a szoros ruha kiemeli alakját. De a nőt egyszerre tönkresilányítja, olyan, mint egy súlyzó, amin a gyorsvonat ment keresztül. A nyak alatt a hajlásnál és a derékon alul, hátul, az a két massa egyszerűen nem akar egyensúlyi helyzetbe kerülni. Oldalról nézve olyan, mint egy túlhajtott S, melyet tökéletlen, egyenes vonal metsz és így az alak elkerülhetetlenül egy részeg Dollár-jelzésre emlékeztet. A mindennapi ruhája ravaszul elrejtí ezt az alapvető tökéletlenséget. Bepólyálja azokat a lehetetlen masszákat hízelgően bizonytalan vonalú szövetekbe. De uniformisba bújtatni a nőt, annyi, mint ha meghámoznák. Azonnal eltűnik állítólagos szépsége.

Mi több, rendkívül ritkán található oly nő is, akinél legalább azok a szépségek lennének meg, amelyeket az úgyis nagyon szerény elméleti női szépség tud felmutatni: még a tőrhetően szép nő is ritka. Az átlag nő, míg a művé-

szét segítségére nem siet, bájnélküli, torz, rőszszül ívelt és kegyetlenül tagolt, még nőnek is. Ha jó a törzse, majdnem biztos, hogy görbelábú. Ha jók a lábai, majdnem biztosan rosszak a fogai. Ha a fogai jók, majdnem biztos, hogy otromba kezei vannak, vagy bágyadt szemei, vagy olyan a haja, mint a kóc, vagy álla nincs. Az oly nő, akinek mindene szép, oly szokatlan, hogy holmi csodaszámba megy és rendszerint megél belőle, ha mutogatja magát — akár a színpadon, akár a félvilágban, akár mint egy gazdag szakértő privát ékszere.

Azonban a valódi szépségnek ez a hiánya nem okoz a nőnek valami gyakorlati hátrányt, mikor nemének ősi ügyletét lebonyolítja, mert hatását bőven ellensúlyozza érzelmi szuggesztivitása, herkulési képessége az illúziókeltésre és a férfi ítélőképességének teljes hiánya. A férfiak nem kívánnak teljes szépséget, még a legszerényebb részletekben sem, teljesen megelégszenek a szépség pusztá látszatával is. Vagyis semmiféle tehetséget nem tanúsítanak, hogy a valódi és mesterséges szépség között különbséget tegyenek. Egy ügyesen felrakott púderréteg épp úgy (kielégíti őket, mint a legfinomabb arcbőr. Egy holt kínai haja, művészién fésülve és göndörítve ugyanoly gyönyörűséget szerez nekik, mint Vénus valódi hajfűrtjei. A hamis bájak épp úgy megzavarják őket, mint a legegészségesebb, élő húsból valók. Egy csinos ruha épp-

oly feltétlenül és biztosan megfogja őket, mint a szép lábak, vállak, kezek vagy szemek. Röviden, tisztán felületes külső szempontok alapján értékelik és veszik feleségül a nőt, ami épp oly intelligens dolog, mint a tojást külső megsejtelés után megítélni. Sohasem törődnek a dolgok visszájával, sohasem elemzik a benyomásokat, melyeket nyernek. Az eredmény, hogy sok férfi, akit félrevezettek ezen apró csalások, nem látja meg reálisan a feleségét, — vagyis úgy, ahogy föltételezzük, hogy az isten látja és ahogy a hullamosó fogja látni, — míg csak évekig tartó házasságban együtt nem éltek. Valamennyi cselfogás gyerekes és szembetűnő, de ily naiv nézővel szemben ellenállhatatlan a kísértés, hogy alkalmazásukat folytassák. Egy gyakorlott ápolónő mondotta nekem, hogy a nők nagy többsége még a vajúadás legnagyobb kínjai közt is folytatja bájainak tökéletesítését kenőcsökkel, porokkal és gondot fordít arra, hogy haját rendbehozza. Ily átlátszó csalásoktól valami savanyú mellékíze lesz a pszichológus örömének, de nyilván teljesen elegendők ahhoz, hogy megfogják és megbolondítsák még a legóvatosabb férfit is. Nem ismerek férfit, aki a női szépséggel szemben teljesen hideg és még az esztétikai problémákkal hivatásosan foglalkozók közt sem ismerek olyat, aki a mesterséges és valódi szépség (között természetesen és gépiesen különbséget tenne. Lehet oly férfi,

aki hébe-hóba megteszi; még az is megtörténhetik, hogy a férfi tudatosan hangsúlyozza ezeket a különbségeket, de legyen csak adva a megfelelő nő és helyzet és az ily férfi is épp oly könnyen becsapódik, mintha csak a répaföldről jött ostoba paraszt volna.

10. Az ámítás művelete.

Az ilyen szegény bolondok szemforgatva dicsérik azt a szegényes női szépséget, ami a keresztény birodalmakban látható és ítéletükben alig mutatnak valamivel több képességet, mint amennyit egy tehén mutatna bírálataiban az epistemologia felett. Annyira készületlenek ebben a dologban, hogy még az alapelemek tekintetében sem tudnak megegyezni. Ha egyikök behódol valamely páváskodó kisasszony reá-kent bájainak, valamennyi barátja értetlenül csodálkozik, hogy mi szépet talált a nőn. Nem akad toét férfi, aki meg tudna egyezni, hogy melyik az uccában, vagy a városban a legszebb nő. Engedjenek szabadjára hatot közülök egy divatüzletben vagy egy mulatóhely szalonjában és semmiféle összeütközés nem lesz: mind-egyik másnak fogja átnyújtani a szépség és szerelem koronáját.

És aminek az esztétikai vakság, süketség és némaság így utat nyit, azt azonnal vissza-

kényszeríti a hiúság:.. Ezzel azt akarom mondani, hogy ha a normális férfi egy meghatározott nő kerítő bájai hatalmába jutott (helyesebben: ha egy meghatározott nő kiszemelte őt és az orránál fogva vezeti), akkor választását épp oly hévvel és állhatatossággal védi, mint amikor a legérzékenyebb becsületkérdésről van szó. Azt mondani egyszerűen egy férfinak, hogy a felesége nem szép, vagy csak azt, hogy a manikűrös kisasszonya vagy a gépírnője nem szép, oly nyers és elviselhetetlen megsértése ízlésének, hogy még ellensége is ritkán bátorkodik megtenni. Sokkal, de sokkal kevésbé bántják őt meg azzal a véleménnyel, hogy a felesége hülye. Ehhez a bántalomhoz képest cirógatás volna, ha kiszúrnák a szemét. A hím énje egyszerűen képtelen megemészteni ilyen gyalázást. Ezért épp oly aljas fegyver, mint a Borgiák mérge.

Ily módon, humánus szempontból, a hallgatás összeesküvése környékezi a női szépség körüli csalást és az áldozat épp annyi gyönyörűséget találhat benne, mintha valódi szépség rabja volna. A csalétkék, amikbe beleharap, többnyire nem ehető és tápláló csalétkék, hanem csak fénylők és tarkák. A férfi behódol egy pár ügyesen forgatott szemnek, a test egy kecses mozdulatának, egy mesterséges összességnek, ügyes bokamutogatásnak, anélkül hogy egy pillanatra is ráeszmélne arra a tényre, hogy egy egész

növel van dolga és a nő koponyaüregében ész is van és ennek az észnek a hajlamai hasonlíthatatlanul nagyobb fontosságúak, mint valamennyi elképzelhető testi tulajdonság együttvéve. Ezek a hajlamok elviselhetővé tehetik azt a teljes és nehéz rabszolgaságot, amit házasságnak neveznek; másrésről ezek a hajlamok teljesen elviselhetetlen viszonyokat okozhatnak. De nem sok férfi képes — elveszvéen a megelőző érzelmi útvesztőben, — arra, hogy tiszta képet alkosson ily tényekről. Az igazság az, hogy kitérnek az események elől, még ha kedvezőek is és minden súlyt a járulékos és takargató felületességekre helyeznek. Az átlagos buta és érzelgős férfi, ha jelentékeny eszű felesége van, majdnem bocsánatot kér azért, hogy a felesége oly okos. Mert nemének mindig a csinos nő az ideálja és a hiúság, kokettéria, ami oly gyakran jár együtt a csinosással, bájakká lépnek elő. Más szóval, a férfiak oly korlátoltan játsszák a szerelmi játékot, hogy gyakran annál jobban becsülnék egy nőt, mennél jobban veti meg és űz gúnyt a saját intelligenciájából. Nők nagyon ritkán esnek ilyen tévedésbe. Amit akt a férfiban értékelnek, az nem a pusztá testi vagy szellemi mutatósság, hanem oly apró képességek összessége, melyek a férfit hatékonyá teszik és férfiúi intelligenciává avatják. Ezt az intelligenciát legmagasabb fokán a nők lényegében a saját intelligenciájukkal egyértékűnek becsü-

lik. A férfi világában legalábbis megvan ennek a határozott elismerése; biztonságot, pozíciót és egzisztenciát biztosít. Áru ez, melynek forgalmi értéke van. A nők ezért bizonyos tisztelettel viseltetnek iránta, férjükben megbecsülik és ezt a fajta intelligenciát keresik.

11. Biológiai elmékedések.

Amennyire laboratóriumi állatokon végzett kísérletekből és azokból az óvatos viviszekciókból, amelyeket a fennálló törvények megengednek, megállapíthatom, a nőnek felsőbbrendű éleselméjűsége és körültekintése nem valami biológiai szükségszerűségeen alapszik. Vagyis, nem valami anatómiai vagy fiziológiai előny az olkia. Lényegében a női gépezet nem különb, miint a férfi gépezet; mindkettő a túlonúl fel-dicsért Teremtő ügyetlenségének a szobra. A nőknek, úgy látszik, tényleg kisebb agyuk van, mint a férfiaknak, habár talán nem a súlyuk arányában. Főképen ideges válaszaik együgyűbbek kissé, mint a férfiakéi; izomzati koordinált-ságuk bizonyára szintén nem tökéletesebb. Ugyanannyi szembeötlő tákolmány van köztük, ugyanannyinak van testi hibája, ugyanazon mikroszikópikus bacillusok fertőzik őket is, ér-zékeik épp oly korlátoltak, füleik épp oly abszurd módon elállnak. Még ha feltesszük is, hogy az ő speciális rosszulléteik eltörpülnek az

alkoholnak a férfira gyakorolt hatása mellett, nyilvánvaló, hogy ugyanazon adenoid. gastritüs, cholelithiasis, nephritis, tuberkulózis, ikarcinóma, arthritis és így tovább, — röviden, ugyanazon testi és lelki zavarok támadják meg őket is, annak produkálják a vallást, nagyzási tébolyt, demokráciát, éjjeli izzadást, a vágyat, hogy az emberiséget megmentsek és valamennyi más ilyen lelki betegséget. Alapjában a nőknek ugyanolyan gyengéik és vágyaik vannak. Ugyanúgy reagálnak lényegileg valamennyi vegyi és mechanikai reagensre. Egy adag hydrocyanos sav, perora, épp oly gyorsan és károsan hat a legokosabb nőre is, mint egy tragikus színészre vagy uccaseprőre vagy nagykövetre. És ha egy üveg burgundi vagy tokaji van benne, még a legérzékletlenebb nő is ugyanazokat a szentimentalításokat árulja el, amiket a férfi, épp oly síró és hülye, mint az utóbbi.

Nem; a nők felsőbbes elméje és önuralma semmiképen sem szervezetük valami különlegességének folyománya és főképen nem tulajdonítható valami tisztára fizikai természetű előnynek. Sokkal inkább kereshetők az okok fizikai *hátrányokban*, vagyis alkatuknak mechanikai alsóbbrendűségében, a *húzóképeség* hiányában, abban, hogy tökéletlenek, mint állati gépek. Ez a tökéletlenség, mint mindenki tudja, közvetlen örökségük a *Pongo-pygmaeusok* férfaitól, akik valószínű őseik; ugyanez figyelhető

meg az emlősök majdnem minden fajánál. De részben a civilizáció alatti szokások hatásának is tulajdonítható és mindenekelőtt annak, amit az evolucionisták nemi kiválasztásnak hívnak. Más szóval, a nők már az emberi történelem hajnalának idején is megállapíthatóan gyengébbek voltak, mint a férfiak és ezt a relatív gyengeséget az idők folyamán az emberi élet létfeltételei fokozatosan növelték. Egyfelől a kicsinyek felnevelése annyiban lett tökéletesebb, amennyiben a finomulás lépett a nyersség és edzetség helyébe és a gyermekek gondozása annyival lett dicsőségesebb, amennyivel a kulturális tökéletesség növekedése a nevelést bonyolultabbá tette, úgy hogy a két feladat manapság sokkal súlyosabb terheket ró a nőre, mint bármi más a férfi erejére és figyelmére. Másrészről a következetes ügyefogyottság és az, hogy fizikai védelemre szorul a nő, hízeleg a férfi ügyis nagy hiúságának és éleszti azt, aminek folytán ahhoz a képzethez ragaszkodik, hogy a nő gyengeségében van valami vonzó s így a férfi odáig jutott, hogy a nőjét nem annak arányában becsüli, amily arányban az mint társadalmi lény önálló, hanem oly mérvben, amilyenben függő. Ebben a zárt körben tartják a nőket, aminek eredménye, hogy manapság a nő legfőbb fizikai jellegzetessége törékeny volta. A nő nem iképes oly súlyt felemelni, mint a férfi. Nem tud oly messze gyalogolni. Nem tud semmiféle más té-

ren sem annyi erőművi energiát kifejteni. Még állítólagos nagyobb szívóssága is, amint Havelock Ellis „Férfi és nő” című művében állítja, majdnem teljesen a mesék országába való; a tény az, hogy megközelítően sem tud annyi fáradságot elviselni, mint a férfi s így a törvény, mely pedig rendszerint ostoba, szokatlanul helyes megfigyelésről tanúskodik, midőn azt a vélelmet fogadja el, hogy ha valahol férj és feleség együtt pusztultak el valami szerencsétlenség alkalmával, mondjuk hajótörésnél, a nő hal meg előbb.

Ezek idáig közhelyek. Kevésbé nyilvánvaló közhely az az elmélet, hogy éppen ennek a testi törekenységnek tulajdonítható a nő sajátos fűrgesége és tevékenysége szellemi téren. De azért ez sem kisebb mérvben igaz. A ruganyos és egészséges szervezet rendes szokása ez: kárpótlást keres az egyik téren való tehetetlenségért másik téren olyképen, hogy a lehetőségig felhasználja képességeit, amely állandó és maximális felhasználás megint emezen képességeknek lényeges megnövekedését idézi elő. Egyrészt ezen, egy bizonyos nőben meglevő képességeknek összességét a természetes kiválasztás óriási mérvben felduzzasztottá úgy, hogy minden egyes nő úgyszólván valami férfin-kívüli szellemi gyakorlottságot örököl, mint női mivoltának puszta funkcióját, másrészt minden nő ezen női őseitől reámaradt, majdnem el-

kerülhetetlen örökségen túl és felül még: ama hagyományos bölcsességbe való beavatottságot is örökli, mely a nőnek ezoterikus filozófiáját egységesen alkotja. Ilyképen már a fejlődő szűz is egy szokatlanul szerencsés tanonc helyzetében van, mert nem csupán természettől tehetséges, hanem rendkívülien kiváló mesterek is tanítják. Míg a fiúgyermek ugyanezen idő alatt alig tanul szüleitől valamivel többet, mint néhány üres technikai fogást, csekély bűnöcskét és lealázó lelkesedést, nőtestvérét az észnek mindama magasabbrendű ismeretére megtanítják, amelyre sajátos tökéletlensége folytán létbiztonsága érdekében szüksége van, különösen azon ismeretekre, melyeknek célja, hogy illúziótól és érzelgéstől mentesen legyűrje velük a férfi testi és így társadalmi és gazdasági felsőbbséget ennek csekélyebb számítóképesége ellen intézett támadásokkal.

12. Becsület.

Szembeötlő, hogy a becsület kérdésénél a szellemi fejlődés menetének szint a rabszolgaerkölcs ad, aminek bizonyos értelemben terméke.

A zsidók, amint Nietzsche kimutatja, rendkívüli intelligenciájukat ugyanezen oknak köszönhetik; ezzel ellentétes processzus működik

az angolok és amerikaiak esetében és kezd mutatkozni a franciák és németek esetében is. A női tudományoknak most említett; összessége — a női ötleteiknek és képességeknek azon egybefoglaltsága, mely náluk generációról-generációra száll, legnagyobbbrészt oly tanokból és eszközökből áll, melyek az átlagos, érzelgős férfi szemében — aki gyámoltalanul áll ve'lük szemben — feltétlenül cinikusak és erkölcsztelenek. Rendszerint abba az elméletbe burkolja ellenszenvét, hogy a nőnek nincs a becsület iránt érzéke. Ez a bírálat természetesen jellegzetes módon banális, A becsület túl bonyolult fogalom, semhogy itt elemezhetnők, de legyen elegendő arra reámutatni, hogy az csak a teljes biztonság érzetének lehel folyamánya, másfelől pedig arra, hogy abban a legfőbb harcban a férfi és nő közti amelyből a férfi legtöbb panasza támad a nő becsületének hiánya miatt és amely az előbb már leírt házasságban csúcsosodik ki, a nő biztonsága nem valami elért dolog, hanem olyasmi, amit kézzel-lábbal el akar érni. Ilyen harcban, meg kell állapítani, nem lehet helye a becsületnek, ha egy állat a pusztá létért küzd, felhasználja a védelemnek és támadásnak minden eszközét, akármily becstelen is az. Még a férfi is ritkán mutatja, ha ránézve elsőrendű fontosságú dolog van kockán — akárhogy veri is a becsület körül a mellét. Becsületes talán a játékban, mert az pusztán csak bűn, de telje-

sen szokatlan neki, hogy az üzletben is becsületes legyen, mert az üzlet kenyeret és vaját jelent. Becsületes — míg a tét kicsi — sportban, de ritkán engedi szóhoz jutni a becsületet a hamis esküiben peres ügyei folyamán és nem habozik az „*öv alá ütni*” másfajta küzdelemben, ha komoly ügyről van szó. A férfi mind-egyik háborújának története nem más, mint a másik fél becstelen cselekedeteire való hivatkozások és ezek a hivatkozások majdnem mindig igen alaposak. A legkülönb utánzata a becsületnek, amit egyáltalán produkál, az az érzélgős gesztus, amikor a lefegyverzett, megsebesült vagy másképp ártalmatlanná vált ellenféllel humánus. De még itt is, az ő u. n. becsületesége alig több, mint szárnalmas, becstelen színészkedés. A tényleges élet-halál küzdelemben a férfi mindig harap.

Talán egyike a nők legfőbb bájainak, hogy becstelenek, vagyis viszonylagosan civilizálatlanok. Mindazon elnyomatások és akadályok közepette, melyekkel őket a férfiak körülveszik, továbbra is bizonyos bohém kedélyt őriznek meg. Soha valódi nő egy fületlen pitykét nem ad a törvényért, ha az a törvény véletlenül az ő magánérdekének útjában áll. A nő lényegében egy „törvényenkívüli lázadó”, az, amit H. G. Wells „nomád”-nak nevez. A civilizáció áldásait oly lármásan ordítják világgá a szenti-

mentalisták, hogy könnyen szem elől tévesztjük hátrányait. Bensejében nem más a civilizáció, mint ötlet az emberek csoportosítására. A leg-tökéletesebb szimbóluma a „libasor”. A leg-civilizáltabb ember egyszerűen az, aki legjobban tudta becsületes és természetes ösztöneit bekalitkázni és körülvértetni — vagyis az az ember, aki a legtöbb kegyetlen erőszakot követte el saját én-jével szemben a köz érdekében. És mi ez alapjában? Egyszerűen a legnagyobb jó — a gazfickó, tudatlan és tökfilkó majoritás kedvéért.

A férfiban sokkal nagyobb a képesség mint a nőben és sokkal nagyobb az inferiális férfiban, mint a magasabbrendű férfiban, arra, hogy alávesse magát ennek a sajtkereskedő-civilizációnak és boldoguljon benne.

Kell, hogy feltűnjön még egy olyan dagályos számarnak is, mint egy történelemszakos egyetemi tanár, hogy az igazán elsőrendű férfiak közül igen kevesen voltak civilizáltak abban az értelemben, amelyben ezt a kifejezést az újságokban és a katedrákon használják. Gondoljunk csak Caesarra, Lutherra, Nagy Frigyesre, Cromwellre, Barbarossára, III. Incére, Bolívarra, Hannibálra, Nagy Sándorra, Stonewall Jacksonra, Bismarckra, Wagnerra, Garibaldi és Cecil Rhodesre.

13. A nők és az indulatok.

Az a tény, hogy a nőkben inkább van meg az a képesség”, mint a férfiakban, hogy indulataikat ellenőrizzék és elrejtsek, nem annak a jele, hogy civilizáltabbak, hanem hogy kevésbé civilizáltak. Ez a képesség, mely oly ritka manapság és annyira tiszteletreméltó, nem a civilizált ember jellemvonása, hanem a vadaké és elvesztése egyike azon bírságoknak, amelyeket az emberi faj a civilizáció csillogó áldásaiért fizetett. Az igazi vadember tartózkodó, méltóságteljes és udvarias, tudja, hogy leplezze el érzelmeit, még az ellene irányuló legkétségbeesettebb támadás alatt is, — a civilizált ember azonban mindig elárulja érzelmeit. A civilizáció mindinkább síróssá és hisztérikussá válik; különösen demokrácia idején az az irányzata, hogy tisztára gyöngelméjűek küzdelmévé sülyedjen; a gyakorlati politika egész művészete az, hogy a népet a — legnagyobb részben képzeletbeli — koboldok végtelen sora által fölizgassa, hogy az biztonságba vezetés után ordítson. Manapság már nem merik vezető férfiak, akik szenvedélytelenül és intelligensen ítélik meg az okokat és azok okozatait, a háborút pusztán saját akaratukból megkockáztatni. Úgy kezdik mostanság, hogy a csőcselékben pánikot idéznek elő és csak akkor

végzik, ha a csőcselék vad dühe kitombolta magát. Itt a civilizáció hatása az lett, hogy a művészetek legnemesebbikét, ami valaha a faj legeslegjobbjai választott hivatottságának, felmagasztosult értékének a letéthelye volt, a parasztzendülés színvonalára redukálta. A keresztény kultúra valamennyi háborúja mostanság utálatos és lealacsonyító; irányításuk a nemesek és lovagok kezéből a népszónokok, pénzkölcsönzők és atrocitás-kufárok kezeibe került. Ha a háborúviselésnek azt a nemes modorát akarjuk látni, amelyet Savoyai Jenő, Marlborough és az öreg dessauai (Lipót herceg) folytattak, a barbár népek! közé kell mennünk.

A nők majdnem mindig háborúellenesek napjainkban, mert a bevallott okok, amelyekkel a háborút indokolják, rendszerint vagy átlátszóan becsstelenek, vagy gyermekesen szentimentálisak s így a nők haragját hívják ki.

De ha egyszer a dolog elkezdődött, rendszerint helyesliki annak a végletekig való vitelét s így megegyeznek a nagy idők nagy vezéreivel. Németországban a legutóbbi háború folyamán a tiltakozás a császári hadsereg és flotta által véghezvitt szörnyűségek ellen nem a nőktől, hanem szentimentális férfiaktól jött; Angliában semmilyen nyoma sincs annak, hogy egyetlen nő is felemelte volna szavát a blokád ellen, amely a német gyermekek százezreit pusztí-

totta el. Én a háború alatt a véres szakadék mindkét oldalán voltam és nem tudok egyetlen nőre visszaemlékezni, aki azt a gyermekes tantételt aláírta volna, hogy a nemzeteik ily kiterjedt harcában lehetnek nem harcoló osztályok is, akiknek jogink volna, hogy felfegyverzett hajókon és katonasággal megszállt városokban menhelyet találjanak. Ezt a hülyeséget csak férfiak hangoztatták, akiknek nagy része azonban ugyanakkor résztvett ilyen nem harcoló tömegek lemészárlásában. A nők fölötté állnak az ily hipokrizisnek. Ők azonnal és pontosan felismerték a modern háború természetét és nem védték a nem őszinte erőlködéseket, melyekkel leplezni akartak valamit.

14. Ál-anesztézia.

A nőknek az a tehetségük, hogy elrejtsek érzelmeiket, valószínűleg nagyban hozzájárul a férfiak ama általános hitéhez, mely szerint a nők mentesek a szenvedélytől és remegve látják a férfinál is annak megnyilvánulását. Itt a tehetséget még az a tény is támogatja, hogy nagyon kevés férfinemű megfigyelő van azon alkalmakkor, midőn figyelmet szentel e körülménynek, oly szellemi állapotban, mely képessé teszi a pontos észlelésre. Az igazság természetesen az, hogy egyáltalán nincs ok azt hinni, hogy a normális nő szenvedélymentes,

vagy hogy a nőknek az a kisebbsége, mely tényleg az, valami tekintélyes nagyságú. Tagadhatatlan, hogy a férfiak sajátlagos hiúsága, különösen az északi országokban, magasan a szüzi típus fölé helyezi értékben és így ez a típus kezd gyakoribbá válni a nemi kiválasztás következtében, azonban e tény dacára, semmiképen sem nyomta el a normális típust, melyet a középkor teológusai és publicistái oly reálsan írtak le. De elhamarkodott volna azon állítás, hogy ez a soká folytatott nemi kiválasztás nem érezhető még a normális típusnál is. Főhatása talán, hogy észrevehetően könnyebbé teszi a nőnek, hogy legyűrje és elleplezze érzelmeit, mint a férfinak. Azonban ez pusztán előkényszerítése a nő tulajdonságának, mely veleszületett vagy legalábbis sokkal régibb eredetű, mint az imént említett furcsa hajlam. Ez a hajlam szemelláthatólag a magántulajdon fogalmának köszönheti származását és leghatározottabb azon országokban, ahol a férfiak legnagyobb hányada birtokos, vagyis ahol a birtokos osztály az elképzelhető kulturátlanság és tudatlanság legalacsonyabb fokáig terjed.

Az alacsony fajtájú férfi sohasem egészen biztos a feleségében szerelmi tekintetben, ha csak nincsen meggyőződve, hogy az teljesen mentes a gyanútól. Így pl. már az is nyugtalanítja, ha bármily módon reagál az ő otromba indulataira is s oly csekélység, mint pl. a szívélyes

viszonzása egy hitvesi csóknak már gyanakvóvá teszi. Ha meg tudna szabadulni a gyanakvásától, nem volna annyi nyilvános fecsegés érzéketlen nőkről és kevesebb könyvet írnának biztos gyógyszerekről ezek részére és sokkal kevesebb formalizmus és unalmasság volna a házi tűzhely körül.

Az az érzésem, hogy az efajta férj — nagyon gyakori jelenség az Egyesült-Államokban s majdnem olyan gyakori Anglia, Németország és Skandinávia középosztályaiban — nagyon rossz szolgálatot tesz önmagának és hogy szenved ennek a tudatától. Ha szerzett magának ilyen, az ő szigorú ízlésének megfelelő feleséget, azt veszi észre, hogy az őreá meglehetősen nyomasztólag hat, — hogy a nő érzésbeli élettelensége a férfi hiúságát majdnem olyan kínosan sérti, mintha túlkihívóan zabolátlan szellemű volna. Mert a férfinak, — ha a nő már keresztülment azon az ünnepélyes bohózaton, hogy „engedett a férfi nagy szerelmének” — a legnagyobb gyönyörűséget az az éles és hízelgő ellentét okozza, mely a nőnek mások jelenlétében tanúsított tartózkodó viselkedése és a férfival való egyedülléte alkalmával megnyilvánuló elbájoló kedvessége közt van. Ez a férfi hiúságát rettenetesen csiklandozza. A világgal szemben általában merevnek és megközelíthetetlennek látszik; vele szemben szolgálatkész, élénk, turbékoló, még egy kicsit fesz-

telén is. Ez egészen olyan, mint amikor a cár vagy császár lelép a trónról, hogy zárt ajtóik mögött dominót játsszék. Mennél nagyobb az ellentét a hölgy kétféle viselkedése közt, annál nagyobb a férj elégtétele — egészen addig természetesen, míg gyanakvása el nem kezdődik. De ha a nő mégoly csekély mértékben csökkenti is az ellentétet a nyilvános oldalon — pl. rámosolyog egy csinos színészre, vagy egy szóval többet szól a figyelmes fodrászhoz, vagy kezében tartja a község lelkészének kezét, vagy kedvesen bólint a férje fivére vagy sógor-
nője férje felé — a szegény fickó azonnal titkos jelek után kezd kutatni, magánnyomozót fogad és szégyenteljes kétségek közt vizsgál-
gatja a gyermekei szemeit, füleit, orrát, haját. Ez sok családi katasztrófát megmagyaráz.

15. Mitikus antropológia.

A férfigyűlölő nő, épp úgy mint a hideg nő, nagyjában képzeletbeli alak. Az irodalomban sokszor találkozunk vele, de ki találkozott vele a való életben? Ami engem illet, én kétségbevonom, hogy ilyen szörnyeteg valaha is ólt volna. Természetesen vannak nők, akik sok időt töltenek azzal, hogy a férfiakat vádolják és ócsárolják, de ezek biztosan nem valódi férfigyűlölők, egyszerűen csak oly nők, akik mindent elkövettek, hogy férfit szerezzenek és ez

nem sikerült nekik. Ilyen fajta a nemi higiénia és születési ellenőrzés lángoló suffragettjeinek többsége. Az ivadékok szigorú korlátozása mellett főképp oly nők harcolnak, akiket az a veszély, hogy anyaságra kényszerítik, semmivel sem fenyegeti jobban, mint a Tizedik Dinasztia bármely múmiáját. Ily csömörletes kérdések iránti egészségtelen érdeklődésük mögött tisztára tudatalatti vágyuk húzódik meg, hogy a férfiak figyelmét magukra vonják, mert hát a férfiakról úgy tudják, hogy hajlanak a tilos és nehéz vállalkozásokra. Azonban egészen bizonyos, hogy egy ilyen propagandistát az ő evangéliumi tantételétől eltéríteni nem lenne nehéz és nem ismerek! Oly törvényt, mely tilalmával fokozná az ily vállalkozás csábító voltát.

Attól a perctől kezdve, hogy bemutatnak egy hölgynek, aki teljesen és véglegesen visszautasítja a házasság lehetőségét oly férfival, aki saját társadalmi állásával egyenrangú, képes őt eltartani, minden ragályos vagy undorító betegségtől mentes, józan és tiszteletreméltó külsejű és modorú, szóval teljesen elfogadható, — hinni fogok a férfigyűlölésben. De kétlem, hogy egyetlen ily nő szívja is a keresztény kultúra levegőjét. Ha az ember bármikor is kissé bizalmas viszonyba kerül egy hajadonnal, — biztosan kitünteti az embert azon férfiak hosszú krónikájával, akiket, nagy bánatukra, kikoszarzott.

Azonban kíméletlen keresztkérdések után, legalább az én tapasztalataim szerint, mindig kiderül a tény, hogy ezen férfiak mindegyikének valami feltűnő és túrhetetlen baja volt. Vagy nős volt és bizonytalan, hogy nejétől el tud-e válni, vagy részeg volt a megkérés időpontjában s másnap elfelejtette, vagy letagadta a dolgot, vagy tönkrement ember volt, vagy öreg; és nyomorék, vagy fiatal, de egészen hülye, vagy cukor-, esetleg szívbajos volt, vagy a rokonsága volt lehetetlen, vagy a spiritizmusban, vagy a demokráciában vagy Bacon elméletében, vagy más hasonló ostobaságban hitt. Ha az igazán számításba vehető férfiakra szorítjuk a dolgot, szentül hiszem, hogy soha épeszű nő nem utasított el tényleges alkalmat. Elvértve talán, egy csodásan szerencsés lányért két áldozat is jelentkezett és az egyikről le kellett mondania. De igen ritkán volt tényleges kérő mindkettő; az egyik rendszerint csak arra való volt, hogy a nyulat a bokorból kiugrassza.

16. Összeesküvés a hallgatásra.

Mindezt csupán azért állapítottam itt meg, mert a nők, akik pedig sokkal jobban tudnák ezt megállapítani, majdnem egyhangúan tartózkodnak attól, hogy erről a tárgyról csak beszéljenek is. Tényleg, végtelenül éber és féltékeny

összeesküvés észlelhető általában az ellen, hogy a női nem ily titkos bölcsességei közzétessenek, vagy hogy csak be is ismerjék, hogy van a tudományoknak ilyen fajtája is. A férfiak, akik hiúbbak és kevésbé diszkrétek, sokkal kevésbé óvatosak. A férfiak ily tárgyú feesegésének egész irodalma van, kezdve Machiavelli megdöbbentő vallomásaitól a politikai elmélet tárgyában, oly emberek önző bizalmasságáig, mint Nietzsche, Jean Jaques Rousseau, Casanova, Max Stirner, Benvenuto Cellini, Napóleon Bonaparte és Lord Chesterfield. De nagyon ritka tünemény, hogy egy Baskircsev Mária vagy Asquit Margot rántsa le a fátyolt, amely a női nem érvényesülésének titkos művészetét fedi. Úgyszólván zárt ajtók mögött adja át a tanokat anya a leányának. Figyelhetjük a gyakorlatban, de vajmi keveset hallunk szabályairól. E titkolózás okai nyilvánvalóik. A nők a férfi elleni nagy küzdelmükben a hatalomért és létért csak úgy állhatnak meg, ha a férfit fegyver és ugyanakkor figyelmeztetés nélkül hagyják. Nyílt ellenségeskedés esetén testi és gazdasági kisebbségük még akkor is elkerülhetetlen szerencsétlenségüket eredményezné, ha maga az ördög lenne is mögöttük. Ezért sajátos tehetségeiket harcszerűen kell alkalmazniuk jól figyelve a veszélyre, mely az ellenség felébresztéséből származhatik. Meg kell fogni a támadás

minden jelensége, sőt gyanúja nélkül. Ez a stratégia ad magyarázatot, hogy mit ért Nietzsche „rabszolga-erkölcs”-ön. vagyis oly erkölcsön, melynek alapja a titkolt önző szándék; oly etnikai kódex, melynek legerősebb jellegzetesége a tényleges cél merész tagadása.

A HÁZASSÁG.

III.

17. Alapvető vezéreszmék.

Hogy mennyire eredménydús az ily titkolódzás, nagyon jól kitűnik abból az általánosan elfogadott véleményből, hogy a nők vonakodva egyeznek bele a házasságba — hogy ékesszólással, kitartással, sőt a megfélemlítés egy nemével kell őket meggyőzni. A valóság az, hogy ebben, az észrevehető idealizmusból majdnem teljesen kivetkőzött világban, melyet ezért a gyakorlatinak esztelen bálványozása irányít, a házasság az a legjobb karrier, melyre az átlagnő észszerűen vágyódhatik és nagyon sok nő esetében az egyetlen, mely tényleg existenciát nyújt. Anyagias és korlátolt társadalmunk éppen azokat a jelentéktelen fogásokat becsüli és értékeli, melyekben a férfiak oly jártasak s amelyek náluk a szabad intelligenciát helyettesítik. A nő, hacsak nincs valamiféle már-már a patológikus határán álló férfias lelkialkata, nem remélheti, hogy ily téren sikerrel támadhatja meg a férfit; de mindig nyitva áll útja,

hogy a férfi keresetének oroszlánrészét nemi bájaiért cserélje be és ez az, amit majdnem mindig meg is kísérel. Vagyis: férjet óhajt, hogy a férj javaihoz jusson, hasonlóan ahhoz, mikor a régiek művelt rabszolgát vásároltak, hogy műveltségét használják — s így a nő, képessége hiányát pótolva, a hiány következményeit elkerüli. — Ha ezt elérte, van legalább egy biztos védelmi vonala a létért való küzdelemben, melyben a továbbit nem arra a képességre alapítja, ami benne tipikusan megvan, hanem arra, ami belőle tipikusan hiányzik. Mielőtt a nő elbukik ebben a küzdelemben, egy férfinak vagy más valakinek kell előbb elbuknia. Így változtatja át művészete hátrányát előnnyé,

A legfőbb haszon, amit a nő a házasság által elér, ebben a biztonságban rejlik. Ez tényleg a legfontosabb haszon, amit el lehet képzelni, mert az emberi faj egész erőfeszítése szorgalmas társadalmunk keretében ennek az elérésére irányul. De vannak a nőnek még más előnyei is a házasságból. Egyik a tekintélyének növekedése, ami a látható siker kísérője; arra a nőre, aki tudott magának férjet szerezni, akár milyen tökéletlent, de — férjet, tisztelettel néz a többi nő, ő meg gögös lenézéssel tekint arra, aki elmulasztotta, hogy hasonlóan cselekedjék. Továbbá, — tekintve azt az alacsony felfogást, melyet a kereszténység civilizációnk számára megőrzött, hogy a nő a férfi tulajdona, — a

házasság nyújtja az egyedüli alkalmat, hogy elismerésben részesüljön azért a hatalmas ösztön-tömegért, amit szexuálisnak nevezünk, főképen az anyai ösztönért. Az a nő, akinek nem volt gyermeke, tökéletlen marad, vagy ha úgy tetszik, beteg és rosszabb, mint ha nevetséges volna. Olyan, mint a férfi, aki sohasem volt csatában — elmulasztotta nemének legkimagaslóbb tapasztalatát. Sőt, mi több, bizonyos társadalmi ódium jár mulasztásával. A nők úgy tekintenek reá, mint egy állandó „kezdő”-re és rosszul leplezett megvetéssel bánnak vele és még az erényét is kigúnyolják, ami tapasztalatbeli szegénységének oka. A szüzességnek önmagában, úgy látszik, a nők szemében igen csekély értéke van. Ellene fordulnak annak a nőnek, aki erényétől házasságon kívül vált meg, de nem azért, mert azt gondolják, hogy a nő valami olyat vesztett el, aminek belső értéke van, hanem mert rossz üzletet csinált és olyat, amely anyagilag csökkenti azt az érzelgős tiszteletet, mellyel a férfiak az erény iránt viseltetnek és így a női nem általános érdekei és jóléte ellen vétett. Tehát belső neheztelést éreznek, nem erkölcsi neheztelést. A nők általában nem cselekvően erkölcsösek s e téren nem is valami nagyon szemérmesek. Minden férfi, akinek nagyobb gyakorlata van a nők körül, emlékezhetik alkalmakra, midőn valamely esős délután bámulva és megdöbbenve tapasztalhatta

valamelyik legtiszteletreméltóbb nőnél a szemérmesség majdnem teljes hiányát.

De valamennyi dolog közt, amit a nő a házasság által nyer, a legértékesebb a gazdasági biztonság. Az ily biztonság természetesen ritkán teljes, hanem rendszerint csak viszonylagos: a legjobban kereső férj is meghalhat anélkül, hogy elég nagy életbiztosítása maradna, vagy megszökhetik egy ostoba szerelmi fellobbanásban, vagy rokkanttá válik, megőrül, vagy átlépheti azt a kényes és imbolygó határvonalat, mely az üzleti sikert a börtöncellától elválasztja. Aztán a nőt meg is csalhatják, vannak eltévelyedett nők, akik hiszékenyek és érzeigősek és eltévelyedett férfiak, akik ravaszak. Aztán meg a nő hamis következtetéseket is vonhat le előtte fekvő tényekből, együgyű módon azt gondolva, hogy az az irnok, akihez ma feleségül megy, holnap vezérigazgató lesz és nem csupán könyvelő. De egészében be kell látni, hogy a nő, amikor férjhez megy, rendszerint egy józanul biztos pozíciót szerez magának az élet azon színvonalán, amelyhez hozzászokott. Nem érzelmi, hanem reális alapon keres férjet; mindig gondol a gazdasági helyzetre; sohasem bocsátkozik kockázatba, ha elkerülheti azt. Gyakori a férfiaknál, hogy oly nőt vesznek el, aki nem hoz a közös házassági tőkéhez egyebet, mint jó külsejét és az élénkség látszatát; de majdnem ki-

aárt dolog, hogy a nők a prózai kérdéseket elhanyagolják. Nem egy gazdag férfi veszi el — legalább is Amerikában — a gépírónőjét, vagy a nővére gyermekei nevelőnőjét és aztán boldog vele, de ha egy nő köt nagy ritkán hasonló házasságot, rendszerint örültnék nyilvánítják és a boldogtalanság, mely majd mindig gyorsan bekövetkezik, igazolja a diagnózist.

A gazdasági és társadalmi előny, melyet a nők a házasság által iparkodnak elérni — és ez az iparkodás épp úgy látható a konyhalánynál, aki a rendőr szívére pályázik, mint az előkelő hölgnél, aki oly férjet keres, akinek Rolls-Royce-ja van, — a végzet különös szeszélyéből a nők szűkös gazdasági helyzetének egyik támogató oka, míg a házasság kiimentí őket ebből. Ebben a civilizációban, mely a legnagyobb súlyt helyezi a szellemtelen és majdnem gépies gyakorlottságra és a legnagyobb fizetséget a gyakorlottság legbonyolultabb formáinak juttatja, a nők megszenvednek azért, hogy kevésbé képesek erre a gyakorlottságra, mint a férfiak. Egy része ennek a hátránynak, mibt láttuk, velük született; az ő valódi szellemi akcióképességük nehézzé teszi számukra azt, hogy olyan végrehajtó-gépek legyenek, amilyenek a férfiak. De más része annak a ténynök tulajdonítható, hogy a folyton szemük előtt lebegő házassággal színezik ki jövőjük minden elképzelését és így, a

gyors és teljes enyhülés állandó Ígéretével szemben, nem éreznek oly elkeseredett kényszert, mint a férfiak, hogy megtanulják ennek a gyakorlottságnak, amely ellen lázadznak, szenyves művészetét. Az idő túlrövid és a buzgóság túlgyenge. Mielőtt a 21 éves női alkalmazott a tizedrészét elsajátítja annak a hülye „tudásnak”, ami a harmincéves írnok fejében van, sőt, mielőtt csak önmagát is meg tudná győzni, hogy érdemes volna elsajátítani azt, feleségül megy a vállalat főnökéhez, vagy akár az írnochoz: és abbahagyja a foglalkozást. Csak ha a nő már végleg feladta a házasságra való reményt, vagy csak ha egész komolyan veszi a lehetőséget, hogy előbb-utóbb le kell mondania a házasság reményéről, történik meg, hogy komolyan fog akármily természetű munkájához és csak akkor kezd valódi erőfeszítéshez, hogy képességeit fejlessze. Semilyen épelméjű férfi sem fog oly állásba, melyben tevékeny munkásságra és eredménytelen szorgalomra van szükség, oly nőt alkalmazni, aki még határozottan fiatal és házasságképes. Ellenkezőleg, oly nőt választ, aki vagy oly csúnya, hogy kézzelfoghatóan képtelen behálózni egy férfit, vagy oly elkeseredett valami szerelmi katasztrófa következtében, hogy patologicise eltűnt belőle nemének normális törekvése.

18. Az udvarlás folyamata.

A tipikus nőnek a házasság gondolatával történő elkábítását a nemi jelenségek minden képzett bűvára, kezdve a régi keresztény atyákon Nietzschéig, Ellisig és Shawig, mint vitán kívülit emlegeti. Hogy a kereszténység érzélgőssége tagadja, valójában nem bizonyíték ellene. Ami ebben a tagadásban rejlik, az, mint mondtam, nem több, mint a nő magasrendű és szardonikus színjátszó képességének és a férfi határtalan hiúságának bizonyítéka. „Ostromoltam és megnyertem őt”, mondja Sganarelle a feleségéről. „Megszalasztottam őt”, mondja a nyúl a kutyáról. Ha ilyen állítást nem mint üres érzélgősséget kezelnek, hanem logikusan akarják helyességét bizonyítani, olyan abszurd tébolyhoz jutnak, hogy az már beteges. Ilyen örültségeket az ember csak egy világi tapasztalatok nélküli, elméleti — mondjuk — gyneophil-tudós művében kereshet — és találhat is. Majd mindig karöltve jár a nő nemi frigiditásának doktrínájával, melyről már beszéltem, az, hogy ez egészen rendes dolog és a férfi közeledése csak a nő tisztára intellektuális elhatározásának köszönhető, nem pedig annak, hogy a nő hidegsége szenvedélybe csap át, hogy a belső ellen-szenvet legyőző elhatározás célja a férfi harag-

ját kikerülni azáltal, hogy durva vágyait kielégíti. Legalább így állapítja meg Eliza Burt Gamble, egy amerikai antropológus-nő „A nemek a tudományban és történelemben” című művében:

„A halak és madarak hímjeinek szép színézése és a különböző cicomák, melyeket az alacsonyabbrendű férfiak általában magukra raknak, csak arra a célra valók, hogy a nőneműek kegyét a hímneműek számára biztosítsák. Ezt a műveletet a nők megfordították és ők díszítik fel a hímneműt a célból, hogy *a férfi ölelését el tudják viselni.*”

A dült betűket én nyomattam. Ezután a kiindulási pont után a tudós doktor-hölgy azt a klsszikusan érzelgős állítást hangoztatja, hogy minden fajnak, tehát az embernek is, a hímje nem más, mint megrögzött csábító s főenergiája odairányul, hogy az esztétikus és anesztétikus nőstény veleszületett ellenszegülését megtámadja és megtörje. „Ha a hímekeket nézzük, az összehasonlítás ösztönétől eltekintve, mely azonban, mellesleg szólva, sokszor szorul háttérbe nemi mohóságuk mellett, látjuk, hogy semmi egyéb megkülönböztető jelleget nem szereztek és vittek át, *mint azokat, melyek a szenvedély eredményei, nevezetesen harciasságot és makacsságot.*” Ismét én nyomattam a dült betűket. Ami ebben van, az megint csak a régi-régi ámitás a hím szerelmi vállalkozásáról — a fogalom,

hogy a férfi kéjenc szörnyeteg: és a nő az ő vergődő áldozata, — röviden, a Don Jüan eszme frissen mázolván, új köntösben. Az ilyen kinövések okozzák a világ legbosszantóbb csalásainak tömegét — persze egyúttal a lehangosabb kacagásokat is. Ilyenek miatt néznek együgyű vénleányok az ágy alá, mesebeli megszőktetőket keresve, vagy sivítanak fel a moziban, hogy mérgezett tüvel szúrták meg őket, vagy lesnek titokban a vasúti állomásokon fehér rabszolga-kereskedőkre. Ilyenek miatt dagad nagyra az egész fehérrabszolga-szájhősködés, tarka föltevésével és ostoba lármájával. És, ami már fontosabb, ilyen miatt van meggyőződve a neurotikus asszonyoknak egész serege, hogy gyermekeik nem a férjükkel való együttműködésnek eredményei, amelyben ők szeretetteljesek és ártatlanok voltak, — hanem pusztán szennyes és lelkiismeretlen férjük kéjencségének.

Dr. Gamble természetesen a Noé korabeli alsóbbrendű faunáról beszél. Elég lenne betűszerint alkalmazni a mai kor férfaira, hogy a „reductio ad absurdum” bekövetkezzék. És melyik neme a Homo sapiensnek az, amelyik úgy pompázik, cifrálkodik? Melyik folyamodik a „szép színezéshez” ruhában, arcbán, hajzatban? Melyik bújik oly öltözetekbe, melyek „nem szolgálnak más célra, mint hogy segítsenek a másik nembeliek kegyeit biztosítani”? A tehet-

séges tudós bizonytalansága azonnal szembe-
tűnik. Mennél erősebben bizonyítja, hogy az ő-
skori mocsári-szárnyast és egyéb állatot díszíté-
sekkel kellett érzéketlenné tenni, hogy „elviselje
a másik nem öleléseit”, annál többet hord össze
annak a tételnek a bizonyítására, hogy a férfiat
manapság csalétekkel és becsapással kell a
szerelembe vinni. Másszóval: az ő érve ellene
fordul és összetöri sajátmagát. A legkérlelhet-
lenebb jelentéséig vezetve a dolgot, az következik
belőle, hogy a nők mind Donna Juanniták és ha
levetik a díszeket és kenőcseiket letörlik, ha
nem csábítgatják a férfit szemérmetlen, szoros
vagy átlátszó ruhájukkal, a férfi nem tudná „el-
viselni öleléseit”.

Egészen bizonyos, hogy dr. Gamble kis-
asszony nem vonja le ezt a lehangoló követke-
zetést. Ellenkezőleg, ő ragaszkodik a konven-
cionális elmélethez, hogy a mai kor nője nem
több, mint a kéjenc férfi játékszere és a feminiz-
mus millenniumától kell várni, hogy iszonyú
karmaiból kiszabaduljon. De ezt az elméletet
csak úgy tudja elérni, ha okoskodásának egész
szerkezetét fejetetejére állítja — tényleg fel-
borítja és elveti. Mert egyrészt azt állítja, hogy
a pompa pusztára csalétek, hogy a másik nem
ellenállását leküzdjék, másrészt azt bizonyítja
— és valóban helyes következtetésekkel — hogy
ez nincs úgy. Ez a furcsa lótáncoltatás azonban
ne tartson vissza bennünket semmitől. A tények

sokkal tisztábban láthatók, semhogy egy női antropológus elméletei eltörölhetnék őket. Ezeket az állatok viselkedésére vonatkozó tényeket majdnem egyhangúan megerősítik a világ zoológusai, beleértve dr. Gamblet is. Az emberi fajra vonatkozólag pedig a tapasztalatok és megfigyeléseik oly roppant tömege támogatja a tényeket, hogy igazán felesleges erről beszélni is. A nőknek, mint kimutattam, nagyobb esztétikai érzékük van, mint a férfiaknak; oly világban, amelyben csak nők vannak, valószínűleg még sóikkal több gonddal és figyelemmel díszítenék magukat, mint a férfiak, ha megfelelő nőmentes helyzetbe kerülnének. De ahogy a világ most áll, okvetlenül szembetűnik, hogy díszüknek mutogatása, épp úgy mint bőrük mutogatása, azzal a tudatos célzattal történik, hogy a férfi figyelmét magukra vonják. A normális nő ha egy pár új cipőt vesz fel, vagy ha a fogát plombálták, mindig gondol arra a hatásra, amelyet ezek a változások az ő „ellen-szegülő” érzelmeinek valamely gyanútlan jeöltjére tenni fognak.

19. Az aktuális férj.

Ezt, amennyire én tudom, még soha olyan nő, akit érdemes volt meghallgatni — vagyis intelligens, bájos és kedélyes s így olyan nő, akinek tehát a nemek harcában sikerei voltak, nem

tagadta nyilvánosan; a tagadás kizárólag a művészettel foglalkozó aggszűzek lehetetlen szektájából és az üresfejű és megfigyelésre képtelen férjek többségének köréből jön. Az előbbieket, miután nem sikerült nekik a leírt fogásokkal férjet szerezni, a savanyúszőlő-tan mögé menekülnek, hogy hite ők sohasem is próbálták; az utóbbiak pedig, akik áldozatul estek, önzésüknek hízelegnek avval, hogy a történetek egész irányítását maguknak tulajdonítják s így magukat akaraterőseknek, sőt vakmerőknek tüntetik fel. Az átlagférfi hihetetlen papagály; csak úgy tud magára gondolni, mint az események központjára. Életének valamennyi aljas tranzakciója úgy jelenik meg előtte, úgy rajzolódik ki agyában, mint élelméjűségének megannyi ténye, sikere és bizonyítéka. Valósággal bűvész-teljesítménynek tekinti, hogy ő egy banküzletet vezet, vagy közhivatalnoknak választották, vagy hogy becsapta a gazfickótársait valami aljas üzleti vállalkozásban, vagy valami hülyeséget ad elő egy kollégiumban, vagy egy olyan közhelyektől hemzsegő könyvet ír, mint például ez. Épp így, a szerelemben való nagy bátorságának tanújelét látja abban, hogy átengedi szabadságát, vagyonát és lelkét az első nőnek, aki kétségbeesetten, hogy nem; kapott különbet, veti rá értékbecslő szeméit. De ha kegyetlen kacagást akar valaki hallani, mondja el mindezt a férfi-elméletet egy menyasszonynak esküvője

napján, különösen ha az alkohol és a krokodilkönnyek befejezték már rajta lefegyverező művüket. Vagyis tegyen célzást neki arra, hogy ő, a menyasszony, nem is gondolt a házasságra, míg a holdkóros és heves vőlegény ostroma ki nem csikarta belenyugvását.

Azt a kifejezést használtam: „kétségbeesetten, hogy nem kap különbet”. Ezzel azt akarom mondani, hogy száz nő közül alig egy megy az első választottjához a házasságképes férfiak közül. Vegyünk például egy oly nőt, akinek aránylag naiv volta tisztán figyelemmel kísérhetővé teszi az egész menetet, pl. egy bolti lányt. Az ő legelső választottja talán egyáltalán nem is élő ember, hanem valami természetfölötti elvontság egy könyvből, Hall Caine, Ethel M. Dell vagy Marie Corelli valamelyik hőse. Utána következik egy moziszinész. Aztán egy másik moziszinész. Aztán talán sok más, tíz vagy tizenöt egymásután. Aztán egy kövér fiatal lelkész. Akkor a fiatalabbik cégtulajdonos onnan, ahol dolgozik. Akkor egy pár kereskedősegéd. Aztán egy írnok. Aztán egy fiatalember, akinek nincs határozott foglalkozása vagy állandó munkája — egyike a sokaknak, aki egyik helyről a másikra repdes, mindig nyughatatlanul, mindig mást próbálva — talán a végén a szomszédos garage-tulajdonos. Nos, a lány a Caine-féle kolosszussal kezdi: miután ez szerte-

foszlik a levegőben, következik a mozi-színész, aki majd oly magasan áll fölötte. Aztán az Úr szolgálja, az ifjabb társ, az üzletvezető, az írnok: együket a másik után más, vonzóbb és ügyesebb leányok csípték el — oly leányok, akik tarkább csalátket tudnak kivetni. A végén, hirtelen megijedve a vénleányság első halvány árnyékaitól, a legutolsónak sorra került tökfilkó felé fordul és hozzámegy rövidesen.

Ez, megengedve a társadalmi osztályok szerinti változtatásokat, majd mindig a rendes históriája a házasságnak, pontosabban a házasság eredetének a protestáns kereszténység alatt. Más felekezeteknél ezt az ügyet a nő kezéből legalább részben kivették s így a nő kevésbé vállalkozó a jelöltek és lehetőségek' öszszegyűjtésében. De ha az egész dolog a saját szívére, helyesebben észére van bízva — csak természetes, hogy oly nagy választékot iparkodik szerezni, amelyet csak megengednek életviszonyai és egy demokratikus társadalomban ezek az életviszonyok kevés jobbat engednek neki elképzelni. A szolgálóleány vagy a gyári munkáslány vagy akár a prostituált holnap már kóristalány, vagy mozicsillag, démon és a jövő év milliomosnéja. Különösen Amerikában a férfiak nem idegenkednek az ilyen lealázó házasságoktól, sőt, hízeleg hiúságuknak a Bűbáj Herceg szerepét játszani a Hamupipőkével szem-

ben. Ennek eredményeként minden rendes amerikai lány, nemének gyakorlatiasságával és a velejáró belső önbizalommal, szerelmes szeméit oly magasra veti, amilyenre azok csak forogni képesek. És további eredménye, hogy a jó ruhájú, jómódú amerikai férfit mindenütt finom és halk provokáció veszi körül: nem kérhet egy telefonszámot, nem diktálhat egy levelet anélkül, hogy ne vennének gondolatban mértéket róla az esküvői ruhájához. Az európai kontinensen és különösen a latin népeknél, ahol a társadalmi osztályok közti válaszfalak erősebbek, lényegesen más a helyzet és pedig a lányok hátrányára. Ha a lány kezdeményez, ez kihívása a szerencsétlenségnek, ilyen módszer mellett a törvényes házasság reménye majdnem a semmivel egyenlő. Ennélfogva az okos és illedelmes lány óvakodik az ily kezdeményezésektől és annak vagy harmadik személy, vagy maga a férfi részéről kell megtörténnie. Ez a magyarázata a ténynek, hogy egy francia férfi rendszerint vállalkozóbb szerelmi dolgokban és azért merész és gyakran támadó, míg az amerikai az, amit lovagiasnak nevezünk. Az amerikai azon egyszerű oknál fogva lovagias, mert a kezdeményezés nem az ő kezében van. Az ő lovagiassága valójában a kofettéria egy neme.

20. Az elérhetetlen ideál.

Most látom, hogy meglehetősen elkalandoztam a poén-tői, amely a következő: az átlagnő stratégiaileg nem képes befejezni legcsábítóbb játszmáját és ezért kénytelen megelégedni egy második, harmadik, x-edik választással. Kizárólag azok a nők kapják meg első választásukat, akik a csodával határosán szerencsések, vagy pedig túl ostobák ahhoz, hogy ideált alkossanak maguknak — két, szemmel láthatóan nagyon kis csoport. Nagyon kevés nő oly makacs, hogy előbbre helyezi a vereséget a megalkuvásnak. Vagyis, hogy inkább teljesen lemond a házasságról, semhogy ábrándján alul menjen férjhez. De az ily nőkről hamarosan megállapíthatjuk, hogy rendellenesek és talán egyenesen beteg agyúak; az átlag nő tisztában van azzal, hogy a házasság sokkal jobb részére mint a coelibatus, még ha jóval szerényebb is ez a házasság, mint amilyenről kezdetben álmodozott és nagyon is tudatában van annak, hogy, ha a pénzkérdést kikapcsolták, a férfi és férfi közti különbség oly jelentéktelen, hogy elhanyagolható. Így az átlag nőt nem zavarják az olyan illúziók, mint vonzalom alapján való választás, lelki kapcsolat, szerelem az első pillantásra és hasonló ábrándok, ő egészen szívesen hajlandó beleszeretni, ahogy a frázisok kíván-

ják, akármelyik házasságképes férfiba és rendszerint sokkal több ilyen ismer egynél. Az ő legelső kívánalma a házasságtól nem az, hogy a regényesség agóniáját csinálja végig, hanem kényelem és biztonság; ilykép ő könnyebben kielégíthető, mint a férfi és gyakrabban boldog. Gyakran hallani újra nősült özvegy férfiaknál, hogy elhalt feleségük után nyafognak, de kilencnapos csoda lenne, hogy egy újból férjhezment nő ilyen érzelgősségre ragadtassa magát. Abban a percben, hogy a holt férjet helyettesítette más, a megholtat kitörli életéből. Az számára meghalt szerelem.

Mindezeknek egyik eredménye valami finom visszafojtása annak a megvetésnek, melylyel normálisan nők férjükre tekintenek — amely megvetés, mint kimutattam, az intellektuális fölény érzetén alapul. Ehhez az elsődleges megvetéshez most még a konkrét összehasonlítás lekicsinylő művelete járul és az az elnyomhatatlan kellemetlenség, hogy ily összehasonlítás szükségessé vált. Más szóval, a tipikus férj másodrendű és ezt a tényt senki jobban nem érzi, mint az ő felesége, ő átlagban olyan valaki, akit csak egy nő szeretett, a felesége, de ez is csak mint másod-, harmad-, vagy x-ed rendű választását, mert, ha valaha más nő szerette volna őt, úgy az hozzáment volna és így neje nem választhatta volna őt a jelenlegi boldogságra. Ezzel szemben az átlagos agglegény

olyan valaki, akit számos nő szeretett és bizonyára az első, de elérhetetlen jelöltje volt néhány nőnek. Ő tehát az elérhetetlent s így a csodálatraméltóit képviseli; a férj az, akit megkaptak és akit megvetnek.

Ebben elegendő magyarázatot találunk az agglegény általános fölénye számára, melyet oly sokszor jegyeztek föl az emberi faj bűvájai, oly hatalmas fölény ez, hogy nehéz az egész történelemben hat olyan elsőrendű filozófust találni, aki nős volt. Az agglegény (képessége, hogy a házasság-ot kikerülje, nem bizonyít többet, mint azt, hogy aránylag mentes nemének általános érzelgősségeitől, — más szóval azt, hogy inkább közelíti meg az ellenkező nem tisztafejűségét. Képes legyőzni a nők vállalkozásait, mert az ügybe majdnem ugyanolyan fegyverzettel bocsátkozik, mint a nők. Herbert Spencert, míg ötven éves lett, vadul ostromolták mindenféle fajtájú nők. Többek közt George Eliot is kétségbeesetten próbálkozott, hogy elvétesse magát vele. De midőn az évek hosszú sora után nyilvánvaló lett, hogy ez a férfi elkészült arra, hogy a házasságnak egész szárazföldi és tengeri hatalmával ellenálljon, a lányok elmaradoztak, egyik a másik után és így élete utolsó évtizedei békességben teltek el és igen nagy és fontos munkát végezhetett.

21. A hatás a fajra.

Természetes, nem előnyös a világra nézve, hogy ily módon a legértékesebb fajtájú férfiak kiválasztódnak, ahogy a biológista mondja, míg a csekélyebb értékű férfiak nemtelen trükkjei és érzelgősségei a végtelenségig továbbvitetnek. Dacára a népszerű tévedésnek, hogy nagy emberek fiai mindig tökfilkók, a tény az, hogy a szellemi fensőbbség épp úgy Örökölhető, mint a testi erő. ezt a tényt minden kritikán felül megállapították Galton, Pearson és más, angol iskolát követő antropometrikusok. Ha oly férfiak, mint Spinoza, Kant, Schopenhauer, Spencer és Nietzsche megnősültek és fiakat nemzettek volna, ezek a fiúk valószínűleg épp oly nagy mértékben járultak volna a filozófiához, mint ahogy Bach fiai és unokái a zenéhez, vagy Erasmus Darwinéi a biológiához, Henry Adams ivadékai a politikához és Hamilcar Barka fiai a háborús művészethez. Azt mondtam, hogy Herbert Spencer megmenekülése a házasságtól megkönnyítette élete munkáját és így Anglia filozófiájának közvetlen javára szolgált, de végeredményben hátrányt okoz, mert nem hagyott fiakat hátra, akik továbbvitték: volna munkáját és a többi korabeli angol ember képtelen volt e hiányt pótolni. Nőtlenége folytán az angol filozófia tényleg csak addig élt,

míg ő, halála óta mindaz, amit a metafizikus kutatások Angliában eredményeztek, alig ér többet, mint egy disznófalka. Pontosan így csökkentette a gyengeségig Schopenhauer, Kant és Nietzsche nőtlensége a német filozófiát.

De ha az öröklés közvetlen befolyását nem tekintjük is, ott van a példának és a nevelésnek egyenlően hatalmas befolyása. Óriási előny egy elsőrendű emberrel bizalmasságban élni és gondoskodását élvezni. Hamilcar a karthágóiaknak nemcsak saját fia személyében ajándékozott egy nagy tábornokot, hanem vejében is, akit a hadviselésben kiképezett. Azonban a nagy férfiak hajlama, hogy agglegények maradjanak, igen erős és Sidney Lee egyszer kimutatta, hogy a renaissance óta ezeknek több mint fele nőtlen volt, vagy nejétől külön élt. Még a nők is tisztán elárulták ezt a hajlamukat. Nézzük például Shakespeare! Még kiskorú volt, midőn a nála több évvel idősebb Anna Hathaway fivérei e nővel házasságra kényszerítették, miután a nő elcsábította őt és azt állította, hogy teherbe esett tőle. Shakespeare oly hamar menekült gyűlöletes ölelései elől, amely hamar csak lehetett és azontúl is a lehetőségig távol tartotta magát. Igazában ez a házasságtól való undora volt oka londoni tartózkodásának és így minden valószínűség szerint azon műveinek, melyek halhatatlanná tették.

A világ különböző részeiben mindenféle

módszerhez folyamodtak, hogy az értékesebb férfiaknak a házasságtól való ezen idegenkedését legyőzzék. A kereszténység általában azzal ostromolja őket, hogy ez Istent bántja — habár ugyanakkor saját ügynökeit nőtlenségre kényszeríti. Az ellentmondás a helyzettel végzetes. Egyrészt nehéz elképzelni, hogy az az Isten, aki megengedte, hogy saját fia nőtlenül haljon meg, a nőtlenséget tényleges bűnnek tekintse, másrészt nyilvánvaló, hogy az átlagos klerikusnak keveset ártana, sőt valószínűleg sokat használna, ha felesége volna, aki gondolkodnék helyette és az erényre és szorgalomra kényszerítené s máskép is segítségére volna hivatása teljesítésében. Ahol a vallási babonák kihaltak, ott a hozomány intézménye felülkerekedik, — oly eszme ez, melyet a keresztények a zsidóktól vettek át. A hozomány egyszerűen megvesztegetés, melynek célja, hogy a férfi ellenszenvét legyőzze. Annak a ténynek őszinte felismerését jelzi, hogy a férfi veszít a házasság által és ezért igyekeznek kártalanítást nyújtani pénzfizetség útján. Szemmellátható hatása, hogy a nőknek tágabb és jobb választékot ad a férjek között. A gazdasági előny biztosítása segélyével egy különben teljesen elérhetetlen, magasabbrendű férfi is terítékre kerülhet, sőt mi több, meg is tartható, ha nyereségének tudatára jön. Keményfejű és nagyon gyakorlatias népek közt, amilyenek a zsidók és a franciák, a hozo-

mány virágzik és hatása, hogy fokozza az intellektuális hajlíthatóságot a fajban, mert így az átlagos gyermek nem feltétlenül egy nő és egy tökfilkó leszármazottja, mint mi, hanem lehet ivadéka egy nőnek és egy elfogadható intellektust! férfinak is. De még Franciaországban is majd oly egyöntetűen állnak ellen a házasságnak a legmagasbb körbe tartozó férfiak, mint ahogy angolszász testvéreik a szentimentalitásnak állanak ellen.

Amerikában a hozomány fogalma majdnem ismeretlen, részben, mert a férfiak itt könnyebben kereshetnek pénzt, mint Európában és a pénzkeresést nem tekintik annyira lealázónak, másrészt mert az amerikai férfiak naivabbak, mint a franciák és így könnyebben behálózhatók mindenféle vesztegetés nélkül is. De itt is a legjava ugyanúgy a nőtlenség felé hajlik és gyakran vitatnak s vetnek fel terveket, hogy miképp volna legyőzhető ez az ellenszenv. Az egyik ilyen terv súlyos agglegényadót ajánl. Ennek a javaslatnak abban rejlik a gyöngéje, hogy az átlagos agglegény aránylag jómódú s inkább fizetné az adót, semhogy nősüljön. Sőt, ez az adófizetés segítene neki megnyugtatni lelkiismeretét, melyet, — gondolom — sokszor nyugtalanít a siránkozó érzés, hogy ő nem teljesíti fajával szemben kötelességét; ez végre megerősítené elhatározását, hogy az oltárt elkerülje. Továbbá megmenekül a társadalmi ódium-

tól, amely nőtlenségéhez tapad, mert mindenkinek joga van ahhoz, amiért fizet. Ahogy a dolgok folynak, ezen ódiumnak határozottan van hatása és kétségbevonhatatlanul van befollyása is néhány férfira az alsóbb réteg agglégényei közt. Ezek úgyszólván az agglégénység határmesgyéjén állnak, féllábbal titkon az oltár korlátján belül, csak egy lökés kell és meghozzák az áldozatot. De ha megbizósíthatnák immunitásukat pénzen szerzett felhalmazással, egész valószínű, hogy egy új elhatározás keletkeznék bennük és jelenlegi rossz hírüket az önző elégtételérzés forrásává válnának át, ahogy ez most is megvan az agglégények igen nagy részében. Ezek az erkölcstelenek tudják, hogy mik az elemei ennek a rossz hírnék: a dühe azon nőknek, akiknek csapdáit elkerülték és az irigysége azon férfiaknak, akiknek ez nem sikerült.

22. Kényszerházasság.

Jómagam egyszer egy vagylagos megoldást ajánlottam és pedig: az érzelmi házasságnak törvénnyel való eltiltását és egy intézményt, amely szerint a házaspárok kijelölését az állami hóhér végzi. Ennek a tervnek, bármily forradalminak tessék, több nyilvánvaló előnye volna. Egyik, hogy megtisztítaná a házasság komoly ügyletét azoktól a regényes

cafrangoktól, melyek jelenleg megzavarják, s így a faj békéjét és boldogságát mozdítaná elő. Más oldalról pedig azért volna hatékony, mert most a legértékesebb férfiak esnek ki s így az apaság főtterhe a selejtesebbekre hárul, ami viszont az utókornak van hátrányára. A hóhér, ha az összeválogatást önkényesen végezné, megkísértené, hogy hivatalát állandósíttassa és tekintélyt szerezzen neki azáltal, hogy oly férfiakat jelöl ki, akiknek megházasítása a közvélemény helyeslésével találkozik, vagyis szemmel láthatóan egészséges és tehetséges férfiakat, azt a fajtáját a férfiaknak, amelyik jelenleg többnyire megmenekül. De még ha a kiválogatást a véletlenre bízna is, kockavetéssel, vagy cédulákat húzva egy kalapból, vagy a véletlen bármily más segítségül vételével, a tiszta véletlen megkülönböztetés nélkül érné valamennyi férfit és a felsőbbrendű férfiak így elvesztenék viszonylagos mentességüket. Igaz, hogy sok férfi megkísértené, hogy a hóhért saját előnyére befolyásolja és a hóhér alkalomadtán meghódolna ezeknek; de tisztában kell lenni azzal is, hogy azok a férfiak, akik így felülkerekednének, bizonyára nem filozófusok lennének, hanem politikusok s így a fajra még itt is bizonyos haszon származnék. Az utókor bizonyára nem sínyli meg, ha egy képviselő, vagy a felsőház egy tagja, vagy akár egy követ, vagy miniszterelnök gyermeke telenül hal meg, de ha egy Herbert Spencer száll

sírba anélkül, hogy fiak maradnának utána, az a jövő minden generációjának hátrányára van! Nem úgy ajánlottam természetesen ezt a írvet, mint hozzájárulást a gyakorlati politikához, hanem csak mint egy föltevést, hogy segítse megvilágítani a problémát. Sok más, elméleti előnyt is felmutatna, de a terv kivitele lehetetlen nemcsak a hozzátapadó hibák miatt, hanem az általános ellenszenv miatt is, amely a jelenlegi rendszer megváltoztatásával szemben fennáll. Ez a rendszer, legalább bizonyos férfiak és nők szemében, vonzerővel bír, dacára, hogy a meg nem születettek a hatása hátrányos. A nők szembeszállnának azzal, hogy véletlen vagy kényszer lépjen a jelenlegi harc helyébe, azon egyszerű okból, mert minden nő meggyőződése, és pedig kétségtelenül helyesen, hogy az ő saját ítélete különb, mint akár az állami hóhérré, akár az isteneké és hogy a saját vállalkozása jobban kedvez a saját kilátásainak. És a férfiak ellene lennének, mert korlátozná szabadságukat. Ez a szabadság persze nagyjában csak képzeletbeli. Gyakorlati megnyilvánulása nem több, mint az az előjog, hogy befonassék és kigúnyoltassék az első nő által, akinek kedve kerekedik, hogy az üzletet megpróbálja. Mindazonáltal ez a látszat épp oly becses a férfiaknak, mint bármely más kísértet, melyet hiúságuk felidéz saját elbűvölésükre. Szeretik ápolni a fogalmat, hogy feltétlen akaratuk érvényesül

az ügyben és e mögött az akarat mögött nemcsak bizonyos fokú éleselméjűség, hanem a bátorságnak és az ördöginek egy árnyalata is van. A férfiak gyakran épp úgy tetszik és hízeleg a házassága, ahogy az tetszhet, amit általában elcsábításnak neveznek. Egyik esetben, mint a másikban, győzelem az érzése. A vak véletlen mint helyettesítő, megfosztaná őt ettől a hízelgő balzsamtól.

A jelenlegi rendszerben is bizonyos szerepet játszik a véletlen. Mindenki észleli ezt és még a legmegrögzöttebb agglegénynek is vannak pillanatai, amikor alázatosan rebegi: „Isten nevében, odamegyek.” De ennek a véletlennek cukor köntöse van; meg van merítgetve önző illúzióban; nem oly merev és hajthatatlan véletlen ez, mint a kocka csupasz véletlene. Így hát a férfiak ezt előnyben részesítik és húzódnak a másiktól. Ugyanígy, nem kételkedem, a rókák többsége is ellenezné, hogy sorshúzás jelölje ki közülök egy tervezett rókavadászat áldozatait. Inkább maguk kísérlük! meg szerencsájüket a kutyákkal szemben.

23. Törvényen kívüli fogások.

Természetesen szónoki túlzás azt mondani, hogy valamennyi elsőrangú férfi megmenekül a házasságtól és még a túlzásnál is több azt állítani, hogy értékes tulajdonságaik teljesen

átörökíttetlenül maradnak az utókor számára Egyfelől meg kell látnunk, hogy egy számottevő részük talán éppen elkülönítettségük és elfogultságuk folytán gabalyodik az üdvözítő állapotba és sok közülük megfontolva kerül bele, meggyőződve, hogy a mai kultúrában ez a legbiztosabb alakja a liaisonnak. Másfelől meg nem szabad elfelejteni azt az élettani igazságot sem, jhogy lehetséges leszarmazni az Egyház és Állam közreműködése nélkül is. Ez a dolog annyira közhely, hogy nem kell botrányt kockáztatnom azzal, hogy részletekbe bocsátkozom. Amire célzok, az, nem kell hozzátennem, nem a szabálytalanság formája, mely ártatlan gyermekeket a törvénytelenység bélyegével sújt, hanem az a finomultabb és meggondoltabb forma, mely megőrzi a társadalmi méltóságot és ugyanakkor pártfogolja a törvényes apától való öröklést. Az angol bölcsészet, mint kimutattam, szenved amiatt, hogy Herbert Spencer túelfoglalt volt, semhogy ilyen regényes altruizmust megengedhetett volna magának, aminthogy az amerikai irodalom óriási nyeresége, hogy Walt Whitmannak kalandjai voltak, melyek folytán hét fia maradt utána, aikik közül három jólismert költő és az „Új Költészet” mozgalom élén áll.

A monogámia kimagasló veszélyének ez a korrigálása igen elterjedt; műveletei pedig érthetővé teszik az elsőrangú emberek majdnem

többségének rossz hírűségét; előnyeit bizonyítja George Moore „Euphorion Texasban” c. műve, habár otromba és érzelgős módon. E mögött az asszonyok mélységes faji érzéke van — az ösztön, melyből kifolyólag a nők szemei előtt minden cselekedetükben a meg nem születettek lebegnek, — talán mert a meg nem született érdekei itt, mint más helyzetekben is, azonosak az ő önző törekvéseikkel. Mint azt egy népszerű filozófus ravaszul megfigyelte, a többnejűség ellen az ellenvetések nem a nők részéről jönnek, mert az átlagos nő eléggé okos ahhoz, hogy többre becsülje a felét, negyedét vagy tizedét egy elsőrendű férfinak, mint egy harmadrendű férfi teljes hódolatát. Nagyon hasonló megfontolások igazolják a többférjűséget is — ha nem is erkölcsileg, de biológiailag. Az átlagos nő, mint jeleztem, kikerülhetetlenül bizonyos megvetéssel tekint férjére, aki minden lehet, csak az ő eszménye nem. Ennélfogva a nő nem szabadulhat attól az érzéstől, hogy gyermekei kegyetlenül le vannak „handicapelve” azon körülmény által, hogy férje az apjuk; az ebben való bűnrészesség érzetétől sem mentes, mert érzi, hogy csak az ő házasság előtti kezdeményezése következtében apa a férj. Ha most alkalm kínálkozik, hogy ezt a handicapet legalább gyermekei egy részéről levegye s ugyanakkor megvalósítsa ábrándját és kielégítse hiúságát —

ha ily lehetőség kínálkozik, nem csoda, ha alkalomadtán megragadja.

Ebben magyarázatot kapunk a házi tűzhely érintetlenségének számos sajnálatos és más-képpen megfeythetetlen letiprására. A nőt ilyen esetben rendszerint elkergetik, mint vétkest, de ez nem több, mint egy példája az emberek azon hajlandóságának, hogy a bűnösség fogalmával illessenek mindent, ami természetes, intelligens és a politikusok, teológusok és fűszerkereskedők értelmét meghaladja.

24. Közbevetőleg az egynejűségről.

A kereszténységben az egynejűség túlnyomó voltát rendszeren etikai indokoknak tulajdonítják. Ez épp oly abszurdum, mint a háborúkat etikailag indokolni, ami természetesen szintén gyakran megtörténik. Az egyszerű igazság az, hogy ezek az etikai indokok nem egyebek, mint tapasztalatból való következtetések, melyeket gyorsan félredobnak, amikor a tapasztalat ellenök fordul. Ez idő szerint a tapasztalat még túlnyomóan az egynejűség mellett szól; a civilizált emberek mellette vannak, mert úgy látják, hogy beválik. És miért válik be? Mert a szenvedély nyugtalanságainak és iszonyatainak leghatásosabb ellenmérge. Az egynejűség egyszerűen megöli a szenvedélyt — és a szenvedély

a legveszedelmesebbik, még fenmaradt ellensége annak, amit civilizációnak nevezünk, amely rendszeren külszínen, megtartóztatáson, alakiságon, szorgalmon, fegyelmen alapszik. A civilizált ember — az eszményi, ideális ember — egyszerűen olyan valaki, aki sohasem áldozza fel a közbiztonságot a saját szenvedélyeinek. Eléri a tökéletességet, még ha meg szűnik is szenvedélyesen szeretni azt, ha leszállítja ösztönös tapasztalatai legerősebbikét az extázis színvonaláról egy csupasz eszköz szintjére, mellyel a hadsereg és a világ műhelyeinek hiányait lehet pótolni, csökkenteni a gyermekhalandóságot, a földbirtokosokat elegendő bérlővel ellátni és a rendőrségnek alkalmat adni rá, hogy minden polgárról az éj és nap bármelyik órájában tudja, hogy hol van'. Az egynejtűség mindezt megvalósítja, nem azzal, hogy jóllakottságot idéz elő, hanem úgy, hogy elrontja az étvágyat. Alakivá és lelkesedés nélkülivé teszi és így megöli.

Az egynejtűség ügyvédjei, félrevezetve a mellézköngéktől, nem tudják annak valamennyi előnyét felsorolni. Nézzük például a nőtlenek erénye megóvásának fontos kérdését, vagyis azokét, akik még szenvedélyesek. A jelenlegi módszer egy — mondjuk — 20 éves fiatalemberrel szemben, hogy körülveszik intelmekkel és tilalmakkal, hogy megkísérlik okfejtéssel meggyőzni a szenvedély veszedelmes voltáról. Ez túlbuzgóság és hülyeség, — túlbuzgóság,

mert ő már úgyis tudja, hogy veszélyes, és hülyeség:, mivel teljesen lehetetlen egy szenvedélyt érveléssel megölni. Megölni úgy lehet, hogy szabadjára engedjük kedvezőtlen és elcsüggesztő körülmények közt, úgy hogy lassanként lehetetlennek és visszataszítónak érezze ezt az állapotot. Mennyivel többet lehetne elérni, ha a vad ifjoncnak megtiltanák a többnejűséget a házasság előtt, de megengednék az egynejűséget! A tilalom ez esetben *aránylag* könnyen volna érvényesíthető, *míg a* másik esetben ez lehetetlen. A kíváncsiság kielégülne, a természet kikerülne a ketrecből; még a regényességnek is volna tere. Száz ifjú közül kilencvenkilenc alávetné magát, ha másért nem, azért, mert sokkal könnyebb volna magát alávetnie, mint ellenszegülnie neki.

És az eredmény? Szembeötlőn dicsérendő volna, már amennyiben a dicsérendőnek jelenlegi értelmezését elfogadjuk. Az eredmény: hat hónap múlva egy fegyelmezett és kiábrándult fiatalember, aki épp oly mentes a nyugtalanító és megrontó szenvedélyektől, mint amilyen azelőtt egy nyolcvanéves volt; röviden, amilyen a kereszténység eszményi polgára. A jelenlegi terv természetesen nem termel kielégítő mennyiségű ilyen ideális polgárt. Lehetetlen tilalmi egyrészt sokszor sajnálatos lázadást idéznek elő. másfelől pedig megtöltik az amerikai ifjú férfiak klubjait leírhatatlanul utálatos, freudista

elfojtással telített, ijedt poltronokkal. Egyik csoportból sem kerül ki sok ideális polgár. Egyikből sem fakad a nyilvános erkölcs azon fajtája, amelyet célul tűztünk magunk elé.

25. Késői házasságok.

Az elsőrendű férfi házassága, ha egyáltalán valaha, úgy rendszerint csak aránylag későn következik be. Behódolhat a végén, de majd mindig képes a bajt sokkal későbbre halasztani, mint az átlagos, szerencsétlen tökfilkó, vagy normális férfi. Ha néha korán nősül, legtöbbszörre akad bizonyíték arra, hogy valami elviselhetetlen (külső nyomást gyakoroltak reá, mint Shakespeare esetében, vagy hogy elmebeli érzékenysége egyenesen az őrültséget közelíti meg, mint pl. Shelley-nél. Elég furcsa, hogy ez a tény el tudta kerülni figyelmét egy olyan rendkívül agyafúrt észlelőnek, mint flavelock Ellis. „Brit Géniusz” című művében felemlíti aényt, hogy a legtöbb rendkívüli képességű férfi aránylag idős apának a fia, de ahelyett hogy reámutatna ennek valódi okára, ezt valami titokzatos tulajdonságnak írja javára, amelynek következtében a hanyatló korú férfi értékesebb ivadékot tud nemzeni, mint az erejének teljességében lévő. Ez nyilvánvaló abszurdum, nemcsak mivel ellenkezik oly tényekkel, melyeket állattenyésztők régen megállapítottak, hanem azért is, mert

hallgatólagosan arra a végkövetkeztetésre jut, hogy a tehetség és ebből kifolyólag ennek átörökítési képessége szerzett tulajdonság, amely így átvihető volna. Ez teljesen téves. A tehetség nem szerzett, hanem veleszületett tulajdonság és a férfiban, aki azzal született, megvan már ifjú korában épp úgy, mint későbbi életében, bár a tehetség: megnyilvánulására várni kellett. James Mill még fiatalember volt, midőn fia, John Stuart Mill született és nem írta még meg egyik főművét sem. Azonban bár „A politikai gazdaság elemei” és „Az emberi ész elemzése” még legjobb esetben is csak határozatlanul voltak agyában kialakulva és csak tizenöt évvel később írta meg őket, hogy a fia megszületett, mégis egészen jól tudta fiára átörökíteni (képességeit, melyek évekkal később fiában is megnyilvánultak, utóbbinak „A politikai gazdaság elvei” és „Tanulmány a szabadságról” című munkáiban. De Ellis hamis következtetése mégis helyes megfigyelésen alapszik. Az a fajtájú férfi, aki nagy tehetségeket tud átvinni fiára, rendszerint csakugyan olyan férfi, akinek egyáltalán nincs fia, legalább is házasságából származó fia, amíg élte delét el nem éri. Az okok, melyek őt arra kényszerítik, hogy engedjen elveiből, még akkor is kissé homályosak, de körülbelül felismerhetők. Az egyik ok, hogy minden férfi, legyen az akár első-, akár másodrendű, szellemi tevékenysége tekintetében a növekedő korról lány-

hulást mutat, még ha tényleges értékben és mélységben javulás jelentkezik is, mindaddig, míg az aggkori elmeenyengülésbe át nem csap. Már pedig tagadhatatlan, hogy az oly bonyolult és cselszövényes harcban, mint amilyen a nemek párbaja, nem a szellem mélységére, mint inkább mozgékony élénkségére van szükség. Az öregedő férfi, az ő fokozatosan csökkenő élénkségével így szembekerül oly nővel, akikben ez a szellemi tevékenység mint aránylagos fiatal-ságukkal járó tulajdonság még lánggal lobog. Nemcsak korabeli nők iparkodnak őt behálózni, hanem fiatalabbak is, egészen a serdülő korúakig. Ezért aztán az ő átlagos, vagy jellegzetes ellenfelei fokozatosan fiatalabbak és fiatalabbak nálánál és végül a fiatalság előnye magában is elegendő lesz, hogy az ő roskadozó védekezését legyőzze. Azt hiszem, azért van az, hogy vénülő emberek oly gyakran kerülnek hús évén aluli lányok hatalmába. Nem igaz, hogy az öregkor hívja siránkozva az ifjúságot, ahogy a költők képzelik; úgy áll a dolog, hogy az öreg nem állja a küzdelmet a fiatal ellen, főképp, ha az öreg hímnemű és a fiatal nőnemű. Néhai Ibsen Henrik esete tipikus volt. Negyven éves korában Ibsen megállapodott családfő volt és alig hihető, hogy még csak pillantásra is méltatott volna nőt; minden gondolatát „Az ifjúság ligája”, első társadalmi drámája megírásának szentelte. Ötvenéves korában is majd-

nem úgy foglalta el idejét az akkor érésben levő „Babaház”. De hatvanéves korában, midőn művei javát már megírta és hanyatlása elkezdődött, ostobán meghódolt egy kacér, 18 éves hölgyike előtt és ezután, míg a tényleges téboly be nem következett, úgy ábrándozott, mint egy vidéki hősszerelmes valami érzelgős melodrá-mában. Ha nem lett volna nős és nem lett volna felesége nagyeszű nő, megszökött volna ezzel a pillangóval és így nyilvános nevetség tárgyává tette volna magát.

A felsőbbrendű férfiak viszonylagosan kései házassulásának egy másik oka talán az a tény, hogy amily mérvben öregszik a férfi, oly mérvben csökkennek szemében a hátrányok, melyeket a házasság alatt el kell szenvednie és nőnek az előnyök, miket a házasság nyújt. Harmincéves korban a férfi irtózik az egynejtűség tilalmaitól és kevés az érzéke a családi otthon úgynevezett kényelmei iránt; hatvanéves korában túl van a szerelmi kalandozásokon és a háziállat kényelme és biztonsága hiányzik neki. Későbbi éveiben legtöbbször a fizikai leromlottsá-gát érzi különösen, az elhanyagoltság és segítség nélküliség közvetlen veszélyét látja maga előtt. Így hát választania kell, hogy vagy meg-nősül, vagy ápolónőt fogad és ő rendszerint a nősülést választja, mint olyat, ami könnyebb és kisebb költséggel jár. Az ápolónő úgyis meg-kísértené, hogy valamiképen elvétesse magát

vele; ha feleség pótlásaként fogad ápolónőt, a vége rendesen az, hogy arra eszmél, hogy meg-
nősült és nincs ápolónője, ami elég kényelmet-
lenséget és zavart okoz neki és még sokkal több
kényelmetlenséget és zavart örököseinek és jog-
utódainak. A dolgoknak ez a lefolyása annyira
szembeötlő és közhely, hogy én formálisan bo-
csánatot kérek, amiért ismét hangoztatom. Amit
jelez, az egyszerűen annyi, hogy a férfinak a
házassággal szemben meglévő ösztönszerű ellen-
szeneve azon az érzetén alapszik, hogy társadal-
milag és gazdaságilag egyedül, magánosan is
meg tud lenni és ez az ellenszenv üres elméletté
zsugorodik, amidőn a férfi ezen érzete eltűnik.
Mindent egybevetve, a természet a páros élet
mellett s így a házasság mellett van és a hiúság
a természetnek hatalmas szövetségese. Ha a há-
zasuló korban levő férfiaknak csak félannyi
nyernivalójuk lenne a házasság által, mint
amennyit a nők nyernek vele, akkor valamennyi
férfi épp oly tüzes híve volna a házasságnak,
mint a nők.

26. Egyenlőtlen házasságok.

Ez olyan tényhez vezet, melyet e tárgy ta-
nulmányozói gyakran jegyeztek fel: hogy t. i.
elsőrangú férfiak, ha egyáltalán nőülnek, haj-
lamosak arra, hogy lényegesen inferiorisabb nő-
ket vegyenek el. Ennek a tünetnek oly gyakran

megvitatott és oly ritkán megvilágított okai ma már tisztán állnak. Az elsőrendű ember azért, hogy a házasságot oly messzire tolja ki, amilyenre lehet, gyakran az öregség által megnyomorított képességekkel kerül bele és így tehetetlen a nők előnyeivel szemben. Ezeknek csábító eszközei tisztára buják, t. i. mert üres divatbábok, cselszövő özvegyek vagy gyakorlott ápolónők, akiknek erősen fejlett, hivatásos technikájuk van abban, hogy kedvesek legyenek. Ha egyáltalán nőszül, úgy általában rosszul kell házasodnia, mert a valódi értékű nőt igazán nem érdekelheti többé; ami valaha sarkcsillag volt, az ma csak füstölgő üszök. És ez az oka, hogy elsőrendű férfiaknak oly sokszor alacsony kaliberűek a fiai, ez ad bizonyos alapot azon általános megfigyelésnek, hogy ezek a fiúk többnyire harmadrendűek. Ezek a fiúk épp úgy örökölnék anyjuktól, mint apjuktól és a rossz leszármazás gyakran elégséges, hogy elhomályosítsa, sőt megsemmisítse a jó leszármazást. A középszerűség, ahogy azt a mendelisták tudják, az uralkodó karakter, míg a kiváló karakter a háttérbe szorul. Annak az esélye, hogy a kiváló férfi és a tucatnő közti házasságból származó gyermek az anyjához lesz hasonló, nagyjában számítva úgy áll, mint három az egyhez.

Ez a tény azt a gondolatot kelti, hogy a természet titokban a felsőbbrendű ember ellen van és igyekszik születését megakadályozni. Azon-

ban nincs okunk azt a következtetést leszűrni, hogy ez az embernél látható folytatólagos előrehaladás az elemi erők nagy folyamatával összhangban van. A visszafejlődés épp oly természetes folyamat, mint a fejlődés és épp oly kedves, vagy talán kedvesebb Isten előtt. Minden állattenyésztő tudja, hogy mily nehéz fenntartani a jó tenyészetet. A Mindenség összeesküvésben látszik lenni, hogy bátorítsa a parasztok és szocialisták (kitermelését, de örökösen valami finom és titokzatos ellenállás érvényesül az ellen, hogy filozófusok termeltessenek.

Ezzel szemben megfigyelhető, hogy értékes nők gyakran mennek férjhez másodrendű férfiakhoz, így segítve a haladás elleni háborút. Sokszor csodálkozva látjuk, hogy valamelyik aljas és prózai gyáros, bankár vagy iparosember felesége nagy intelligenciájú és valódi bájjal felruházott nő, kinek intellektuális érdeklődése oly magasan szárnyal férje értelmisége felett, hogy ez alig képes azt csak felfogni is. Aztán meg ott vannak a feminizmus vezetői, a művésznők és a női nemnek; más ilyen kapitányai; a férjeik majd mindig inferioris férfiak, néha egyenesen ostobák. De nem szegény emberek! Nem gyármoltalanok a férfi világában! Nem rossz férjek! Itt sem látunk természetesen mást, mint a nők eszességének új bizonyítékát. Az elsőrendű nő realista. Tisztán látja, hogy oly világban, melyben a másodrendű férfi uralkodik, a másodrendű

férfi sajátos képességeit minden más képesség fölé helyezik és legjobban jutalmazták és így a no azon iparkodik, hogy kivegye részét ezen jutalomból oly módon, hogy oly másodrendű férjhez megy feleségül, aki osztályának csúcsán áll. Az elsőrendű férfi csodálatos teremtmény; tulajdonságaiért minden intelligens nő értékeli. De vonzó tulajdonságai, bizonyos ponton túl, nincsenek arányban gyatraságaival, ezen a ponton túl megszűnik jó férj lenni. Ezért van, hogy őt főképen oly nők könyékezik meg, akik inferiorisak s nem olyanok, akik hozzá hasonlóján értékesek.

Itt kiásunk egy másik tényezőt is: az idegenszerűnek varázsát, az eltérőnek ingerlő voltát, a heliogabalizmust. Már Shakespeare megállapította, hogy a szerelemhez szükséges valami titokzatosság, már pedig a szellemileg egyenrangúak közt semminemű titokzatosság nem lehetséges. Merem állítani, hogy sok nő van, aki nem azért megy feleségül egy inferioris férfihez, mert ez jól kereső ember, (habár lehetetlen elképzelni, hogy ezt figyelmen kívül hagyja) hanem elsősorban azért, mert annak éppen inferioris volta érdekli a nőt és idézi elő benne a vágyat, hogy enyhítse azt és gyámkodják fölötte. Önzés rejlik ebben: jóérzés, a fölény érzése és a biztonsága, hogy ez az érzés fentartható. Ha már most ehhez az érzéshez hozzájárul a nemi kíváncsiság és a gazdasági önérdek, ez

szemmelláthatólag elegendő indok az olyan banális és természetes dologhoz, mint amilyen a házasság. Talán az összes tényezők közt éppen a különbözőség maga, az idegenszerűség magában a legfontosabb. A nő nem szeret oly férfit, aki női ruhát hord, vagy festi a szemöldökét és ugyanily oknál fogva valószínűleg nehezen tud szeretni oly férfit, aki épp oly éleselmjű, mint ő. Fizikai téren a házasságban legjobban azt becsüli, hogy módot nyújt neki, hogy azt a becező iróniát gyakorolhassa, melyet már leírtam. Szereti azt látni, hogy az ő férje bolond — édes bolond talán, de azért átkozottan bolond. Az ő úgynevezett szerelme iránta mindig valami megkönyörülő és gyámkodó.

27. A titokzatosság varázsa.

Az egynejjű házasság, már föltételeinél fogva is, letöri az idegenszerűséget. Oly bizalmasságba kényszeríti a két szerződő felet, mely túlságosan állandó és enyhíthetetlen; túlsók pontban érintkeznek és túlságos állandósággal. Fokozatosan megszűnik a viszonynak minden titka és a fivér és nővér nemiség nélküli viszonyába kerülnek. így hát abban, amit Shakespeare a „maximális kísértésnek” nevez, már benne van bukásának csírája. A férj azzal kezdi, hogy egy kis lányt csókol, a feleségét;

tetszik neki, hogy oly szelíd és engedelmes. És azzal végzi, hogy Machiavellihez méltó erőlködéseket fejt ki, hogy elkerülje annak a megcsókolását, aki étkezéseinek, könyveinek, fürdőlepedőjének, zsebkönyvének, rokonainak, ambícióinak, titkainak, rosszulletének és üzleteinek mindennapi osztályrészese: szóval olyan eljárással, amelyben körülbelül annyi a regényesség, mint a cipőtisztításban. Ez a dolog sokkal szörnyűbb baj, semhogy szavakban kifejezhető lenne. A férfi minden veleszületett szentimentalitása sem tudja legyűrni azt a nyomorúságot és undort, ami ebben van. A nőnek teljes színészkedő képessége sem tudja ebbe az ízlésnek és öncélúságnak még csak a látszatát is belevinni. A amerikai köztársaságnak egy tiszteletreméltó női pszichológusa. Mrs. Marion Cox „Pillantások a világokba” című, kissé tarka könyvében éles elmével boncolgatja ezt a tárgyat. Az erről szóló tanulmánynak címe „A mi vérfertőző házasságunk” és igen szabatosan fejtegeti, hogy ha a kalandos a szokásossá süllyed, bántó és leáljasító jellegűvé válik. A legbensőbb közeledésnek, hogy valódi gyönyört okozzon, engedménynek kell lennie: a meggyőzés ünnepe, győzelem; ha ezt a jelleget elveszti, elvesztett mindent. Már pedig épp ezt a romboló átalakulást idézi elő az átlagos egynejű házasság. Kiirt minden titokzatosságot és tartózkodást, mert hogy bírná ki a titokzatosság a közös forróvizüstöt és a to-

jás- meg: a vajszámlát? Ami megmarad, legalább is a férj részéről, az legfeljebb tisztelet — ugyanaz az érzés, mellyel egy kedves nagynéni iránt viseltetik. És bizalom, — amely indulat egy ügyvéd, fogorvos vagy jövendőmondó irányában is fennállhat. És megszokás, — ami lehetővé teszi, hogy naponta ugyanazt a reggelit fogyassza az ember, hogy rendszeren felhúzza zsebóráját és megkeresse a mindennapi kenyerét.

Mrs. Cox, ha értekezésére jól emlékszem, azt ajánlja, hogy a házasságnak ezt a sivár lezúllását annak időnkénti megszakításával előzék meg — vagyis azzal, hogy a feleket időnként különítsék el, úgy hogy egyik se válhassék túlbizalmassá és közönyössé a másikkal szemben. Ezen módon, vitatja ő, a kíváncsiság: időszakonként újraéled és a személyiség a cappella tágul, aminek folytán minden újraegyesülésben lesz valami abból a meglepetésből, kalandból és erkölcsös bujálkodásból, ami a mézesheteket jellemzi. A férj nem fogja pontosan ugyanazt a nőt vizontlátni, akit elhagyott és a feleség nem pontosan ugyanazon férjnek fog Istenhozottat mondani. De még ha azt tételezzük is fel, hogy lényegében épp úgy éltek, mintha együtt lettek volna, mégis elkerültek egymás látó- és hallóköréből. Így mindegyik, legalább bizonyos irányban, idegennek, izgatónak és ezért egy kissé vonzónak fogja találni a másikat. Ez a terv értékes. Sőt, mi több, már sokszor és ered-

ményesen ki is próbálták. Tényleg; közismert megfigyelés, hogy azok a legboldogabb párok, akik időnként különváltan élnek és ezt aényt azzal az elkoptatott mondással magyarázzák, hogy a távollét az érzelmeket erősíti. Talán nem fokozza tényleg, de mindenképpen türelmesebbé, kíváncsibbá, élénkebbé teszi őket. Azonban (két akadálya van annak, hogy ez az ellenszer messze körben elterjedjen. Az egyik, hogy nagyon költséges: az átlagos házaspár nem győzi a ket-tős háztartás költségeit még ideiglenesen sem. A másik, hogy elkerülhetetlenül felidézi azok irigységét és rosszindulatát, akiknek ilyenre nem telik s így botrányos fecsegést okoz. A világ változatlanul mindig a legrosszabbat tételezi fel. Menjen szét férj és feleség azért, hogy megóvják boldogságukat attól, hogy megfulladjon a konyhában, ebédlőben és hálószobában, egész biztosan arra fognak következtetni, hogy a holttest már az ebédlőben van kiterítve.

28. A nő, mint feleség.

Azonban a házáséletnek ez az unalmassága távolról sem oly veszélyes fenyegetés, mint amilyennek Mrs. Cox az ő apostoli lelkesedésében elképzeli. Inkább sújtja a nőt, aki majd mindig az intelligensebb a párban; ami a férjet illeti, ennek gyötrelmeit rendszerint enyhíti érzélgőssége, mellyel a kellemetlent felhígítja,

különösen a házasságban. Azonkívül az átlagos férfi kenyerét oly deprimáló dolgokkal keresi meg, hogy az unalom valahogy megszokott állapotá válik nála. Egy ember, aki hat vagy nyolc órát tölt el naponta azzal, hogy számol, vagy beszél, vagy bírói székben ül, vagy felügyel valami kimondhatatlan egyhangú gyártási eljárás részleteire, vagy hülye cikkeket ír egy újság részére, vagy közúti kocsit vezet, vagy hatástalan gyógyszereket készít ostoba és közönyös paciensek részére — egy ember, aki munkájának minden órájában ilyenekkel foglalkozik, ami azt jelenti, hogy normális, tipikus ember, bizonyára nem olyan, akit túlságosan sújt az otthoni háztartás unalmas légköre. Lehet, hogy a felesége, mint háziasszony, kétségbeejtően untatja, pontosan annyira, amennyire más háziasszony untatná, (azonban egész biztosan nem oly hamar és kínosan, ahogy egy szerelmes untatja a nőt), de a nő nem tudja más dolgaiban úgy untatni a férfit. A panasz a nő ellen a férj részéről nem az, hogy a nő őt egyhangúságával untatja, hanem éppen az, hogy változó voltával — nem az, hogy a nő túl mozdulatlan, hanem az, hogy túl mozgékony. A férfi fáradt, mikor hazaérkezik és csak a disznónak unalmas békéjére vágyik, amit a disznó egy kényelmes disznóólbán élvez. És ezt a békét zavarja meg a felesége nagyobb nyughatatlansága,

ami az ő nagyobb szellemi visszafogottságának és kíváncsiságának gyümölcse.

A házassági diszharmónia sokkal nagyobb hatású oka a nőnek általánosan elégtelen képessége a háztartási dolgokban — amely a kicsinyes technikai dolgoknak összességén alapszik.

Amint ezt hosszasan bizonygattam, a nők születéstől fogva kevésbé alkalmasak arra, hogy a technikai dolgokat elvégezzék, ez a vállalkozás mindig nagyobb erőfeszítést okoz nekik, mint a férfiaknak és sohasem képesek pusztán szorgalmon alapuló ténykedést olyan ostoba lelkesedéssel belekényszeríteni teendőikbe, amilyent a férfiak rendszerint tanúsítanak cifra és gyerekes ügyleteiknél. De természetes alkalmatlanságukhoz járul még az ösztön elégtelenségén alapuló ellenállásuk, amely ösztönhiány annak a siránkozó szentimentalitásnak tulajdonítható, amellyel a férfiak a házasságot nézik. Ebben az érzelgőségben rejlik a csirája a legtöbb bajnak, mely ezzel az intézménnyel a kereszténységben és különösen az Egyesült Államokban együtt jár, ahol az érzelemnek túlságos szerep jut. Miután elejtették a nőről való középkori felfogást, hogy a nő démon, az észak férfiúi feltámasztották azt az épp olyan középkori fogalmat, hogy a nő angyal és ezt az általuk teremtett jellemet kipárnázták a mentelmek nagy és

növekedő tömegével, ami az utóbbi években abban a furcsa tanban csúcsosodott ki, hogy a házassági szerződésben minden kötelesség a férfit terheli és minden előjog a nőé. Részben a nők szellemi fölényének és vakmerőségének tulajdonítható az, hogy ez a felfogás érvényesült. Lépésről lépésre, játszva a férfiak ostobaságával, érzelgősségével és stratégiai érzékhiányával alakították, fejlesztették és vitték bele azt a szokásba és törvénybe. De más oldalról ez egyenes következménye annak a szamar hiúságnak, melynél fogva minden férj a neje gyakorlati gyámoltalanságát valahogy úgy tekinti, mint saját hatalmasságának és megfontoltságának elismerését. Bármilyen is felháborodása a nőnek közvetlen indolenciája és ki nem elégítő volta miatt, a férfi ideálja, a férfi ábrándképe mindig az oly helyzet, melyben a nő pompás lustálkodó, valami tárcanélküli császárnő, teljesen felmentve mindenféle munka és felelősség alól.

29. A házasság és a törvény.

Ez nem mindig volt így. Nem többel, mint egy századdal ezelőtt még az amerikai törvény szerint is, amely pedig a világ legszentimentálisabb törvénye, a férj volt a családi közület feje aki parancsolt és önjogú volt. Ő rendelkezett a pénz, a gyermek, sőt a felesége felett is. Megfelelő

büntetésekkel kényszeríthette ki parancsai teljesítését, beleértve a testi fenyegetéseket is. Az ő uralmát és méltóságát gondosan védte a törvény, amely évezredes tapasztalatok és következtetések eredménye volt. A legkidolgozottabb és hatékonyabb intézkedések őrizték tekintélyét, melyeket a közvélemény is támogatott.

Nézzük most a változásokat, amiket néhány rövid év idézett elő. Manapság, Amerika legtöbb államának törvénye szerint — oly törvények szerint, melyeket leginkább nyafogó és szertelen agitátorok ajánltak és az érzelgősség orgiái juttattak érvényre — a férjnek minden ősi jogát átváltoztatták kötelezettségekké. Már nem illeti meg a felesége vagyona fölötti ellenőrzés, a feleség jövedelmét a családra fordíthatja vagy léha bolondságokra szórhatja el, a férj nem tehet ellene semmit. Ugyanoly jogkörrel neveli a gyermekeket és rendelkezik felettük, sőt a csecsemők felett még nagyobb joggal, mint a férj. Semmilyen törvény nem kényszeríti a nőt, hogy a családi munkából kivegye részét; ha neki tetszik, egész idejét a moziban töltheti, vagy kószálhat az üzletekben kedvére. Nem kényszeríthető, hogy a családi név fenmaradásáról gondoskodjék, ha nincs hozzá kedve, őt nem lehet megtámadni a férfi fegyvereivel, vagyis ököllel és pisztollyal, ha ő a női fegyverekkel, vagyis képmutatással, sértegetéssel, sabotagezsal támad. Végül, semmiféle törvényes bünte-

tésr nem lehet reá alkalmazni, ha elmulasztja akár készakarva, akár mert képtelen reá, hogy a családi otthont tisztán, a gyermekeket rendszerben és az élelmiszereket ehető állapotban tartsa.

S most tekintsük a férj helyzetét. Abban a percben, amidőn házasságra lépett, a felesége az ő vagyonából egy nagy és elidegeníthetetlen részt kap, beleértve azt is, amit a férj esetleg a jövőben fog szerezni; a legtöbb amerikai államban ez legkevesebb egyharmad rész, ha gyermek nincs, felerész. A férj nem rendelkezhet saját vagyonáról a feleség beleegyezése nélkül, nem foszthatja meg tőle még végrendeletileg sem. A nő gondatlanul és hülyén nevelheti a gyermekeiket, megátkozva őket visszataszító modorral; megmérgezve fejlődő eszüket a férj ellen és ennek mindez ellenében nincs védelme. A nő elhanyagolhatja, fecseghet és lustálkodhat egész nap, tehet ehetetlen ételt az asztalra, ellophatja aprópénzét, turkálhat a férj magánirtaiban, kiszolgáltathatja otthonát, hamisan vádolhatja természetellenes házasságtöréssel, elidegenítheti a férj barátait, hazudhat róla a szomszédoknak és a férj nem tehet semmit. A nő kompromittálhatja férjét azzal, hogy illetlenül öltözködik, írhat leveleket moziszínészeknek, nevetségessé teheti őt azzal, hogy résztvesz a politikában — a férj tehetetlen.

Kísértse meg a legkisebb lázadást, amely túlmegegy a tisztán szónoklati tiltakozáson és az

állam egész erejével lecsap reá. Ha elveri a feleségét, vagy bezárja, hogy megjavítsa, számíthat egy félévi börtönre. Ha elkölti a nő jövedelmét, becsukják, míg visszatéríti. Ha meneküléssel akar véget vetni mindennek, magával vivén a gyermekeket, a csendőrök üldözik, hozzák viszsza kötelességeihez és a sajtó a lapokban mint gaz gyermekrablót festi le, akinek csak korbács való. Röviden, a nő nincs semmilyen törvényes kényszer alatt, hogy az Isten oltára előtti szerződésből reáháramló kötelezettségeknek eleget tegyen, míg a férfi azonnali kegyvesztéssel és büntetéssel áll szemben, ha a legcsekélyebb mulasztás nélkül az utolsó betűig be nem tartja. Igaz, hogy néhány súlyos bűn elkövetéseikor fel lehet a nő ellen is lépni. A nyílt házasságtörés elkövetését tiltja a törvény neki is. Nem szabad a férjét megmérgeznie. Nem támadhatja meg férjét hegyes vagy éles szerszámokkal, vagy nem hagyhatja ott egészen, nem vetheti le magáról a még rajta levő kevés ruhadarabot, hogy meztelenül járkáljon. De azért a sokkal nagyobb számú és változatos bűnért s mulasztásért — és összességükben ezek elkeserítőbbek és túrhetlenebbek, mint a nyílt gonosztett — egyáltalán nem vonható felelősségre.

A leírt dolgok színhelye Amerika, de ezeknek a szörnyűségei nemsokára kiterjeszkednek minden protestáns országra. A újonnan felszabadított nők mindenütt hosszú programokat

hangoztatnak, amit ők szociális helyzetük javításának hívnak és gyakorlatilag ez a javítás egészében oly eszközökből áll, melyekkel a nők a saját viszonylagos autonómiájukat és hatalmukat növelik.

A hagyományos angol nő helyébe, aki anyyira tartózkodó, nőies, egy kószáló, kegyetlen, felelőtlen teremtés lép, aki telítve van új eszmékkel jogait illetőleg és erősen vonakodik magát férje fensőbbiségének alávetni, vagy vállalkozni, hogy becsületesen otthona rendbentartásának szentelje magát vagy lehetőleg tökéletes gyermekeket szüljön neki. És a német Hausfrau, akinek egykor oly ártatlan volt egész világa, a Kirche, Küche, Kinder, ugyanazon az úton halad.

30. Az emancipált háziasszony.

Az, ami az utolsó két emberöltő folyamán az Egyesült Államokban végbement, tele van intelmekkel és tanulságokkal a világ többi része számára. A régebbi időkben az amerikai háziasszony híres volt ernyedetlen szorgalmáról. Nemcsak főzött, mosott és vasalt, hanem foglalkozott olyan önálló mesterségekkel is, mint a szövés, sütés és sörfőzés. Tán nem ért el szakértelme soha valami magas színvonalat, de mindenesetre nemes erőfeszítést fejtett ki. De ez régen, igen régen volt, még mielőtt az új felvilágosítás eljutott volna hozzá. Ma az átlagos meg-

valósulásában nemcsak hogy képtelen ilyenekre, (oly hiány, amelynek, mint kifejtettem, nem egészen ő az oka) de telítve van azzal a felfogással, hogy megmaradt kevés kötelességének lelkiismeretes elvégzése valahogy szégyenteljes és lealacsonyító reá nézve. Azt mondani egy nőnek, hogy jól főz, úgy gondolom, sohasem volt más, mint bók; a régebbi amerikai konyha valószínűleg rettenetes dolog lehetett. De ma ez a bók valamiféle sértéssé változott és a nő felszisszen rá, vagy legalább is nem szívesen veszi. Ismertem egy íróembert, aki a kontinensen nevelkedett és nőül vett egy nőt, mert a főzési téren rendkívüli tehetsége volt. Évekkel később, férjének egy barátja náluk ebédelvén, kedveskedni óhajtott a háziasszonynak és megemlítette a nő főzési tehetségét, amelyet ő régebből nagyon jól ismert. De ahelyett, hogy ez jól esett volna neki, ahogy egy férfinak jól esett volna, ha azt hallja, hogy a felesége azért ment hozzá, mert ő kiváló ügyvéd, vagy orvos, vagy patkolókovács volt, ez a rendkívüli háziasszony a vendéget hazugnak bélyegezte, kiharcolta a házából és megfenyegette férjét, hogy ott hagyja.

Ez az undor oly teendőktől, melyek mindezt összevetve szükségesek és épp oly jól volnának bizonyos örömmel is elvégezhetőek, a végleges kultusz jellegét veszi fel az Egyesült Államokban és azt az eltévelyedett nőt, aki hűsége-

sen ellátja őket, mint igásállatot és bolondot ki-nevetik, épp úgy, ahogy azonnal készek tenyész-kocának elnevezni (betűszerint idézek és fel-mentésért könyörgök ezért a mondásért: az el-múlt háborúban egy férfiakból álló zsűri, nagyon gyenge hazafias okokból, a szerzőjét bebörtö-nözte), ha gyakrabban örvendezteti meg urát ivadékokkal. Az egyik eredménye ennek az ame-rikai konyha hírhedt rosszasága — egy kulturált garat számára oly gyötrelmes rosszasága, hogy egy francia igáskocsis, ha az amerikai konyha mesterműveit elébetáalná a felesége, linóleum-kalapjával verné be a fejét. Hogy az ember egy amerikai középosztálybeli háznál egyszerű, ész-szerűen összeállított és megfelelően elkészített ebédre bukkanjon, az épp oly megdöbbenő volna, mint az amerikai Ifjú Emberek Clubjának titkárával egy nyilvános házban találkozni — sőt még sokkal ritkább dolog. Ilyesmi a köztár-saság legtöbb nagy városában alig található. Ha az átlagos amerikai férj egy jó ebédet akar, el kell mennie egy étterembe, épp úgy, ahogy egy árvaházba kell fáradnia, ha kedves és ille-delmes gyermekek felüdítő társaságát óhajtja élvezni. Csak a bevándorlott találja meg kényel-mét és lelki üdülését saját otthona falain belül.

ANŐI VÁLASZTÓJOG.

IV.

31. A győzelem koronája.

Komolyan remélem, hogy az arisztokrácia és nemesség semmit sem fog tévesen abból, amit itt feltártam, erkölcsi felháborodásom megnyilvánításának tekinteni.

Igazán semmiféle ilyen érzés nincs szívemben. Erkölcsi bírálatok, mint az öreg Frigyes monda, idegenek természetemnek. Félretéve a nagy tömeget, mely egyáltalában nem nyilvánít semmiféle meghatározható jelleget, úgy látom, hogy az a kisebbség, melyet a bűnben való túltengés különböztet meg, sokkal csodálatosabb, mint az a kisebbség, melyet az erényben való túlkapás különít el. Az én tapasztalatom a világban arra tanított engem, hogy az átlagos borivó ember sokkal jobb fickó, mint az átlagos prohibicionista és hogy az átlagos gazfickó jobb társaság, mint az átlagos szegény háziállat és hogy a leggazabb fehér rab-szolgakereskedő, akit ismerek, illedelmesebb

ember, mint a legjobb kereszties lovag. Ép így meg vagyok róla győződve, hogy az átlag nő, akármilyenek is gyarlóságai, magasan fölötte áll az átlag férfinak. Épp az a könnyűség, amellyel vele dacol és becsapja őt az élet több legfontosabb helyzetében, a legnyomásabb bizonyítéka általános fölényének. Nem az istenektől kapta ajándékba jelenlegi kedvező helyzetét, hanem azt csak hosszú és gyakran elkeseredett küzdelem után vívta ki magának, és ebben a küzdelemben úgy ítélőképesség, mint gyakorlatiasság . tekintetében igazán csodálatraméltó tehetségeket árult el. Nem volt a férfinak gyöngéje, amelybe bele nem hatolt volna s ki nem használta volna. Nem volt fogás, melyet tényleges hasznára nem alkalmazott volna. Nem volt ötlet, még oly merész és rendkívüli sem, amelytől visszaretent volna.

A legújabb és legnagyobb gyümölcse ennek a női tehetségnek a harc terén a választójog kiterjesztése volt, ismét egyetemlegesen a protestáns országokban, sőt másokban is, melyekben görög és latin fajúak vannak. Ez a gyümölcs nem egy tömegroham, hanem egy tisztára rablótámadás nyomán burjánzott fel. Azt hiszem, hogy a nők többsége, oly okokból, melyeket most fogok felsorolni, nem rajongott a kiterjesztéséért és ma már kevésre becsüli. Tudják, hogy úgylis megkaphatják azt, amit akarnak, anélkül, hogy a megfelelő választóhelyiségbe

mennének, sőt nem rokonszenveznek a legtöbb hamis reformmal sem, amely mellett hivatásos suffragisták — hím és nőneműek — buzgólkodnak. A jelenlegi suffragista megoldástervezetnek pusztá megállapításai, a kuruzsló biztos megoldások hosszú listájával, melyek a világ minden baját meg fogják szüntetni, csak szomorú mosolyt tudnak a nő arcára csalni. A nők különösen hitetlenek azon reformok tekintetében, melyek óriási számú szavazónak tömegakcióitól függenek, olyan szavazóktól, akiknek nagyrésze teljesen esztelen. A normális nő épp oly kevéssé hisz a nemzeti demokrácia lehetőségében, amily kevéssé hisz abban, hogy otthon, saját tűzhelyénél a demokrácia érvényesülhessen; jól tudja, hogy kell lennie egy osztálynak, amely parancsol és egynek, amely engedelmeskedik és hogy a kettő sohasem egyezhetik meg. Az iránt a halom érzelgősség iránt sincs fogékonysága, amin az egész demokratikus eszme alapszik. Ez nagyon drámai módon tűnt iki 1920-ban az Egyesült Államokban a nemzeti választás alkalmával, mely Woodrow Wilson koloszsalis és siralmas bukásával végződött — tehát az első választáskor, amidőn valamennyi amerikai nő szavazhatott. A helyzet minden szentimentalitása Wilson oldalán volt s mégis az újonnan felszabadított női szavazók háromnegyed része ellene szavazott, ő, dacára a becspáshoz való nagy tehetségének, nem volt

más, mint egy szegény pszichológista s így hiábavaló volt erőlködése, hogy a lányokat könnykipréseléssel fogja meg: minden hozzáértő emlékezhetik hangfokozásaira, melyekkel a világ szívét meg akarta repeszteni. Nos, igen kevés nő hisz a tört szívben, minek okát nem messze kell keresni: a gyakorlatban minden nőnek, aki huszonöt évnél idősebb, meg van törve a szíve. Ezzel azt akarom mondani, hogy átment már egy igen nagy csalódáson, vagy úgy, hogy nem tudta valamelyik csinos fickótól, akinek szívét adta, megkapni, vagy — ami még rosszabb — úgy, hogy tényleg megkapta és aztán jött rá, hogy hitvány vagy hülye fráter vagy mindakettő. Így, tört szívvel járva a világot, a nők tudják, hogy a bántalom nem komoly. Amikor Wilson szónoklatai közben a Vox angelica registert húzta ki és elkezdett zokogni, szuszogni és tragikusan orrot fújni, akkor a tudós doktor úr egyszerűen átkergette valamennyi nőt Hon. Warren Gamaliel Harding karjaiba, aki sokkal butább volt, hogysen egyáltalán elvei legyenek, de egészen egyszerűen kihasználta azt a negatív előnyt, melyet ellenfele a maga iránt felidézett bizalmatlansággal nyújtott neki.

Ha egyszer a mai kultúra női kényükedvük szerint fogják használhatni a szavazólapokat és megszabadulnak azoktól az együgyű vén banyáktól, akik nekik azokat megszerez-

ték és akik most arra akarják oktatni őket, mit kell tenni a szavazati jogukkal, első törekvésük az lesz, hogy egy csomó szentimentalitást, amely jelenleg a politikát megfertőzi, lefektessenek. Elsősorban, azt hiszem, a demokrácia ellen fognak rendszabályokat kezdeményezni — mert ez a leggonoszabb baja a jelenlegi világnak. Ha ehhez a dologhoz érnek, egész bizonyos, hogy nem fogják a választójognak a gyermekekre, gonosztevőkre és örültekre való kiterjesztését elrendelni — röviden, ezekre a még lobbanékonyabbakra és aljasabbakra, mint azok a hímszarvasok, amelyek oly soká élveznék azt, hanem meg fogják kísérelni, hogy a választójog szűkítését érvényesítsék, lépésről-lépésre, egész addig a kicsi minoritásig, amely intelligens, meglátó és önuralommal bíró — mondjuk hat nő és egy férfi arányában. Ilyképen, a realitás inánti nagyobb ösztönükkel, bebiztosítják a demokráciát a demokrácia ellen.

A férfi átka és majd minden fájdalmanak oka bámulatraméltó képessége, hogy a hihetetlenben higgyen. Mindig tárt karokkal fogadja az öncsalásokat és minden új öncsalás rosszabb, mint a régiek. De hol van az az önámítás, melyet a nők üdvözölnek? Értem: szokványosan, állhatatosan, szenvedélyesen. Ki tud felsorolni javaslatokat, melyeket hoztak és fentartottak józan, komoly állapotokban, amely

javaslatok nem voltak szemelláthatóan helyesek, igazak? (Itt természetesen, valódi nőkről beszélek, nem suffragettekről és más hasonló ál-hímeokról.) Én nem vállalkoznám rá, hogy egy ilyen listát felsoroljak. Tényleg semmit nem tudok, amit idesorolhatnék. A nők, mint osztály, nem hisznek egyikében sem azon nevetséges jogoknak, kötelességeknek és egyes kötelezettségeknek, melyekről a férfiak örökké fecsegnek. Az ő szellemi fölényüket semmi sem mutatja beszédesebben, mint az az irónia, amellyel mindezekre tekintenek. megszokott magatartásuk a férfiakkal szemben a távolról való lenézés és magatartásuk azzal szemben, amiben a férfiak hisznek, amiért iz-zadnak, amiért ordítanak, lényegileg ugyanaz. Kétszer oly soká tart, hogy egy csoport nőt valami újféle gazság részére megnyerjenek, mint amennyi időbe kerül reávenni egy csoport férfit és a nők még akkor is megállapodnak, haboznak és tele vannak mardosó kritikával. Colorado asszonyai 21 évig szavaztak már, míg végre eléggé megpuhultak; hogy megengedték az állam férfi szavazóinak, hogy a prohibíciót elfogadják; a saját szavazataik többsége végig ellene volt. Ezalatt az idő alatt egy tucat amerikai államban, ahol a nők nem voltak választók, a férfi választók zokogva gyászoltak emiatt. Californiában, ahol 1911-ben kaptak

választójogot a nők, 1914-ben visszavetették a száraz-törvényjavaslatot. A nemzeti tilalom a háború folyamán a nők szavazata nélkül hozott — nem kaptak szavazati jogot az egész országban, míg az Alkotmányba nem került e joguk — és a prohibíció ma is a nők hozzájárulása nélkül áll fenn. Az amerikai férfi, dacára annak a hírének, hogy a törvényt nem szereti, nagyon fél a rendőrségtől és mindenütt, ahol a prohibíció jelenleg ki van kényszerítve, részint azzal mentegeti magát, amiért oly gyávan elfogadta, hogy végeredményben ez üdvös lesz, vagy hogy alá kellett rendelnie saját óhaját a köz érdekének. De majdnem lehetetlen olyan, csak kevéssé is kulturált amerikai nőt találni, aki helyeselné. Valamennyi, az utolsó szálig, ellene van a nyugtalanságnak és korrupciónak, ami ezzel jár és érzékeny az iránt a szabadságmegszorítás iránt, amely mögötte van. Minthogy realisták, semmiféle olyan programban nem hisznek, amely a férfi természettől való disznóvöltát törvényhozási eszközökkel kigyógyítaná. Minden nő azt hiszi és egész találón, hogy az átlagférfi egészen olyan, mint az ő férje, a John és nagyon jól tudja, hogy ez a John egy gyenge, együgyű és gaz fickó és minden erőlködés, hogy azt egy nap alatt arkangyallá változtassák át, csak keserűségre vezet. Ami a nőnek a saját nemebeli átlagos te-

remtményről való véleményét illeti, ezt oly átható cinizmus jellemzi, ami oly romboló, hogy annak tiszta meghatározása megrendítőbb lenne, semhogy ki lehetne bírni.

32. A női szavazó.

Így hát a legkisebb kilátás sincs arra, hogy a protestantizmus felszabadított asszonyai, ha egyszer szabadon élhetnek választójogukkal, törődni fognak az ex-suffragettekkal, akik most őket a politikában vezetni és oktatni akarják. Évekkel ezelőtt előre megmondtam, hogy ezeket a suffragetteket, ha egyszer győzelemre viszik az ügyet, idióták fogják kiszorítani helyükből. Most erős munka folyik, amely ezt igazolja. Egyik fele annak szenteli magát, hogy főképp nemi jellegű reformokért harcol, még pedig oly szélsőségesen ostoba módon, hogy még a férfpolitikusok és újságkiadók is kinevetik őket; a másik fele abszurd módon meghódol a régi vágású férfi-politikusok hízelgésének s így beolvasztják magukat nagy politikai pártokba. Az a nő, aki ilyen pártokhoz csatlakozik, egyszerűen férfiutánzattá válik, másképp kifejezve: számárrá. Ettől fogva nem egyéb, mint jelentéktelen csavar egy ócska és nyikorgó gépben, melynek egyetlen látható célja, hogy megtartsion egy horda gazembert a közhivatali állásában. Az ő szavazatát azonnal megsemmisíti va-

lamelyik nővérének a szavazata, aki a másik camorrához csatlakozott. Zárjelben hozzáfűzném, hogy ezen hölgyeket mindezen politikai áldozáshoz vinni rettenetesen egyhangú volna. Anglia, Németország és Skandinávia politikus hölgyeit csak fényképük után ismerem, melyek képeslapokban jelentek meg, de az Egyesült Államokbelieket közlelről tanulmányoztam különféle nagy politikai gyűléseken, beleértve azt a foét nemzetgyűlést, mely a választójog kiterjesztését követte. Igazán nem vagyok válogatós fickó — sőt, jobb szeretnék egy bizonyos melankolikus hervadtságot a nőben, mint az ifjúság hangos cirkusz-kocsi ragyogását — de szavamat adom önöknek, hogy ott nem volt öt nő, egyik nemzetgyűlésen sem, aki engem megcsókolhatott volna úgy, hogy előzetesen ne kellett volna chloralt bevennem. Egynéhány vezető valójában oly egyenesen ocsmány volt, hogy az ájulás környékezett, valahányszor rájuk kellett nézmem.

A reformmal kufárkodó suffragisták a bájosság adományától úgylátszik épp oly mentesek. Lehet, hogy altruisztikus szenvedéllyel vannak tele, de biztos, hogy a külsejük rossz és nem sok tudja közülok, hogyan kell megfésüldködni. Kilenc tizedük a férfiak állítólagos furfangjai elleni reformokért küzd — a rendes receptekkel: a völegények orvosi bizonyítványa, születések ellenőrzése és így tovább. Az

indok itt azt hiszem tisztára düh és féltékenységgel. Az a nő, aki után nem mennek, felállítja a tételt, hogy az utánamenés sértő a nemére nézve és főbenjáró bünt alkar belőle csinálni. Igazán vonzó nőnek ilyen vágya soha nincs. Szereti a férfi csodálatát, bármily erőszakosan nyilvánítja azt és egészen jól tud magára vigyázni. Sőt, nagyon jól tudja, hogy nagyon kevés férfi elég merész ahhoz, hogy egyenes invitáció nélkül közeledjék és ez a tudat rendkívül cinikussá teszi azon nőkkel szemben, akik arról panaszkodnak, hogy a férfiak kínozzák, körülveszik, ostromolják és elcsábítják őket. Valamennyi intelligensebb nő, akit ismerek, egyhangúlag azon a véleményen van, hogy egyetlen épeszű lányt sem csábítottak el tényleg, mióta a világ áll s valahányszor ily esetről hallanak, mindig a férfival rokonszenveznek. Még tovább menve, a nagyon bájos normális nő, aki a férfiak közt jár-kezel, mindig megkísérli azon férfiak hódolatát elnyerni, akikről tudja, hogy előbb más nőnek hódoltak; a nő jobb szereti a hivatásos hódítót, mint az amatőrt és saját ügyességét azoknak a nőknek vonzó voltával méri, akik eddig vadásztak a vadra. Ha egy olyan bádogarcú suffragista egyáltalán férjet kap, csak olyan lehet, akinek teljességgel semmi szentimentális tapasztalata nincs. Mert ha a legcsekélyebb ilyen tapasztalattal bír, akkor a nő kegyetlen mesterkedései nevetésre in-

gerlik és visszataszítja őt a szépség: és szeretetreméltóság hiánya. Valamennyi ilyen suffragista (kivéve néhány csodás szépséget) kilencedrangú férfihez megy nőül, ha férjhez megy. Meg kell elégedniük a hulladék-férfiakkal, akik mindig készek, hogy beleszeressenek egy nőifizikusba, embryologistába vagy hullabalzsamozóba.

Az emberi nem szerencséjére, ezen méltatlankodó férfinők hadjáratai semmit sem érnek el. A férfiak követni fogják a nőket, míg a pokol meg nem fagy és a nők csalogatni fogják a férfiakat. És ha az utóbbi vállalkozás megszűnne, az egész szerelmi játék befejeződne, mert nem sok férfi veszi észre a nőket saját elhatározásából. Tíz közül kilenc férfi, ha egyszer megszokta a nyugalmat, azt hiszem egészen boldog lenne, ha nők nem volnának a világon. A gyakorlatban valamennyi férfi akkor a legboldogabb, ha olyan tevékenységet folytat, amelyben a nők rendszerint nem vehetnek részt, pl. ivás, játék, vadászat, üzlet, kaland. A nők azok, akik őket ily nőnélküli teendőktől elcsábítják. A nyúl a kutya előtt helyezkedik el és kering. Annak az útja-módja, hogy ezen tarka bűnözésnek, melyről a rémlátó suffragista beszél, véget vessenek, az, hogy a világ összes csinos lányának le kell borotválni a haját, kitépni a szemöldökét, kihúzni fogait, khakiba

kell őket bújtatni, el kell őket tiltani attól, hogy táncteremben forogjanak, vagy hogy illatszert használjanak, vagy ajkpirosítót, vagy hogy for-gassák a szemüket. A reform, mint rendszeren, összetéveszti a halat a léggel.

33. Pillantás a jövőbe.

Az ex-suffragisták jelenlegi nyilvános sikerei főképp annak a ténynek tulajdoníthatók, hogy a régi férfipolitikusok, akik természetől fogva nagyon ostobák, azt hiszik, hogy ezek a nők az egész női nem szóvivői és ezért udvariasságot tanúsítanak velük szemben. De előbb-utóbb — és valószínűleg előbb — az okos és látó nőknek nagy tömege ellenük fog fordulni és leteszi őket és azután a nők szavazata nem fog többé a hamis Nagy Gondolkodók és Meg-váltók rendelkezésére állni. Ha a suffragettek folytatni fogják, hogy az újságokat ostobaságokkal töltsék meg és ez a fenti változás bekövetkezik, a suffragisták serege nem lesz többé más, mint egy túrt kisebbségi szekta, épp úgy, mint a Swedenborgianusok, Keresztény Tudományosok, Hetedik napi Adventisták és nap-jainknak más ilyen fanatikusai. Ez volt a választó-jog kiterjesztésének a története valamennyi amerikai államban, ahol az a nők nemzeti fel-szabadítása előtt már megvolt és ez fog meg-

ismétlődni most már a nemzetben és Nagybritanniában és a kontinensen is. A nőt a sarlatánsággal nem lehet úgy megfogni, mint a férfiakat, logikájuknak kemény héja van s ez teszi nehezzé, hogy indulataikhoz férhessen valaiki. Egy nőre, aki nyilvánosan tanúskodik, hogy a rákját valami csaló szabadalmazott gyógyszerrel meggyógyította, legalább húsz ilyen bizonygató férfi tanú jut. Még az oly csalások, mint a közikedvelt amerikai elixír vagy Lydia Pinkham Növényi Összetétele, melyek kizárólag női betegségek gyógyszerei lennének, amely betegségek tehát anatómiailag lehetetlenek a férfiaknál, — ahogy nekem egy intelligens drogista elmondta — még ezeket a gyógyszereket is főképpen férfiak nyelik le.

Az én hitem, mely fáradtságos kutatások és hosszú elmélkedések eredménye, az, hogy a szavazógolyónak a női kézbe való juttatása elrejtett, de azért nem ikevésbbé reális kezdete politikánk és egész kormányzati elméletünk javulásának. Ahogy a dolgok jelenleg állnak, majdnem lehetetlen a köztársaság valamely vezető problémájával tervszerűen megbirkózni. Demokrácia idején a politikus rendszerint boldogul, nem abban az arányban, melyben elvei egészségesek s becsülete megtámadhatatlan, hanem abban az arányban, amelyben kiválik hangzatos frázisok gyártásában, képzeletbeli veszélyek és ezek elhárítási módszereinek kitalálása-

ban. Politikánk ily módon tisztára koboldüldözéssé fajul; a férfiszavazó, aki épp oly gyáva, amilyen számár, mindig: valami új rémtől ijedezik és megválaszt valamilyen szájhóst, hogy elhárítsa a rémet. Száz év óta az Egyesült Államokban, ebben a legrettenetesebb demokratikus államban, alig volt politikai harc, melynek alapja ne valami ostoba félelem lett volna — először a rabszolgaságtól, aztán a felszabadított rabszolgáktól, először a kapitalizmustól aztán a kommunizmustól, először attól, ami új, aztán attól, ami régi. A nők sajátlagossága, hogy nem egykönnyen ijeszti meg őket az ilyen vaklárma, nem keverednek bele ilyen olcsó kavarodásokba és gyűlölködésbe. Ami egy férfigyűlésen a legerősebb felhördülést és remegést idézi elő, az egy női gyűlésen csak szimatolásra bírja a résztvevőket. Amire szükségünk van, hogy t. i. elhárítsuk a csöcselékuralmat és a kormányzás civilizált alakját óvjuk meg, az is csak ilyen szimatolódzás. Amire szükségünk van és aminek végül meg kell jönnie, az egy oly hatalmas ilyen szimatolódzás, amely „álljt” mond annak, hogy a hajó az előrésről kormányoztassék és amely képzett tisztikart helyez el a hajóhídon, akii oly menetben vezeti a hajót, melyet érthető kifejezésekkel lehet leírni.

A modern demokráciákban a férfiválasztók a tiszteket a választójog kiterjesztése előtt nem

alkalmasságuk alapján, hanem a hülyeséghez való pusztá tehetségük alapján jelölték ki; ezek aztán visszatükrözték a férfi gyengeségét mindenben, ami szónoklás, szentimentális, gyenge és hazug. Nézzük például, mi történt egy adott esetben. Az Egyesült Államok férfi szavazói minden négy évben kiválasztanak maguk közül egy férfit, aki előtérbe került, mint az ottlakó férfiak közül a legtökéletesebb, hogy legyen az a köztársaság legelső polgára. Megválasztották leírhatatlan viták után; képességeit alaposan bírálgatták, nagyon nagy hatalommal és méltósággal ruházták fel. Nos, rendszerint mit látunk, ha ezt az úriembert vizsgálgatjuk? Látunk nem egy mély gondolkodót, nem valami egészséges vélemény képviselőjét, nem valami nevezetes eszű férfit, hanem oly gyermekes fogalmak nagykereskedőjét, amely gyermekes fogalmak még egy érző csecsemőt is undorral töltenének el — röviden, egy csalásokat és szentimentalításokat okádó geyzirt, az indoklatlan vélelmek és üres erkölcsösködések vízesését, egy unalmas fráziskufárt és közhelyraktárt, egy fickód, kinek legmagasabb eszmeszárnyalásait bókkal illeti az, aki azt mondja, hogy érthetők, — egy Wilsont, Taftot, Rooseveltet vagy Hardingot.

Ez volt a férfi champion. Én nem akarok arra a kegyetlenségre vetemedni, hogy az ő puffogó fecsegéseit egy ugyanolyan híru és po-

ziciójú nő tiszta okfejtésével összehasonlítsam; mindössze azt kérem, mérjék össze őket ész, fortélyosság, zavaros dolgok intelligens felfogásának képességében, intellektuális becsület és bátorság dolgában *az átlagos* nő szellemével.

34. A suffragette.

Én bizonyos lenézéssel beszéltem a suffragetteről. Ő alapján igen egyszerű probléma; olyan nő, aki ostobán irigysége tárgyává teszi a férfi bizonyos felszínes előjogait, még pedig olyan mérvben, hogy az már a gyötrellemmel egyenlő és ez annyira elvakítja, hogy nem látja ez előnyök értéktelen és gyakran képzeletbeli voltát. Különösen egy meghatározott előjogra összpontosítja örületét, a férfinak a szabad szerelemre való állítólagos előjogát, a modern *droit du seigneur-re*. Olvassák el a fő női Savonarolák könyveit és látni fogják, hogy át vannak itatva hisztérikus vádaskodással az ellen, amit kétféle erkölcsnek neveznek; ennek a pontnak tényleg egész irodalma van. Ennek a kétféle standardnak a léte úgylátszik féligmeddig az őrjöngésbe kergeti ezeket a szegény lányokat. Rekedtségig üvöltik, hogy el kell törölni és követelik, hogy a ledér férfit még hülyébb büntetésekkel sújtsák, mint azok, amelyekkel jelenleg a helyes útról letért nőket büntetik; vannak, akik egyenesen amellet kardoskodnak, hogy a

férfit klinikailag: megcsonkítsák s így a bűnre való fizikai képtelenség által kényszerítsék a helyes ösvényre.

Mindez természetesen csak komédia és azt, akinek ítélőképessége van, egy pillanatra sem téveszti meg. Nem azt kívánják ezek az erényes szépségek, hogy a férfiak erkölcsét tisztítsák vegyileg, hanem azt, hogy a férfiak szabadsága a szerelmeskedésre rájuk is kiterjesztessék, Freud pszichológiájának legelemibb ismeretei felfedik titkos lelkületüket. Minthogy a jelenlegi rendszer mellett képtelenek a férfit behálózni, vagy minthogy mindenesetre képtelenek úgy behálózni a férfit, hogy más nők irigységét ezzel felkeltsék, átcsapnak arra az elméletre, hogy ezt könnyebben érhetik el, ha a szabályok kevésbé szigorúak volnának. Ez az elmélet megmutatja tökélyüket nemük főjellemlonásában: a pontos megfigyelésben. A valóság az, hogy még ha meg volna is ez a szabadságuk, amelyet a férfiaknál feltételeznek, még akkor is nehéz lenne, hogy vágyaikat elérjék, mert az átlagos férfi, bármily ostoba is, ahhoz elég okosan tud ítélni, hogy egy igazán vonzó nő pusztán mosolyát is többre becsülje, mint egy tipikus suffragette legszélsőbb mámoros kegyeit. Így tehát a huhogók és prüszkölők ezen ügyének elmélete úgy belsejében, mint nyilvános arculatában egészségtelen. Ők egyszerűen olyan nők, akik ízlésükben és gondolkodásukban kéthar-

mad férfiak és ez épp oly tisztán magyarázza meg:; hogy miért nem sikerül nekik elfogadható férjet vagy legalább annyit kiküzdeni, hogy megcsalják őket, mint ahogy megmagyarázza hiszékenységüket politikai és filozófiai abszurdításokkal szemben.

35. Mesebeli veszély.

A valóság az, hogy a férfiak bujaságának az a képe, amelyre a nők esküsznek, majdnem teljesen a mesék világába való, amint ezt már megjegyeztem, amikor dr. Eliza Burt Gamblenek, ennek a valamivel magasabb színvonalú tévkövetkeztetőnek szofizmáiról beszéltem. Ahogy a férfit lefestik törvénytelenségről, fehérabszolgakereskedelemtől és az ophthalmia neonatoriumról szóló lázas értekezéseikben, az átlagos férfiházasságtörő a mai művelt országokban vidám életet él, nagyszerűen gurul egyik viszonytól a másikhoz, a tönkretett divatáruslányok, táncosnők, szenesasszonyok, társalkodónők és ápolónők majdnem végtelen sorát hagyva maga mögött, akik mind méreg által vagy kétségbeesésükben haltak meg. A férfi élete, ahogy ezek a dühösen irigy lények látják, egy boulevard revue hősének az élete. Ő többnejű, soknejű, milliónejű, telhetetlen, lelkiismeretlenül züllött alak, a szerelmi szabadoság szörnyetegje, tékozlóan hűtlen nejéhez, sőt még

barátjai nejeihez is; mérhetetlenül buja és mindenekfelett boldog.

Szürke valóság, hogy korunk és fajunk átlagos férfiai teljesen képtelen erre az izzó és fondorlatos szórakozásokra, ő sokkal, de sokkal erényesebb, mint amilyennek beállítják, sokkal iskolázatlanabb a bűnben, sokkal kevésbé vállalkozó szellemű és sokkal kevésbé könyörtelem. Természetesen, nem állítom, hogy tiszta szívű, mert hát véletlenül nem az; én csak annyit mondok, hogy az esetek túlnyomó többségében tiszta a cselekedeteiben, még a kísértéssel szemben is. És miért? Több erős otknál fogva, hogy a kisebbeket ne is említsük. Egyik, ijogy nincs hozzá bátorsága. A másik, hogy jüines hozzá pénze. Egy másik, hogy alapjában erkölcsös és van lelkiismerete. Sokkal több bűnös iniciatívát igényel az, hogy belevesse magát egy kalandba, mint amennyi neki van, ha-céak ez a kaland nem nagyon piszkos és véletlen; sokkal több ügyesség és merészség kell a kiviteléhez, mint amennyi neki van; több pénz kell hozzá, mint amennyit társa előtt eltitkolhatna. A férfi kényszerítheti feleségét, hogy megossa vele a legborzasztóbb szegénységet, de még a legkisebb igényű, harmadosztályú női Vámpír is megköveteli, hogy „nagy életet” — már a férfi viszonyai szerinti — nagy életet élveztessen vele és ennek költségei mindegyiket

elijesztik, kivéve a család specialistáinak csekély kisebbségét. Ameddig a feleség pontosan tudja, mennyi a férje jövedelme, biztos eszköze van rá, hogy hűségesküje betartására szorítsa. De még a pénzügyi akadályoknál is nagyobb a férfi poltronsága. Oly tulajdonság ez, amely a férfit a többi magasrendű gerincestől megkülönbözteti, mértékenfelüli félenkség, könnyű megriaszthatóság, képtelenség a kalandra, ha nem érez maga mögött egy tömeget. Normális valóságában épp oly kevésbé képes arra, hogy egy törvényen kívüli kalandot kezdjen, — természetesen, egy kávéházi szivaroslánnyal való sületlen, ártalmatlan dologtól eltekintve — mint arra, hogy a pokol orkait megostromolja. Szereti magáról elképzelni, hogy megteszi, épp úgy, ahogy szereti elképzelni, hogy egy lovasrohamot vezet, vagy megmássza a Matterhornt. Gyakran hiúságában még azt is elképzeli, hogy a dolgot meg is tette és hunyorgatásokkal, pirulással bevallja, hogy gonosz szívrabló. De mindennek a cifra hencegésnek alján nincs több anyag, mint egy buta tetszelgő vigyorgás valami ronda boltilányra, vagy lábszárdörzsölés az asztal alatt. Ajánlom, hogy minden asszony, akinek férje hűtlenkedéseiről hoznak hírt, próbálja elképzelni, meddig tartott volna, míg őt meg merte volna kérni, ha ezt egészen férjére bízta volna és aztán kér-

dezze meg önmagától, hogy egy ilyen gyámoltalan teremtést el tud-e képzelni Don Jüan szerepében.

Végül ott van a lelkiismerete, — számtalan generáción keresztül összegyűlt alja az ősi gyengeszívűségnek, bizonytalan vallásos félelmekkel és babonákkal puhítva és erjesztve. Micsoda? Lelkiismeret? Igen, drága barátaim, lelkiismeret. Ez a lelkiismeret lehet ügyetlen, unintelligens, hamis. Lehet, hogy alig különböztethető meg néha az attól való félelemtől, hogy „valaki meglátja”. Lehet átítatva hipokrizissal, ostobasággal, színészkedéssel. A férfi — gondoljuk meg — nem egy úrben lebegő lény; ő függvénye és rabja az őt körülvevő környezetnek. Az ember nem léphet be a képviselőházba vagy a szenátusba vagy gonosztevők börtönébe anélkül, hogy maga is bizonyos mérvben gazemberré ne válnék. Nem lehet a fedélzetről leesni anélkül, hogy vizet ne innék az ember. Nem lehet egy modern egyetemet végezni sebforradások nélkül. És ugyanily oknál fogva nem lehet egy modern demokratikus államban élni és meglenni évről-évre, anélkül hogy legalább bizonyos fokig az alá az erkölcsi sanyargatás alá ne kerüljön az ember, amely a csöcselék felszabadított férfiának a gyári bélyege. Egy ilyen polgár, belemélyedve Nietzsche «Mensch und Übermensch» című művébe, vagy

más olyan magasröptű irodalmi termékbe, hízeleghet magának azzal a felfogással, hogy ő immoralista, hogy az ő lelke tele van a bűn istápolásával, hogy ő elszakította magát az Isteni Kinyilatkoztatástól. De mindvégig marad egy része, amely egészséges, (keresztény, helyesen gondolkodó és előrelátó. És ez a rész, nehézségek idején, biztosítja önmagát. Minden napi események nem zavarják. Nem akadályozza meg, amidőn káromkodik vagy az ajtó mögött egy korty pálinkát hörpint fel, vagy vasárnap elmegy motorozni; még akkor is békén hagyja, ha egy női lábkiállításra megy el. De abban a percben, midőn egy konkrét kísértőnő bukkan fel, fehér orral, rougeozott ajakkal, szempilláit kihívóan lesütve — abban a percben, hogy egy ilyen elvetemült kéjnő kiszemelte őt és a férfi lelkierejének hiánya összefog a bátorság hiányával, hogy megtámadja és legyűrje őt — ebben a pillanatban lelkiismerete fellobban és véget vet a dolognak. Először nehézséget lát, aztán veszélyt lát, aztán bajt lát. És az eredmény? Az eredmény az, hogy remegve elillan és egy zsákmány ismét kisiklott a vámpír kezeiből.

Tényleg, a legtöbb férfi hű a nejehez. Soká kereshetünk, míg oly férfit találunk, aki ezt be is ismeri, de a tény tény marad és én bizonyára nem vagyok olyan valaki, aki ezt kigúnyolja.

36. Egy tévedés eredménye.

Annak a tévhitnek eredetét, hogy az átlagos férfi egy II. Lipót vagy Erős Ágost, aki annyit szeretkezik, mint egy guineai tengeri malac, nem kell messze keresni. Három oka van, melyeket itt röviden felsorolok.

1. A férfi hülye hiúsága, mely örökkétartó hencegéséhez vezet, vagy nyílt beszéddel, vagy ártó célzásokkal.

2. A vice-keresztes lovagok fogalma, szabad papok, Amerikai Ifjú Férfiak Egyesülete titkárjai és más ilyen buta tökfilkók, amennyiben kellő bátorsággal bírnának.

3. Ugyanaz bizonyos suffragetteknél, Ugyanúgy, ugyanannyira.

íme, az általánosítás eredete, mely a kevésbé kritizáló asszonyoknak nagyon sok felesleges kellemetlenséget okoz és mérhetetlenül felfokozza a férfiakról való képzelődést. Valamelyik pornografikus vén fickó, ellátva kötelességeit, melyek mint valamelyik bűn-ellenes egyesület vezetőjét terhelték, végigszánt oly könyveken, mint „Ifill Fanny Emlékiratai”, „Casanova Vallomásai”, Gaius Petronius „Cena Trimalchionis”-a és „II. Sámuel”. Ettől az áttanulmányozástól azzal a meggyőződéssel kel fel, hogy a vörös lámpák közti életnek az ördögösségnek valami csodálatos forgataga kell

hogy legyen, hogy azok a boltoslegények, akiket éjjel a Piccadillyn vagy Broadwayn lát, olyan kicsapongások után járnak, melyek ellen Sodomában és Ninivében is tiltakoztak volna, hogy az az átlagos férfi, aki a poklot választja, olyan életet folytat, mint egy mormon püspök, hogy a bibliai osztályokon kívül a világ oly zsúfolt elcsábított boltilányokkal, mint egy szardiniás doboz, hogy mindenki, aki nem hiszi el, hogy Jónás elnyelte a cethalat, egész szabad idejét azzal tölti el, hogy a tízparancsolat hetedik tilalmán ugrál keresztül. „Ha nem lennék Isten által megváltva és felkenve” — rebegi a vicedirektor a saját fülébe — „akkor én is ilyeneket tennék.” Néhai Dávid király így tett, emberi volt, tehát erkölcstelen. Néhai VII. Edward király nem állt minden gyanún felül: maga a számjegy.a nevében szuggerál. Mások milliói ugyanazon úton haladnak... Ergo, fel vitézek, rajta! Adjátok alám a teljhatalom harciménjét. Rendeljétek ki a fáklyákat és ostromlétrákat. Még négyszáz rendőrt! Kergessük ki ezeket a pokol-kutyáit a Kereszténységből és biztosítsuk a világot a monogámia, a szegény munkás-lányok és a gyermekek részére.

Ily csalárdul érvelnek sokan, saját titkos vágyaik nyomán. Okoskodásában ott téved az ilyen ember, amikor azt hiszi, hogy az avatatlanok, midőn megosztják vele a kicsapongás és

csábítás utáni vágyakozását, mentesek az ő többi gyengéjétől, vagy féltékenységétől, lelkiismeretlenségétől. Mint mondtam, nem mentesek. Azoknak, akik látogatják a bűn nyilvános tartózkodási helyeit, túlnyomó többsége nem azért van ott, hogy a trágárságok szembeszökő cselekményeiben részt vegyenek, hanem tisztán csak hogy kellemesen remegjenek a szakadék szélén. Ők pontosan azok a félénk kísérletezők, akik a világ középútjain szorongnak és szennyes látványosságokhoz mennek, ellepik a nemi raktárakat és olvassák azokat a könyveket, melyeket vice-kereszteslovag barátunk olvas. Szeretik az érzékiség varázslatát felidézni és kissé lomha fantáziájukat tényleges bepillantásokkal kiegészíteni, de ha arra kerül a sor, hogy egy nyíltszívű vezért megtámadjanak, rendesen nem tudnak kellő bátorságot tanúsítani. Egy boltisegédre, akit az aszfalt gyönyörűségei elbuktatnak, ötszáz olyan jut, aki a pénzhiánynak, a nemi higienisták intelmeinek és saját lelkiismeretének hódol meg. Egy olyan „clubtagra” (értsd kereskedelmi utazóra, vagy külvárosi hitközségi seniorra), aki behatol a nők boltjaiba, megnyeri valami ártatlan kisasszony vonzalmát, gyalázatba csábítja és eladja az olaszoknak, ezer olyan esik, aki soha tovább nem jutott, minthogy megkérdezte az eau de cologne árát és suttyomban megkockáztatott

néhány kacsintást. És egy északi fajú férjjel, aki egy szőke kóristalánynak keleti kényelemmel berendezett lakást tart „a másik uccában”, tízezer állítható szembe, aki évről-évre hű marad nevéhez, benlakója a halottas háznak és épp oly kevésbé volna képes egy ily fajta kárhözátos helytelenségre, még ha erre szabad alkalm nyílnék is, amily kevésbé volna képes gyermekei füleit levágni.

Sajnálom, hogy ennyi regényességet rombolok le. Különösen a suffragettek miatt sajnálom, akik külön állnak az ő kettős lobogójuk alatt, mert ha a végén nadrágba bújnak és meglesz nekik az új szabadságuk, szomorúan fogják látni, hogy ábrándképet kergettek — hogy valójában nincs még egy oly igavonó állat, mint az a hímnemű anarchista, akit annyira ócsároltak és irigyeltek — hogy az a nagybani házasságtörés alig fordul elő gyakrabban, mint a becsületes hirdetés, vagy a jó főzés, ők követték a pornomániákusokat abban, hogy álmoképet ölelnek magukhoz és ez, ha elérkezik a megváltás napja, semmivé fog foszlani karjaikban.

A tévedésük, mint mondom, ott van, hogy túlbecsülik a férfi bátorságát és vállalkozókedvét. Bennük, csupán a fizikai bátorságtól korlátozva, oly tulajdonságtól, melyben az átlagos férfit messze felülmúlja az átlagos sakál vagy

farkas, mindkettőből több van. Ha a férfi számára a legkisebb leszállás a szüziességből tizedannyi azonnali és barbár következménnyel járna, mint amilyenek egy fiatal lányt hasonló esetben sújtanak, egy hadosztály gyalogság nem volna elegendő ahhoz, hogy ennek a lex talionis-nak az egész nyugati világban csak egyetlen kigúnyolóját előkaparja. Ahogy a dolgok ma állanak, az átlagos férfi még az ő részén levő nagy előnyök mellett is habozik és így nincs elveszve. Nézze csak meg a vicekeresztes lovagok statisztikáját, aki kétkedik. Meglátja, hogy a bűn rakodópartjának heti újonc átvétele majdnem mindig több, mint a kereslet; hogy több fiatal nő lép a skarlátvörös életpályára, mint amennyi jól megélhet rajta; hogy diákjaink megrontásának főoka a kísértés nyomása, melyet el kell viselniök. Mi volt az első dolga az amerikai hadseregnek, midőn kezdte beidézni a fiatal írkokokat és kollégiumi fiukat és munkába vette a sorozási táborhelyeket? Első teendője volt, hogy minden táborhely köré u. n. erkölcsi zónákat jelölt ki. melyeket sáncokkal és gépfegyverekkel biztosított és kiküldött egy csomó önkéntes zsémbelődő járört, hogy az összegyűjtött ifjúság az egyenes úton tartassék és megóvassék az odasereglő tejeslányok és „szegény munkáslányok” csapataitól.

37. A nők, mint mártírok.

Három okát adtam, hogy miért virágaik a vélemény, mely szerint a férfi természettől fogva többnejű, aki mindig hajlandó arra, hogy a Brimstone tóban megmeríttesse magát. Ehhez még egy okot kell sorozni: a mártíromság vágyát, mert oly sok nőnél jelentkezik, különösen a civilizáció magasabb formái közt. Ez az egészségtelen vágy a civilizáció egyik bajának vehető; primitívebb társadalmakban majdnem ismeretlen fogalom. A vad nő, kit a kultúra nem védelmez, akit folytonos és nehéz munkára kényszerítenek, megőrizte fizikai erejét és ezzel tisztességét és önbecsülését. A civilizált nő, aki fokozatosan elfajult a nagyobb kényelem folytán és akit a civilizált férfi kíváncsi vezettek lefelé, törekvéséből erényt csinált és ennélfogva olyan gyengeséget affektál, amely messze túllépi a valóságot. Ezen módon tudja leghatározottabban a férfi bizalmatlanságát' lefegyverezni és megkapni azt, amit óhajt. A férfinak hízeleg minden, még oly komolytalan elismerése is az ő fensőbbes erejének és képességének. Szereti, ha reátámaszkodnak, hozzáfordulnak, alázatosan követik. És ez a tisztelettanúsítás az ő hatalma iránt úgy pszichikai, mint tisztán fizikai téren úgy hat reá, mint a cirógatás. Nemcsak azt élvezzi, ha a nőt valami árkon se-

gítheti át, élvezzi azt is, ha könnyeit száríthatja le. Az eredmény az a kettős viszony, melyben civilizált országokban a két nem egymással van: a férfi ügyes és független, a nő függő és engedékeny. A férfi mindig olyan valakit keres, aki előtt henceghet, a nő mindig olyan valakit keres, akinek a vállára hajthatja fejét.

Ez a női affektáció természetesen a megállapodott szokás erejévé fokozódott és így bizonyos támogatásra talált az önámítás mindennapi folyamatában; bizonyos mértékben realitássá vált. A civilizált nő öröklí ezt a szokást, ahogy ügyességét is öröklí. Már születésekor félig meg van győződve, hogy olyan gyöngge, amilyennek később tettei magát és ezt a hagyományos néphit is igazolja. Az ebből keletkező jelenségek egyike a mártíromságban való gyönyör érzése, melyet oly gyakran találni nőknél, különösen a legkevésbé ébereknél és szemlélődőknél. Fájdalmas, egészségtelen örömet lennek a szenvedésben, csábítóan tetszik nekik, hogy gyötrődnek, szeretik magukat szent vértanúknak lefesteni. Így mindig találnak valamit, amiért panaszkodhatnak — már a háztartási élet feltételei magukban bőséges anyagot szolgáltatnak nekik a panaszra. És ha véletlenül nem tud panaszra okot találni, vagy az ok megszűnik, akkor kényelmetlenül érzi magát és boldogtalan. Legyen a nőnek oly férje, akinek viselkedését józan ésszel nem lehet kifogásolni, hát ki fog ta-

lálni mesebeli sérelmeket, hogy férjét el tudja viselni. És ha nem tud semmit kitalálni, nyomorúságosnak és megalázottnak érzi magát. Ez a tény valószínűleg sok érthetetlen válópört magyaráz meg: a férj nem túl rossz, hanem túl jó volt. Mert a közvélemény ne felejtjük, nem kedveli azokat a nőket, akik tele vannak nyugodt meglepedettséggel és akiknek a férjük igazságtalanságai miatt nincs panaszolni valójuk; ha a nő azt mondja, hogy teljesen meg van elégedve férjével, úgy néznek rá, mint egy tökfűre, aki még férjénél is ostobább. A férfi, ha más férfikkal nejről beszél, azt mindig rendkívüli módon dicséri. Ha henceg a feleségével, saját magának hízeleg; szereti társai irigységét felikeltetni. De ha két nő beszél férjéről, kizárólag erőszakoskodásodról folyik a szó. A legtöbbre azt a nőd fecsegést becsülik, amelyik a panaszok leghosszabb és legváltozatosabb repertoárját tartalmazza.

Ez a sóvárgás a vértanúság után magyarázza meg a nők egyik általában ismert jellemvonását: szívós képességüket a fizikai fájdalom elviselésére. Mint láttuk, tényleg sokkal kisebb az eltérésre való képességük, mint a férfiaknak; súlyosabb sérelmek (komolyabban rendítik meg és gyorsabban ölik meg őket. De ha az akut algéziát valami mélyebb tünet nem kíséri, tagadhatatlanul sokkal nagyobb megadással képesek azt elszenvedni. Az okot nem kell messze

keresni. A fájdalomban a férfi támadást lát a szabadsága, ereje és önbecsülése ellen. Lenyomja őt, uralkodik rajta és nevetségessé teszi. De a nő, aki finomabban és másként gondolkodik, érzi a drámai hatást, amit az ő szenvedésének látványa kelt a nézőkben, akik úgymint már részvételt vannak elelve gyengesége miatt. Így sokkal jobban dicsőítik, amiért a kint a mártír bátorságával állja, mintha oly szereken elmélkednék, amelyekkel megszabadulhat a kínoktól — ami a férfi első gondolata. Nem asszony találhatta ki a chloroformot, sem pedig az alkoholt. Mind a két gyógyszer oly helyzetekből és tapasztalásokból való menekülést nyújt, amilyeneket a nők még súlyosabb esetekben is kedvelnek. Azon nőnél, aki iszik, mint a férfiak, hogy az izgalom szintjét emelje és az életagóniát enyhítse — majdnem mindig a női jelleg hiányossága és a férfi jellegzetességének aránytalan túltengése mutatkozik. Majdnem kivétel nélkül azt látjuk ilyenénél, hogy hiú és hencegő és tele van azzal a dagályos dicsekvéssel, mely oly szabályosan hím-jellegzetesség.

38. Pathologikus hatások.

A nőknek ez a szomjúsága a martíromságra természetesen gyakran egyenesen pathologikus jellegű és így a pszichiátert is foglalkoztatja. A nőknél számos ilyfajta vonás észlelhető.

A mai civilizáció alatt nőnek lenni annyi, mint oly életet élni, mely roskadozik az elnyomatások és tettetések súlya alatt és ezek az elnyomatások és tettetések idők folyamán feltétlenül oly hatásokat eredményeznek, melyeket a betegségtől nem lehet megkülönböztetni. Egyes eseteket hosszasan tárgyalnak a pszichoanalízisről szóló könyvekben. „A bécsi nő” Adlertől és a „Dán nő” Poul Bjerretől, amellet érvelnek, hogy a nőiesség, ahogy azzal a kereszténység alatt találkozunk, nem más, mint betegség. Valamennyi nő szenved a mi mesterséges kultúránk által reákényszerített tilalmak elleni elfojtott lázadozás miatt és ez a visszafojtott lázadozás a lelki tünetek oly összességét eredményezi, melyet a jólismert freudista eszközök segítségével valamennyien kibogozhatunk. A mérleg egyik serpenyőjében ott látjuk a suffragettet, ahogy groteszkül kisajátítja a férfi hitét a törvényben, frázisokban és talizmánokban, meg az ő hisztérikus vágyát a nemi szabadosság után, amellyel, ha megvolna neki, nem tudna, mit csinálni. A másik serpenyőben ott van a szipákoló és neurotikus nő, hamis vértanúságával, extravagáns szemérmeteskedéseivel és pathologikus önámításaiival. Ahogy Ibsen régen megfigyelte, ez a férfi világa. A nők régi' bilincseiből sokat szakítottak szét, de még mindig vergődnek egy a férfiak által tabukból és érzélgősségekből szőtt bonyolult hálóban s legalább még egy emberöltő

kell, hogy valódi szabadságot nyerjenek. Hogy ez így van, ezt az a mélységes nyugtalanság is bizonyítja, mely nemüket, dacára a legutóbbi társadalmi, politikai és gazdasági haladásuknak, jellemzi. Majdnem lehetetlen oly férfit találni, aki igazán azt kívánja, hogy bár nőnek született volna, de majdnem minden nő — élete egyik vagy másik szakában — azzal a bánattal gyötri magát, hogy miért nem lett ő férfi.

A két legsúlyosabb dolog, amit a nőknek el kell viselniök, a) a férfiak ostoba ellenkezése, hogy elismerjék a nők szellemi fensőbbiségét, vagy csak egyenrangúságát, vagy csak annyit is, hogy a nőnek egyáltalán van normális képessége arra, hogy gondolkozhasson és b) az épp oly ostoba hím-doktrína, hogy a nők a gerincesek egy oly különleges és kifejezhetetlen osztályát alkotják, melynek nincsenek meg a fajnak természetes ösztönei és vágyai — hogy Haeckel frázisával éljünk, túlvilági és úgyszólván légies emlősök, akiket az emlősök bizonyos kimagasló tulajdonságainak teljes hiánya jellemmez. Az első hülyeséggel már hosszasan foglalkoztunk. Ennek oly művekben is nyomát találjuk, amelyeknek célja, hogy ezt cáfolják. Egy ily könyvben például a következőre bukkantam: „Ami a krími háborúban a férfiak üres ügyességének és szervező képességének nem sikerült, azt véghezvitte Florence Nightingale bájos nőiességével és lelki nemességével.” Más

szavakkal: azáltal, hogy valami rejtett és leírhatatlan varázslatosság birtokában volt, mely élesen elválasztandó a férfi rendes eszmemenétől. Ez az elmélet egészségtelen és együgyű. Miss Nightingale nem varázslattal, hanem nagy általános eszével érte el eredményeit. Előtte egyszerű szervezési probléma állott. Sok férfi próbálkozott ezzel előtte és csodálatosképen nem ért el sikert, ő csak asszonyi éleselméjűségét és ravasz női gondolkodását vitte harcba, hogy felülkerekedjék. A probléma nem bírt ellenállni ennek az ostromnak, midőn az eszme már meg volt oldva, könnyű volt másoknak befejezni azt, amit a nő megkezdett. De a férfivilág véleménye még mindig szívesebben tulajdonítja sikereit valami titokzatos, anyagi tulajdonságnak, melyet világos szavakkal nem lehet meghatározni s melynek nincs több realitása, mint *egy* érsek isteni ihletének. Ily módon az ő rendkívül éles és pontos intelligenciáját kényelmesen az asztal alá dobják és a férfiak önimádata nem szenved sérelmet. Mert, hogy elismerjék azt, hogy neki több esze volt, mint valamennyi angol férfinak, oly kegyetlenül nyers igazság hangoztatása volna, amit nem lehet elviselni.

A másik önámítás rendszerint abban a már megvitatott elméletben jelentkezik, mely szerint a nők minden nemi ösztöntől mentesek — hogy a hím undorító öleléseinek csak akaratuknak ha-

talmas erőfeszítése árán vetik magukat alá, azal az egyetlen céllal, hogy az ivadékok iránti kötelezettségüknek eleget tegyenek. Lehetetlen volna ennek a tévedésnek a taglalásába a megfelelő őszinteségre és az azt megillető részletességgel bocsátkozni egy oly könyvben, mely arra van szánva, hogy azt családi körökben olvassák fel. Minden, amit ezirányban tehetek, hogy az olvasót a nemi pszichológia bármely döntő erejű tekintélyének, mondjuk Ellisnek könyveihez utasítsam, vagy — ha tud ilyeneket feapni — azokra a bizalmas vallomásokra, melyekkel ismerősei körének bármely előzékeny agglegénytagja szolgálhat.

39. A nők mint keresztények.

Azok az örvendetes újdonságok, melyeket Krisztus prédikált, szemmeláthatólag igen kedvezőek: a nőkre, ő az Úr előtti egyenlőségre emelte őket akkor, amikor kora rivális teológusainak többsége még azt is kétségbevonta, hogy a nőnek lelke van. Mi több, ő társadalmilag becsülte őket és éleselméjűségüknek értéket tulajdonított és egyike a női nem legmegvetettebbjeinek, olyan, aki azelőtt nyilvános nő volt, rendes tanácsadói közé került. A nő megbecsülése így tehát semmiesetre sem a középkori; pápák találmánya, amint ezt a protestáns teológusok

velünk el akarták hitetni. Ellenkezőleg, tisztán feltalálható már a Négy Evangéliumban. Amit a középkori pápák feltaláltak (helyesebben újra feltaláltak, mert az alapelemeket egyszerűen Szent Páltól vették kölcsön), az a nő alsóbbrendűségéről szóló doktrína volt, pontosan az ellenkezője annak, amit reájuk bízta. Minthogy könnyen érthető fegyelmi okokból nőtlenségre voltak kötelezve az egyház által, támogatniuk kellett ezt a felfogást azzal, hogy mindennemű érintkezést a nőekkel, mint kockázatos és alacsonyrendűt festettek le. Ennek az eredménye volt a nő közönséges voltának, felelőtleniségének és általános szellemi fogyatékoságának megszervezett és kifejlesztett elmélete. A nők valamiféle ördögök lettek, de a szabályszerű démonok megcsodált intelligenciája nélkül. Ha nők alkalmasan elég tökéletesek, hogy az Isten Jobbja felől ülhessenek — már pedig gyakran van ez így és az egyház is kényszerűen ezt elismerni — akkor bizonyára nem lehet valamennyi nő oly gonosz, amilyenek a könyvek őket leírják. Így keletkezett az angyali nő, a természetes szűz fogalma; egész nagyságában láthatjuk őt a középkor lovagi románcáiban. Ebből aztán valamiféle kettős doktrína fejlődött ki a végén, egyik, hogy a nők ördögök, másik, hogy angyalok. Ez az ostoba dualizmus napjainkban mint láttuk, egy megalkuvó dogmában olvadt föl. Ezen dogma szerint a nők egyrészt unintelligensek és er-

kölcstelének, másfelől a test mindazon gyengeségeitől mentesek, melyek a férfiakat jellemzik. Így hát a kereszténység egyidejűleg kárhoztatja a nőket és hízeleg nekik, de a kárhoztatás mindig túlsúlyban van. A kereszténység alapján tehát a nők ellensége, amint Krisztus vallása, mely most teljesen kialudt, barátja volt. És ők, ahogy fokozatosan levetették bilincseiket, melyek ezer évig megkötötték őket, méltányolják is ezt a tény. A nők valójában nem természetűl fogva vallásosak és ahogy az évek kergetik egymást, mindig kevésbé lesznek vallásosakká. A rendes alázatosságban kevés kegyes exaltáció van, ha egyáltalán van benne; az egész nem más, mint megszokott gyakorlat, melyet a nőre a férfiak azon felfogása kényszerített, hogy a szentségnek a látszata illik a nő alázatos helyzetéhez és a férfiak érzése, hogy a templombajárás valahogy rendben tartja s elvonja őket kevésbé kívánatos dolgoktól. Ha valami valódi vallási buzgalmat nyilvánítanak, úgy annak nemi jellege rendszeren oly szembeötlő, hogy még a férfiak többsége is észreveszi azt. A nők sohasem mennek rajokban felhevülve egy olyan templomba, melyben az Úr szolgája egy öreg aszthmatikus, kinek féltékeny felesége van. Ha azt látjuk, hogy a szentek érdemei az örületbe hajtottak őket és zokognak a pogányok szenvedései miatt és kirohannak, hogy az egész szomszédságot feljajgassák bocsánatkérésekkel

és órákat töltenek térdelve hisztérikus alázatban a mennyei trónus előtt, egészen biztosan lehet feltételezni, még látatlanban is, hogy a lelkész, aki ezt a csodát felidézte, szép és kívánatos fickó és inkább szerelemregerjesztő, mint tudós, A nőknek valamennyi modern nagy prédikátorja nyájas és behízelt módorú férfi volt és a legtöbbje Henry Ward Beechertől fölfelé és lefelé előbb-utóbb oly tranzakcióikba keveredett, amelyek nagyon sokkal inkább a budoárba valóak voltak, mint a Mindenható zsámolya elé. A leghíresebb hódításaikat mindig a legoktalanabb fajtájú nők (között csinálták — röviden, azon fajtájú nők közt, akiknek oly kevés jutott a nők rendes eszességéből, hogy a férfiak pusztaszege is megzavarta őket.

Az ilyen nők kisebbségben vannak és így a női nem percentuálisan sokkal kevesebb vallási rajongóit mutat fel, mint az érzés és hit neme, a férfinem. Midőn több évvel ezelőtt többször jelen voltam Rev. P. Billy Sundaynek, a híres amerikai szószerzőnek gladiátormutatóványainál, állandóan feltűnt a férfiak számbeli túlsúlya abban az elkülönített rekeszben, melyben a „megtertek” foglaltak helyet. Mindenféle korú férfi özönlött az oltárhoz óriási számban, hangosan rikoltozva segítségért bűneik ellen, de a nők egyáltalán nem voltak sokan és az a kevés, aki ott volt, vagy elkábított serdülőlány volt, vagy kenetteljes vén iszákos nő. Hat estén

keresztül direkt a tehetséges lelki tanácsadó szószéke alatt ültem, anélkül hogy egyetlen olyan nőt is láttam volna, akit a statisztikusok szülőképes korban levőnek jeleznek, aki tehát intelligenciájának és bájainak teljében van. Azon bárgyú fráterek közt, akiknek ezen idő alatt teleordította fejét, volt egy vasúttársasági elnök, féltucat gazdag bankár és kereskedő és az egyik amerikai állam volt kormányzója. De hasonló rangú vagy méltóságú nő egy sem volt ott. És olyan nő sem, akinek egy önmagát kissé becsülő agglegény megcirógatná az állát. Valószínűleg ez a cinikus felfogás a vallási indulatok és velük együtt az egész papi zagyvalékok tekintetében okozza, legalább részben, hogy a nők idegenkednek attól, hogy egyházi pályára lépjenek. Azokban a keresztény szektákban, amelyekben még elzárják őket a szószéktől — rendszeren azon tökéletlenül burkolt okból, hogy nem rendelkeznek azokkal a szellemi és erkölcsi tulajdonságokkal, amelyeket a szószék állítólag megkövetel — sohasem halljuk, hogy e tilalom ellen tiltakoznának; szívesen engedik át az aljas gázságot a férfiaknak, akik arra tehetségük-nél és lelkiismeretüknél fogva alkalmasabbak. És azokban a főként amerikai barokk szektákban, melyekben nyitva áll útjuk, nem nagyon tülekednek, hogy a stólat és miseruhát felvegyék. Midőn az első papnő megjelent az Amerikai Egyesült Államokban, a rémlátók azt jósol-

ták, hogy a férfialkat a szószékről az új konkurrensok ki fogják szorítani. Semmi ilyesmi nem történt, kilátás sincs rá. Az ország női papjainak egész testülete belefér egy kis szobába. A nők, ha irodalmi műveltségük van, nagyon sokkal intelligensebbek, semhogy ténylegesen egyházi szolgálatot vállaljanak. Az ő éles érzékük a realitás iránt végtelen ellenszegülés a vallási maskarák ellen és cinikus kedélyük ellene van annak a prűszkölésnek, amely a szószéktől elválaszthatatlan.

Azok a nők, akik a vallási pályára lépnek, majdnem mindig oly indokból teszik azt, amely teljesen különbözik a pusztá kegyes fellángolástól. Közhely, hogy katolikus országokban a lányokat sokkal gyakrabban hajtják kolostorba a gazdasági okok vagy szerelmi bajok, mint az üdvözülés reménye. Olvassák csak el a női szentek életét és látni fogják, közülök hány próbálta meg előbb a házasságot és csak miután csalódott benne, folyamodott a valláshoz. Protestáns országokban igen kevés nő választ effajta hivatást és e kevésnél a világi' ok majd mindig felismerhető. Arról a lányról, akit hirtelen elfog a vágy, hogy idegen országokban, a pogányok közt szolgáljon, ha firtatjuk a dolgot, kiderül, hogy olyan lány, aki arra gondolt, hogy kelles volna valami hősies misszionárushoz feleségül menni. Rendszerint pontosan feleségül

is megy hozzá. Otthon talán lehetetlennek találta, hogy férjet kapjon, de Kína, Szenegál és a Szomáliföld elhagyottabb részeiben, ahol fehér konkurrencia nincs, majdnem lehetetlen, hogy kudarcot valljon.

40. Kegyesség, mint társadalmi szokás.

Ami a nők állítólagos ájtatosságából megmarad, az csak kevéssel több, mint társadalmi szokás, melyre legtöbb községben más, kedvesebb szórakozások hiánya kényszeríti. Aki látta már Olasz- és Spanyolország hölgyeit ájtatosságuk közben, annak nem szükséges mondani, mily nagy mértékben csak alkalom az Isten imádása a pihenésre és pletykára. Ezek a nők mindennapi életükben a középkori tabuk formális hálózatával vannak körülvéve, enyhülés és érintkezési szabadság utáni normális emberi vágyuk kielégítésével szembenáll a férfiak bizalmatlansága és babonája; nem találkozhatnak idegenekkel, nem látnak és hallanak semmi újat. A Leghatalmasabbnak házában megmenekülnek ettől a kínzó állapottól. Itt hozzádörgölözhetnek a tömeghez. Itt, képletesen szólva, megmozdíthatják szellemi nyakukat és kinyújthatják szellemi lábukat. Itt, mindenekfölött bizonyos fajta kontaktusba kerülhetnek aránylag nyájasabb, kulturáltabb és kedvesebb férfiakkal, mint férjük és apjuk — a főtisztelendő papsággal.

Máshol a kereszténységben, bár a nőket nem őrzik és rekesztik el oly irgalmatlanul, a változatosságnak és izgalomnak ugyanazt a szükségét érzik s mindkettőből jut nekik valami az Isten házában. Biztos vagyok afelől, hogy senkinek sem kell magyarázni azt, hogy az átlagos missziótársaság, vagy templomi varrókör elsősorban nem vallási szervezet, A tényleges célja pontosan ugyanaz, ami azoknak a lehetetlen kluboknak és titkos társaságoknak, melyekhez az alsóbb és legkevesebbé tehető férfiak tartoznak: módot nyújt a felfrissülésre, önmagának a kifejezésére, személyes kiállításra, politikai manipulációkra és hencegésre és, ha a lelkész úr véletlenül érdeklődik, diszkrét és majd mindig törvényes szerelmi cselszövényekre, egy oly élet folyamán, mely nagyjában a kegyeletesség tüneteinek tanulmányozásával telt el, én soha, egyetlen nővel sem találkoztam, aki igazában elítélte volna a tényleges pogányt. Az üdvözlésben majdnem mindig tisztán a társadalmi az, ami őket vonza. A nők ugyanoly okokból mennek a templomba, mint a farmerek és a bennlakó intézeti növendékek.

Végül ott van az esztétikai csalétek. A vallás a kereszténység legtöbb részében egyetlen csalétkül a szépséget veti ki, melyről a lakósok mindig tudnak. Ad zenét, enyhefényű világitást, aránylag igényteljes architektúrát,

ékesszólást, formaságokat és titokzatosságokat, azt a jóleső jelentéskülönbséget, ami a iktészet mélyén van. A nktnek sokkal több érzékük van ilyesmik iránt, mint a férfiaknak, akik rendszerint épp oly mentesek minden esztétikai érzéstől, mint az ökor. A tipikus férfi állásfoglalása a szépség különböző formáival szemben a gyanakvás és ellenségeskedés. A férfi nem úgy tekint a művészi munkát, mint valami tisztára lomha és ostoba dolgot; ő valami meghatározhatatlan módon egyenes támadást lát benne. A művészen hivatásos kéjencet és gazembert lát és épp oly kevésbé bízná rá házatáját, mint amily kevésbé bízná egy szerecsen papra a baromfi-udvarát. Férfiak voltak és nem nkt, akik olyan közönséges vallásokat találtak ki, mint a mannoníták, dunkardok, wesleyanusok és skót presibiterianusok vallása az ő szép rítusok iránti ellenszenvükkel, trágár Isten-vadászatukkal, nagy tehetségükkel, hogy a vallás kimondhatatlan misztériumát hülyék sivár zagyaságává fokozzák le. A normális nő, amennyiben egyáltalán van valami vallása, feltartóztathatatlanul a katolicizmus felé mozog az ő költői homályosságáival. Az evangélista protestáns szektáknak nehéz feladatuk, hogy megbirkózzanak vele. Épp oly kevésbé tud a nő methodista lenni, mint ahogy egy úriember sem tud methodista lenni. Ezt a szépség iránti vonzóást az átlagos tuskóeszű elveti, mint olyat, ami csupán gyenge

szentimenialitás. Az igazság: azonban éppen az ellenkezője. Bizonyára nem szentimentalitás, ha valakit megindít a tömeg méltóságteljes és titokzatos szertartása, vagy azok félnék utánzata, amit német protestáns templomban lehet megfigyelni. Protestáns templomok. Az ily folyamatok, bármik legyenek is hibáik a tiszta esztétikus szempontjából, mindenesetre sokkal szebbek, mint a bennük résztvevő nép magánaktusai. A nők felülhelyezkednek a mindennapi élet haszonelvűségének korlátjain, nem különben azokon a siránkozó szentimentalizmusokon, melyekben a férfiaknak gyönyörúsége telik. Megfelelő és kecsegtető eszközt adnak, mellyel a gondolkodás és foglalkozás azon aljas gyakorlatától, amely ellen a nők oly állhatatosan tiltakoznak, megmenekülhetnek.

41. A nők etikája.

Azt mondtam, hogy a Jézus által prédikált vallás (amely most már teljesen feledésbe ment a világban) nagyon kedvezett a nőknek. Ez nem azt jelenti, hogy a nők viszonzták a bókot és elfogadták ezt. Ők épp oly közönyös keresztények a primitív értelemben, amily rossz keresztények a jelenlegi antagonisztikus értelemben, ami különösen a dolog etikai oldalát illeti. Ha tényeg elfogadják a lemondásokat, amelyeket a Hegyi Beszédben reájuk parancsoltak, ez

csak abbeli erőlködésükben történik, hogy a lényegét a külszín leple alatt kigúnyolják. Egy nő nem alázatos valóban, mindegyik csupán politikus. Egy nő sem választja szabad akaratából az önfeláldozást; ebben az irányban a legtöbb, amit valójában kíván, egy látványos vértanúság. Egy nő sem találja örömét a szegénységben. Egy nő sem enged, ha győzedelmeskedhetik. Egy nő sem becsületesen igénytelen.

Gyakorlati etikájukban a nők valóban kevés figyelemben részesítik a Kereszténység Alapítójának parancsait és ez a tény közmondásossá vált. Az ő gyengédségük, hasonlóan a férfiak úgynevezett becsületéhez, csak oly helyzetekben észlelhető, amelyekben nmcs fenyegetés. Abban a percben, amint a nő úgy látja, hogy oly ellenféllel áll szemben, aki komolyan veszélyes, akár az ő részére, akár azokra nézve, akiknek jóléte az ő védelme alatt áll — mondjuk a gyermekre vagy férjre nézve — oly harciasságot árul el, amely semmitől sem riad vissza, még a gyalázatostól sem. Bírósági tárgyalásokon találkozunk néha oly szélsőséges férfival, aki megmondja az igazat, az egész igazságot és semmi mást, csak az igazságot, még ha az saját maga ellen van is, de soha sem volt ilyen nő Jusztinianus óta. A bírósági terem axiómája, hogy a nők kivétel nélkül hazudnak és az ügyvédnek, akinek egy nő a kliense, teljes erőfeszítésére van szüksége, hogy

féken tartsa, nehogy a bírák szunnyadó gyanúja fölöslegesen felkeltessék. Női pereskedők majdnem mindig megnyerik perüket, nem azért, mert — mint közönségesen feltételezik — az esküdtek beleszeretnek, hanem egyszerűen és kizárólag azért, mert tisztafejűek, tehetségesek, könyörtelenek és aggodalom nélkül valók.

Annál, ami itt, az Igazság csarnokaiban, a hazugság elleni küzdelem mérhetetlen technikai felszerelésével szemben látható, tízszeresen szembeötlőbb az, ami szabadabb tereken tapasztalható. Mindegyik férfinak, aki oly szerencsétlen, hogy komoly összeütközésbe került egy nővel, mondjuk pénzügyi dologban, teológiai vagy szerelmi ügyben, feltétlenül kell, hogy az az érzése legyen, hogy most egy veszélyes és majdnem kegyetlen tapasztaláson ment keresztül. A nők nemcsak suttyomban harapnak, hanem nyílt harcban is és, hogy úgy mondjam, oly messzire érnek fogaik, hogy az elképesztő. Nincs oly elkéseredett támadás, amit nem kísérelnének meg, ha egyszer följazották őket, nincs oly inkorrekt és rettenetes terv, melytől visszariadnának. Fiatal éveimben, hogy prózámot megjavítsam, mint riporter szolgáltam körülbelül egy évig egy rendőrbírósnál valamelyik újság részéről és ez idő alatt talán négyszáz ilyen úgynevezett asszonyharapásnak voltam szemtanúja. A férfiek majdnem mind igazolták magukat védekezésükkel és egyesek oly-

megindító történeteket mondtak el körmönfont gonoszságokról, melyekkel a nők a házi tűzhelyt úgy pszichikailag mint fizikailag pokollá tették, hogy a tapasztalt hatáság könnyes szemekkel mentette fel őket s még a tárgyalási terem szolgálai is szipogva fújták orrukat. Ezen a tényen nem lepődik meg az, akinek ugyanolyan alkalma volt bepillantást nyerni abba, ami évről évre látszólag boldog otthonokban történik. Egy nő, ha a férjét gyűlöli (és sok nő van így), oly keserűvé és undokká tudja tenni az életét, hogy ahhoz képest a gályán való meghalás gyönyörnek tűnik fel. Ez a gyűlölet természetesen gyakran, talán mindig, egészen igazolt. Egy komisz ember feleségének lenni tényleg oly gyötrelm, melyet nehéz elviselni. Ennek a fickónak az üressége, hiúsága, kicsinyes aljassága és ostobasága, nyafogó érzelgőssége és hiszékenysége, puffogó kakas-a-szemétdombon modora, érzéketlensége az ész minden szava és intelme iránt és mindenekfelett utálatos ügyetlensége a szerelemben — mindez fel kell, hogy bősziítsen minden nőt, ha nem a legeslegalacsonyabb fajta. Nem várható, hogy egy ily teremtmény ostoba érzelmeinek megnyílvánításai, még ha ezen érzelmek igazak és mélyek is, eszes és kifinomult nőnek valódi örömet okozzanak. Az ő szereplései, mint „galant”, ahogy Honoré de Balzac régen megjegyezte, menthetetlenül úgy hatnak, mint egy gorilla erői-

ködései, hogy hegedüljön. A nők csak nagy színjátszó képességük segítségével tudják ezt a tragikomédiát túlélni. Oly realisztikusan tudnak játszani, hogy sokszor még saját magukat is félrevezetik, az átlagos nő meglegedettsége nem más, mint színésztehetségének diadala. De még így is, titokban számtalan lázadásnak kell őt marnia és az ember néha csodálkozik, hogy oly kevés nő mérgezi meg az urát, holott ikönynyen és biztosan megtehetné. Talán nem is oly ritka eset, mint amilyenek a halottkémek és statisztikusok feltűntetik, ez a halálozási arányszám a férjek közt sokkal nagyobb, mint a nők közt. Nem egyszer voltam valamely ismerősöm temetésén és figyeltem meg a vigasztalhatatlan özvegy szemében valami furcsa felvillanást.

Még az emancipáció jelen korszakában is, a normális nőknek kevés komoly tranzakciója van, kivéve a férjükkel, vagy a lehetőség szerinti férjükkel valókat; a házasság ügylete az ő legfontosabb ügyletük a serdülőkortól az aggkorig. Ha megszokott körükből kilépnek, ugyanazt az éber és élénk körültekintést tanúsítják, amelyet azon belül mutattak. Annak a férfinak, akinek dolga akad velük, ugyancsak helyén kell tartania az eszét és ha még oly óvatos is, gyakran zavarba hozzák a nő hirtelen és öntudatlan betörései. Bármikor szánja magát kereskedelemre, a nő gyorsan tesz szert a jó kereskedő hírnevére. Amerika minden kis városának meg-

van a maga Hetty Greenje, mindegyik vért sajtol ki a répából is, mindegyik réme a környékbeli férfi uzsorásoknak. Az a férfi, aki a cserekereskedésnek egy ilyen amazoniával kerül össze, jól vigyázzon, alig van több kilátása a sikerre a női technikával szemben az üzlet terén, mint a női technikával szemben a házasság terén. Mind a két arénában a nők előnye a sentimentalitástól való mentességben rejlik. Üzleti dologban kizárólag csak a saját hasznukat nézik és egyáltalán nem törődnek üzletfelük reményeivel, vágyaival és önszeretetével. A nemek harcában nem azért vívnak, hogy pontokat érjenek el, hanem hogy lefegyverezzenek és harcképtelenné tegyenek. A férfi, ha sikerült neki lerázni egy nőt, aki el akarta vétetni magát vele, mindig valami síró rokonszenvet érez a nő iránt ennek veresége és megdöbbenése miatt. De senki még nem hallott olyan nőről, aki megszánta volna azt a szegény flótást, akinek jónak látta becsületes szenvedélyét felkorbácsolni. Ellenkezőleg, a nők gyönyörűséget találnak az ilyen bohóckodó vergődésében, büszkén mutogatják és a többi nő előtt hengegnek vele.

AZ ÚJ KOR.

V.

42. Az értékek átértékelése.

A nők fokozatos emancipációja, amely az utolsó században megindult, még nagy fejlődés előtt van és még soká fog tartani, míg teljesen felszabadulnak a hagyományos terhektől és a férfiak elnyomatásától egészen menteseik lesznek. De már eddig is tagadhatatlan, hogy óriásit haladtak — talán többet, mint a megelőző tízezer év alatt. Az ipari rendszer fejlődése, mely általában oly súlyosan nehezedett a fajra, néhány félre nem ismerhető előnyt hozott nekik. Az ő gazdasági függésük, bár még mindig elég erős arra, hogy a házasság nagyon vonzó dolog legyen részükre, mégis olyannyira megszűnt, hogy a nőknek nagy osztályai majdnem önállóan cselekvők és a férfiak kegyétől egészen függetlenek lettek. Ezek nőknek legtöbbször, megfelelően azon eszméknek, melyek még most is oly hatalmasak, még leköti a házasság, melyet az eljövendő önjogúság fölé helyeznek, de az a

tény nem változott, hogy ebben a kérdésben szabadon dönthetnek, különösen hogy a szörnyű szükség: többé nem kényszeríti őket. Mindent egybevetve, nem muszáj férjhez menniök, ha nem akarnak, meg tudják keresni? kenyerüket saját munkájukkal is a világ munkahelyein. Nagyanyáik nagyon sokkal nehezebb helyzetben voltak. Ha nem tudtak férjhez menni, nemcsak kegyetlen lenézést kellett elszenvedniük, hanem az éhhalál fenyegetése is szembenállt velük. Egyszerűen nem volt a szabad nő számára azon idők gazdasági világában lehetőség a tisztességes elhelyezkedésre. Vagy zárdába kellett mennie, vagy elfogadnia egy lenező gyámkodást, mely épp oly keserű volt, mint a jótékonyság. Semmi sem érthetőbb, mint az a hatás, melyet a nőknek növekvő gazdasági biztonsága a nők egész élethabitusára és gondolkodásmódjára gyakorol. A kisebbedő házassági arányszám és a még gyorsabban csökkenő születési arányszám megmutatja, honnan fúj a szél. A férfinemű statisztikusok az őket jellemző hülyeséggel, a házasságok csökkenését a férfiak növekvő ellenszenvének rovasára írják. Ez a növekvő ellenszenv tényleg a nők részén van. Bár eleddig a nőknek egy jó nagy csoportja még nem ért ahhoz a végleges doktrínához, hogy a házasság kevésbé kívánatos, mint a szabadság, látni kell, hogy sokkal nagyobb göggel mennek a házasságba a inai nők, mint amelyet

nagyanyáik, vagy akár anyáik mutattak. Nehezebben kielégíthetők s így ritkábban megelégedtek. Az egy évszázad előtti nő nem tudott a maga részére kedvezőbb dolgot elképzelni, mint a házasság; még egy ötödrangú férfival való házasság is jobb volt, mint semmilyen házasság. Ez a vélemény fokozatosan háttérbe szorul egy ellenkező vélemény előtt. A nő általában előnyben részesítheti a házasságot a munkával szemben, de van egy gyarapodó' kisebbség, mely kezdi megállapítani, hogy a munka talán nagyobb megelégedést nyújt, különösen ha bizonyos mennyiségű szerelmeskedéssel elegyül.

Már felbukkant egy osztálya az asszonyoknak, akik, bár még nem fordulnak el igazában a házasságtól, mentesek attól az elmélettől, hogy az szükséges, vagy pláne változatlanul kívánatos valami. Ezen nők közt jó csomó kissé hangos propagandista van, akik majdnem férfiak az ő erőszakos komolyságukkal; ezek a férfievő suffragettektől átvándorolnak a szabad anyaság hirdetőihez, mint amilyen Ellen Key, és a polgárság olyan hivatásos megbotránkoztatóihoz, mint Margaret Sanger, a születési-ellenőrzés amerikai apostola. De sok van köztük, aki nem zavarja fel a világot oly zajos bőbeszédűséggel, hanem megelégszik azzal, hogy gondolatait nyugodt és tiszteletreméltó modorban közli. Az ilyen nők száma sokkal nagyobb, mint álta-

lában gondolnák és ez a szám állandóan növekedő tendenciát mutat. Ezek oly nők, akiknek gazdasági függetlenségük biztosítva van akár örökség, akár saját, főként művészi és ipari téren kifejtett munkásságuk folytán és akik egészen úgy tesznek, ahogy nekik tetszik és nem csinálnak ekörül semmiféle lármát. Igen érthető, hogy a konvencionálissal és az általános örülettel szemben mutatkozó fölényességük a jobb-fajta férfiak számára rendkívül nagy vonzerővel bír s így nem ritka az eset, hogy egyiket-másikat megkéri önként, anélkül, hogy valamit is tett volna e célból — oly élmény, melyben bizonyára igen kevés rendes nőnek van része, hacsak álmában vagy deliriumában nem. A régi rend megváltozott és helyet adott az újnak. A női klubokban és a női kollégiumokban, nem kétkedem, még sok vita folyik arról a régi és együgyű kérdésről, hogy vajjon lehetségesek-e a különböző neműek között platói kapcsolatok? Más szóval, lehetséges-e a nem nélküli barátság? Sok nő elveti ezt a problémát egy másik kérdéssel: Miért *nem* nélkül? A nőről való régi felfogásnak hanyatlásával, mely szerint a nő jószág, feltétlenül el kell jönnie az egész nemi kérdés revíziójának és ebből az újramegfontolásból a középkori büntetések megváltoztatásának kell elkövetkeznie, melyekkel ma a nő legkisebb meggondolatlanságát is büntetik. Az a felfogás, hogy a nő becsülete

pusztára fizikai kérdés, hogy egyetlen eltévelyedés teljesen méltatlanná változtathatja át a legérdemdúsabb nőt is, hogy az egyedüli becses dolog, amit a nő a házasságba vihet a szüzesség — ez a felfogás oly ostoba, hogy azt semmilyen intelligens személy, akár férfi, akár nő, nem fogadhatja el többé. Fennmaradt, mint a kereszténység egyik üres konvenciója — mint a kereszténység előtti levantin barbarizmusnak csökevénye. Ahogy a nők a többi előítéletet eldobják, amelyek most kötik őket, úgy fogják elhajítani ezt az egyet is és így erényük, mely most önbecsülés és büszkeség helyett pusztá félelmen alapul, sokkal dicséretreméltóbb dolog lesz, mint amilyen a jelenlegi szisztéma mellett. És a hiánya miatt, ha úgy tetszett nekik, hogy rendelkezzenek felette, nem fognak jobban bocsánatért esedezni, mint ahogy azt ma egy férfi teszi.

43. Az öröm hölgye.

Az idők folyamán még a prostitúció is többé-kevésbé tiszteletreméltó foglalkozássá válhat, mint az a görögök nagy napjaiban volt. Okvetlen tiszteletreméltóvá válik majd, amikor teljesen fölöslegessé fog válni, minden, ami fölösleges, mindig tiszteletreméltó, például vallás, szép ruhák és a latin nyelvtan ismerete. A prostituáltat nem becsülik manapság, nem azért

nem, mert a foglalkozásában valami lényegileg lealacsonyító” vagy pláne kellemetlen van, hanem mert általánosan az a vélemény róla, hogy a legszörnyűbb kényszerűség, méltósága és hajlama ellen hajtotta őt bele. Hogy ez a feltevés rendesen helytelen, nem változtat a dolgon; a világnak majdnem egész gondolkodása, különösen az erkölcs terén, egészségtelen feltevéseken alapszik, pl hogy Isten egy veréb elpusztítását is figyelemmel kíséri és megbotránkozik egy vasárnapi iskolamester botlásán. A valóság az, hogy a prostitúció egyike a legvonzófobaknak azon foglalkozások közt, melyek nyitva állnak azon fajta nőknek, akik erre a pályára lépnek és hogy a prostituált rendszerint szereti foglalkozását és a világon semmiért nem cserélne egy boltilánnyal vagy ápolónővel. Az ellenkező felfogást az oly prostituáltak terjesztik, akik itt nem boldogultak és hivatásos reformerek kezeibe kerültek, ezek aztán helyeslik az ilyen ostoba elméleteket is, hogy jóindulatukat megnyerjék, épp úgy, ahogy a fogházak bennlakói, ha mértékletességi egyletek tagjai kérdezzetik őket, azt mondják, hogy az alkohol hajtotta őket a bűnbe. Egyetlen prostituált sincs, akinek szellemi képessége csak hasonlít is valahogy a rendes intelligenciához, a legcsekélyebb kényszer alatt sem; teljes szabadságában áll foglalkozását abbahagyni és valami üzletbe vagy gyárba menni vagy háztartási szol-

gálatot vállalni, amikor csak kedve támad erre; minden közszájon forgó fecsegés fehérrabszolga-börtönökről és gyermekrablókrol, szenteskedő gazemberektől ered, akik abból élnek, hogy a hiszékenyeket ilyen képtelenségekkel traktálják. Mindaddig, míg a prostituált jól tud élni, egészen megelégedett sorsával és önzően állítja szembe sorsát erényes testvérei sorsával. Ha panaszkodik, biztosra vehető, hogy sikere nem olyan, amilyent elvárt. Az éhenhaló ügyvéd mindig igazságtalannak látja a bíróságot. A rossz fizikus elkeseredetten kritizálja Pasteurt és Ehrlichet. És ha egy külvárosi paróchia papját valami sekrestye-forradalom kiborította állásából, majdnem mindig arra a megállapodásra jut, hogy az emberi gonoszság gyógyíthatlan és néha még a szentírásban is bizonyos nyomda-technikai hibákat vél találni.

Az a nagy érték, melyet a férfiak a szüzségnek tulajdonítanak, amely becslésnek hiúságuk és kéjenc voltak az oka, sok nőt arra késztet, hogy sokkal féltékenyebben őrizték meg a magukét, mintsem saját hajlamuk és érdekeik kívánják, ők azt képzelik, hogy elvesztése ténylegesen csökkenti házassági eshetőségeiket. Ezt az elméletet a tények nem támogatják. A valóság az, hogy annak a nőnek, aki érintetlenségét feláldozza, ha minden más feltétel egyenlő, sokkal nagyobb a kilátása, hogy elfogadható házasságot köthessen, mint

azé, aki érintetlen marad. Ez különösen áll az alacsonyabb gazdasági osztályok nőire nézve. Egyszeriben érintkezésbe jutnak a magasabb körök férfival, ami eddig nehéz, néha lehetetlen volt és nemük sajátságos nagy alkalmazkodási képességével kezdik ezen magasabb körök finomultságait, ízlését és életfelfogását elsajátítani. A hölgyecske így bájt szed magára és az, ami a szeretetreméltóság piszkos üzletének indult, nem ritkán házassággal végződik. Az ily házasságok száma jóval nagyobb, mint ahogy felületesen látszik, mert mindkét házafél érthetőleg azon van, hogy ezt a körülményt elpálástolja. Az én szüségképpen korlátolt ismeretségi körömön belül is tucatszámra ismerek férfiakat, köztük gazdagokat és magas állásúakat, akik ily házasságokat kötöttek és akik ezt — úgy látszik — nem bánták meg. Régi megfigyelés, hogy az a nő, aki már előzetesen másnak ajándékozta erényét, jó feleség szokott lenni. A közfelfogás azzal magyarázza ezt, hogy az ily nő hálás férjének azért, hogy a társadalomkivüliségből kimentette; az igazság az, hogy azért jó feleség, mert ravasz, mert szakismerteket szerzett a férfiak gyöngéi tekintetében és így különlegesen jártas neme hagyományos dolgaiban. Az ily nő gyakran pompás éleselméjűséget árul el. Nagyon nehéz őt logikai téren megtéveszteni és lehetetlen érzelmileg lefegyverezni. Már fellázadása a világ szemérmetes-

kedései és érzelgősségei ellen is bizonyosága szellemi vállalkozóképességének és bátorságának és hogy lázadása sikerrel járt, bizonyosága rendkívüli állhatatosságának, tartalmasságának és éleselmjűségének.

Még a legalsóbbrendű prostituálnak is jobb dolga van az élet minden útján, mint a saját társadalmabeli erényes nőnek. Kevesebbet kell dolgoznia, ez is kevésbé egyhangú és elkeserítő, sokkal változatosabb férfiakkal kerül össze és ezek érezhetően a maga körénél magasabb osztályokhoz tartozók. Az sem igaz, hogy foglalkozása kockázatos és annak vége tragikus. Vagy tizenkét évvel ezelőtt ennek kissé mulattató bizonyítékát figyelhettem meg. Abban az időben ennek az amerikai városnak bizonyos érzelgős nyughatatlankodó! nagy munkába fogtak, hogy behatoljanak a prostitúció rejtelseibe és néhányan előzetesen hozzám fordultak, hogy tőlem, mint gyakorlati újságírótól, tanácsot kérjenek, miként fogjanak! hozzá. Úgy láttam, hogy valamennyien hittek abban a babonában, hogy a hivatásos prostituált átlagos élettartama öt év és hogy aztán kivétel nélkül a csatornában fejezi be az életét. Rettenetesen meg voltak lepve, midőn a valóságot megállapították. Ez a valóság pedig azt volt, hogy a városbeli prostituáltak átlaga nem a morgueban, hanem az oltár előtt fejezte be pályáját és hogy azok, akik férjezetlenek maradtak, gyakran tíz, tizenöt, sőt húsz

évig folytatták mesterségüket és aztán jómódban vonultak vissza. Megállapított, hogy teljes nyolcvan százalék ment férjhez és ezek majd mindig oly férjeket kaptak, akik elérhetetlenek lettek volna számukra, ha érényesek maradtak volna. Egy prostituáltra, aki kocsihoz vagy jelentéktelen boxolóhoz ment férjhez, egy tucat jutott, akinek férje tekintélyes mechanikus, rendőr, kiskereskedő, altiszt és legalább kettő-három, aki jómódú kereskedő és iparosemberhez ment. Az ezrek közt, kiknek életfolyását, sorsát tanulmányozták, tényleg volt egy olyan, aki mint a város leggazdagabb bankárjának a felesége végezte, ő volt az, aki az egész városban a legjobb fogást csinálta. Ez a nő mint szolgálóleány kezdte és otthagya nyers és sivár életét, hogy a bordélyba lépjen. A tapasztalatai itt úgy csiszolódtak és civilizálódtak, hogy öreg napjaira nagyon méltóságteljes grande dame lett belőle. Sok részvétet azért pazarolnak e régi foglalkozás űzőire, mert a szánakozók saját szempontjukból tévesen ítélik meg a helyzetet. A jólnevelt úrinő, ha azt hallja, hogy egy törékeny nővérétől, aki nyilvános házban van, megkövetelik, hogy mindenféle ember iránt előzékeny és barátságos legyen, arra gondol, hogyan riadna ő maga vissza az ilyen érintkezéstől és így arra következtet, hogy a tényleges prostituált is rettenetesen szenved. Azonban el-

kerüli figyelmét hogy azok a férfiak, bármily durvák és visszataszítóak az úrinő szemében, aránytalanul különb férfiak, mint a prostituált saját társadalmi, otthoni körének férfiai — mondjuk, mint az ő apja, vagy fivérei — és hogy szó sincs arról, hogy az ezekkel való érintkezés a prostituálnak utálatos volna, hanem ellenkezőleg, regényes neki. Jól emlékszem, hogy midőn a többször említett vicekereszteslovagokkal együtt működtem, megfigyeltem az egyik kéjhölgy elragadtatását afelett, hogy sikerült egy rendőrhadnagy figyelmét felkeltenie; nagyon, de nagyon örült, hogy van egy kliense, akinek ily gögös modora, ily gyönyörű ruhája és — az ő szemében legalább — ily méltóságteljes foglalkozása van. Mindig elfelejtik, hogy ez a gyengeség nem szorítkozik csak a prostituáltakra, hanem megvan az egész női nemben. Az a nő, aki elképzelni sem tudná, hogy valami tilos affairje legyen egy gazdag szappangyárossal, vagy akár még ügyvéddel is, nagyon könnyen tudja elképzelni, hogy meghódol egy nagykövetnek vagy egy hercegnek. Ez alól a szabály alól igen kevés kivétel van. A legelőkelőbb modern társaságokban azok a nők alkotják a társaság créme-jét, akik különös előzékenységet tanúsítanak a királyi család tagjai iránt. És a királyi nők, hogy befejezzük a kört, nem ritkán enged-

nek színészeknek és zenészeknek, t. i. oly férfiaknak, akik még a hercegekénél is különb fényt sugároznak ki.

44. A házasság jövője.

Az értékek azon átértékelése, amely most folyamatban van, lassan folytatódni fog és pedig még nagyon sok ideig. Hogy egészen teljessé váljék, az természetesen lehetetlen. Vannak tapadó differenciák, melyek az idők végéig mutatkozni fognak. Ahogy a nő fokozatosan fel fogja ismerni a gazdasági függetlenségnek nemcsak lehetőségességét, hanem értékét is, valószínűleg csökkenti majd jelenlegi minde nekfölött álló vágyát a házasság után és arra fog törekedni, hogy a szabad gazdasági jólét helyzetében találkozzék a férfival. Vagyis arra fog törekedni, hogy megszerezze azt a gyakorlati jártasságot, azt a nagy tehetséget a gyermekes és főrészt gépies szaktudáshoz, mely jelenleg a férfit a világ munkapiacán a nő fölé helyezi. Hogy ezt megtehesse, fel kell majd valamit áldoznia mostani intelligenciájából; lehetetlen elképzelni, hogy egy valóban intelligens emberi lény gyakorlott ügyvéd legyen, vagy gomblyukvarró, vagy könyvkiadó, vagy zongorahangoló vagy szobafestő. A nők-

nek, hogy versenyezzenek a férfiakkal, ily ostoba foglalkozásokban szellemi öngyilkosságot kell majd elkövetniök, ami valószínűleg sokkal több, mint amennyire valaha is tényleg hajlandók lesznek. Így tehát a férfiak jelenlegi fölényének egy árnyéka mindig meg fog maradni és így ezzel az ő viszonylagos gyarlóságuknak árnyéka is. A házasság vonzó marad számukra, mindenesetre legtöbbjükre nézve s ezért a házasság felborulásának eleje vétetik. Egészen lerombolni, ahogy azt láztól hevült újí-tók tervezik, éppoly nehéz lenne, mint a nap-éj-egyen tüneményét lerombolni.

Jelenleg a nők kissé lehetetlen módon ingadoznak a régi és az új életrendszer közt. Egyrészt gazdasági függetlenségük tele van feltételekkel, másrészt harcban állnak az elképzelhetetlen előítéletekkel. Az eredmény általános nyugtalanág az esztelen és szertelen lázadás tüneteivel. Az egyik tünet egy szellemi törekvés felbukkanása a nőnél — sajnos nem az ész valódi gyöngyei és rubintjai felé, hanem tisztán csak azon szellemi gummibélyegzők megszerzése felé, melyeket a férfiak úgynevezett gondolkodásuknál használnak. Így vannak asszonyaink, akik belevetik magukat politikai pártokba és megtöltik fejüket hatalmas tömegű haszontalan ismerettel politikai fogások, elméletek és személyiségek tekintetében. Így van

nőnemű szociális reformátorunk is, aki nevetésre ingerlően tipeg néhány hímnemű utópista kócból-rongyból álló „lehet”-je mögött, amely utópisták mindegyike valamit el akar adni. Épp így vannak nőink, akik olyan előrehaladt tudományok mellett szállnak a női klubokban síkra, melyek most divatosak — röviden olyfajta tudományok mellett, melyek tisztára oly véleményekből és javaslatokból állnak, melyek tudatlanok, jelentéktelenek és valótlanok. Az ily banális törekvések a legpazarabbul az Egyesült Államokban burjánoznak, ahol a felületesség már nemzeti betegséggé fejlődik. Ennek a népszerűségét az amerikai nép aránylag több szabadidejének lehet tulajdonítani, mely kevesebbet dolgozik, mint bármely más népe a világnak és, mindenekfelett, a nők aránylagosan több szabadidejének. A nők ezrei mentesítettek mindennemű kényszertől, hogy termelő munkát végezzenek anélkül, hogy bármiféle szellemi, művészi vagy társadalmi működéssel kártalanítanának ezért. Az eredmény, hogy a női klubokba özönlenek és elpazarolják idejüket azzal, hogy rossz költészetet, még rosszabb zenét és még ennél is rosszabb felolvasásokat hallgatnak Maeterlinckről, Balkán politikáról és a tudatalattiról. Ilyen nők közt figyelhető meg az időszakos őrjöngés bergsonismusért, Montessori módszerért, öntudathasadásért és más

ilyen bolondságokért, ami oly pathetikusan jellemző az amerikai kultúrára.

Ezen irányzat egyik káros hatásáról már elzengtem a magam dalát, még pedig az amerikai nőknek azon növekvő hajlamáról, hogy minden gyakorlati munkát, különösen kézimunkát úgy tekintenek, mint méltóságukon alulit s így elviselhetetlent. Ebből a felfogás-101 aztán számos sajnálatos jelenség fakad. Egyfelől nagyszámú egészséges és jóltáplált nőnk van, aki nyilvános szereplésekre kötötte le magát, melyek kilenc esetben tíz közül értelmetlenek, tévesek és ártalmasak, másfelől a háziteendők művészetében oly hanyatlást láthatunk, hogy az elmúlt háború első zűrzavarában a nemzeti kormánynak külföldi szakértőket kellett importálnia, hogy az ország háziasszonyait a takarékoság legkezdetlegesebb elemeire megtanítsák. A kontinens háziasszonyainak nem volt szükségük ilyen tanításokra. Egyszerűen megmondták nekik, mennyi eleséget kaphatnak és természetes képességeikkel elvégezték a többit. Ott nincsen semmiféle elderülhető pazarlás sem békében, sem háborúban. Egy francia háziasszony nem igen használja a hulladékosládát, hacsak arra nem, hogy ellyezze benne a felemelő irodalom termékeit. Igyekszik a legjobban gazdálkodni a rendelkezésére álló eszközökkel; nemcsak háború idején, hanem minden időben.

Amint ismét és ismét hangoztattam e tanulmányban, a nőnek idegenkedése attól, hogy megszerezze azt az alapos szaktudást, mely alapja a jó háztartásnak, elsősorban alktiv intelligenciájának tulajdonítható; nehezebbre esik, hogy ezt ily ostoba és kicsinyes dolgokra összpontosítsa. De legyen az nehéz vagy könnyű, szembeötlően fontos az átlagnő számára, hogy ezirányban kissé erőlködjen, meri ha ezt elmulasztja, ott a zavar. És ez a zavar tisztán megfigyelhető az Egyesült Államokban. Itt nyilvánul meg a nők egyik földöntúli tulajdonsága: a lelkiismeretesség hiánya. Ők teljesen híján vannak annak a kutyaszerű kötelességérzetnek, amely egyike a férfi ragyogó bélyegeinek. Ők sohasem mutatnak valami nagy büszkeséget, ha oly valamit tesznek, amit elvégezni kellemetlen; mindig tiltakozva mennek a gályára és fogadkozva, hogy szabotálnak; alapfilozófiájuk majdnem egyezik a szindikalisztákéval. A férfi érzélgőssége ezt elnézi és így nagyrészt felelős ezért. Mielőtt az átlagos lányka, a konyhában tanonckodva, a negyed-részt elsajátítaná azon kulináris finomságoknak, melyek még egy étkezőkocsifőnök előtt is közhelyek, már férjet fogott és nem kell neki ilyesmivel többé bíbelődnie, mert neki (a férjnek) végső elemzésben, azt kell megennie, amit neje elébe táal és a férj intelligenciájának

hiánya könnyűvé teszi a nőnek, hogy az akadémikus kritikákat a férj érzelmeire való hivatkozásokkal lerázza. Az is megeshet, hogyha férj végeredményben a nő indolenciáját előnyére magyarázza; bizonyosága annak, gondolja, hogy mily finomlelkű nő. A nő magasztos tudatlansága a férjben a saját prózai volta miatti szégyenkezést váltja ki.

De amint a nők gazdasági önállóságra téve szert, fokozatosan mind elkeseredettebb versengéssel fognak szembekerülni, a férfiak felébredő bizalmatlansága és a nőktől való félelme még a házasság elvárásolt birodalmában is vissza fog tükröződni és a férj, miután legtöbb régi jogáról lemondott, kezd majd új feltékenységet felfedezni azon jogokra nézve, amelyek megmaradtak; különösen a saját szorgalma irányításának jogára nézve fog egy csinos quid pro quo jelentkezni. Röviden, ahogy a nők lerázzák régi gyengeségeiket, úgy rázzák majd le egyes régi mentelmeiket is és a férfiak cselekményeiket majd józanabb és többet követelő szigorúsággal fogják mérlegelni, mint ahogy most történik. A szavazati jog kiterjesztése, azt hiszem, ezt a felébredést fokozni fogja; midőn a nyugati világ női a vonakodó férfiakból a választójogot kicsikarták, sárkányfogakat ültettek el, amelyek; kiugorva a nőket fogják mardosni. Most, hogy a nőknek megvan a politikai hatalmuk, hogy igazságos jogaikat meg-

kapják, kezdik elveszíteni a régfi hatalmukat, hogy az érzelgősség: alapján külön előjogokat kérhessenek. A férfiak, veszekedvén velük, újból szemügyre fogják őket venni, nem mint regeyes politikai és társadalmi rokkantakat, akiket becézni és kényeztetni kell, hanem mint szabad versenyellenfeleket a zord világban. Ha megtörténik egyszer ez az új szembeálkozás, a két nem közötti viszony általános felborulása fog bekövetkezni és jó egynéhány a szépnem tagjai közül fogja kívánni, hogy bár maradt volna minden a régiben.

45. A háború hatásai.

A háborúk mostani sorozata úgy látszik húsz-harminc évig, vagy talán még tovább is, folytatódni fog. Hogy az első összecsapás nem volt befejezés, fényesen kitűnik abból az ostoba békéből, amit végül elértek — egy oly mesterkéltséges és becsstelen béke ez, hogy már az aláírása is egy új hadüzenettel egyértékű. Legalább három nagyszabású vetekedésre van okvetlen kilátás — egyre Németország és Franciaország közt, hogy megszüntessék egy gyenge és tehetetlen nemzetnek egy erős és vállalkozó nemzet fölötti zsarnokságát, egy Japán és az Egyesült Államok (közt a Pacific fölötti uralom miatt és egy Anglia és az Egyesült

Államok közt a tengeri uralomért. Ehhez hozzá kell adni egy csomó kisebb harcot és egyetkettőt, mely talán a legnagyobbak közé fog tartozni: Oroszország erőfeszítését, hogy régi egységét és hatalmát visszanyerje, Törökországot, hogy elfojtsa a rabszolga felkelést a görögök, örmények, arabok és a többi népek közt, mely most fenyegeti őket, a latin amerikaiak erőfeszítését, hogy lerázzák a kínzó yankee igát és Oroszországnak és Németországnak együttes erőfeszítését, hogy megmeneküljenek az oly internacionális bajoktól, mint az egészségtelen Lengyel köztársaság, a Baltikum törpe államai és tán a Balkán államok legtöbbször, nem is szólva arról, hogy valószínű események még az indiai forradalom, Kína felkelése Japán ellen és egy általános harc Délafrikában új határok megállapítása végett. Ezek a háborúk mind, akár kicsik, akár nagyok, valószínűek; a legtöbbször emberileg biztos. Vadul fogják őket megvívni és a romboló gépek legnagyobb tökélyével. Hasonlíthatatlan embermészárlást fognak magukkal hozni és ezen emberek nagyrésze negyven éven aluli korú lesz.

Ennek eredményeként a kereszténységben nagy hiány fog férjek tekintetében beállni és további következményképpen a túlélők nehezebben lesznek elkábíthatók, mint a mai férfiak.

Minden kellemes külsejű és jómódú férfit üldözni fognak a nők, de nem mint most. tucattal, húszával, hanem teljes századokkal és hadosztályokkal és pusztá önvédelemből nehéz küzdelmeikbe fogják őket hajtani. Talán végül az államnak kell majd közbelépnie és elejét vennie annak, hogy a férfiak el ne kallódjanak az alkalmak forgatagában.

Hogy milyen alakot fog ez a közbelépés felvenni, az még nem látszik tisztán. Franciaországban már folyik a házasságon kívül született gyermekek gyári üzemben való törvényesítése és Kelet-Európában már megtörtént, hogy lármásan követelték a többnejűség törvénybeiktatását, de ezek az eszközök nem egyeznek a főproblémával, hogy az egynejűséget a legszűrés mértékben keresztülvigyék. Az az önmagát ajánló mód, hogy az egynejű férfi helyzetét megjavítsák, legtöbb keresztény állam törvényei folytán mind kényelmetlenebbé válik. Nem hiszem, hogy a nők intelligensebb fajtája, szembeállítva a férfiak veszélyes megritkulásának eshetőségével komolyan ellene szegülne ennek a feljavításnak. Tisztán kell látniok, hogy a jelenlegi rendszer, ha folytatódik, legjobb érdekeik ellen kezd majd hatalmasan működni, ha mással nem, azzal, hogy megerősíti a jobb fajta férfiak, már most is fennálló ellenszenvét a házassággal szemben. Meg

vagyok arról győződve, hogy egy valóban tapintatos nő sokkal inkább megy egy felsőbbrendű férfihoz, még kedvezőtlen feltételek mellett is, semhogy egy John Smithből csináljon magának férjet, rabszolgát és foglyot egy csapásra.

A törvénynek esetleg fel kell ismernie ezt a tényt és intézkednie kell ez ügyben. Az átlagos férj talán kevés segítséget érdemel. Azt a nőt, aki ilyenre veti szemét és hozzámegy, még ha önző indokokból teszi is, az államnak illően meg kellene jutalmaznia a szolgálatáért — oly szolgálatért, melyet nem szabad ily harcias korszakban lebecsülni. És ennek a jutalomnak a legmegfelelőbb módja, hogy mint az Egyesült Államokban, szabályok alkottassanak, melyek az ily nőnek jogcímet adnak a férje reáltulajdonainak egy nagy részére és kötelezzék a férjet, hogy bevételei legnagyobb részét átadja nejének, aki viszont minden engedelmesség és mindennemű háztartási kötelezettség alól felmentetik. Azonban annak a nőnek, aki magasabb tétbe játszik, véleményem szerint lélekeli mondania ezen előnyökről azon nagyobb tisztesség ellenértékeképpen, hogy egy értékes ember felesége és gyermekei anyja lehet. Egészben csak az szükséges, hogy a törvények megengediék neki, hogy ha akar, lemondhasson özvegyi tartásdíjáról és a fegyve-

lem alóli mentességről és még néhány jogáról hogy végre előnye kiegyenlítődjék. Jelenleg a nők képtelenek arra, hogy ezen engedmények legtöbbjét megtegyék: a nyugati államok többségének törvényei hajthatatlanok. Ha például egy angol nő egy házasság előtti szerződésben alávetné magát a fegyelemnek, nem a jelenlegi törvények szerintinek, hanem a régebbi köztörvények szerintinek, amely megengedte a férjnek, hogy nejét megfenyítse a hüvelykujjánál nem vastagabb bottal, bármely érzelgős szomszédjának módjában állna ezt a szerződést megsemmisíttetni oly módon, hogy a hatóság elé cipelteti a férjet azért, hogy teljesítette a szerződést és biztos fogadás volna, hogy a bíróság bebörtölné a férjet.

Ez a terv, bármily újnak tetszik is, már tényleg működésben van. Sok férjes nő, hogy férjét a fellázadástól visszatartsa, több-kevesebb engedményt tesz bizonyos oly jogai és mentelmei tekintetében, melyek az élő törvények szerint megilletik. Ott vannak például azok a nők, akik szakértéssel és szorgalommal elvégzik a háztartási dolgokat, dacára hogy tiszta dolog, hogy a törvények semmiféle büntetéssel nem sújtják, ha ezen dolgok elvégzését elmulasztják. Vannak nők, akik külső iparokat és foglalkozásokat űznek és hozzájárulnak a családi pénztárhoz. Vannak

oly nők, akik engedelmeskednek férjeiknek, ínég jobb meggyőződésük ellenére is. Vannak — még pedig nagy számban — nők, akik tapintatosan figyelmeztetik férjüket elutazásuk alkalmával a vegyi tisztaság tekintetében az oltár előtt tett esküre. Közhely, hogy sok boldog házasságban engedik meg egy harmadik fél részvételiét is. Több ilyen lenne, ha több nőben volna elegendő szellemi higgadság ahhoz, hogy ennek a berendezkedésnek előnyeit felismerje. A főbaj az ilyen háromszögeknél nem ott van, hogy esküszegést involválnak, vagy hogy valami fundamentális sérelmet szenvedne a nő; ha a banális színészeskedéseket mellőznék, akkor tényleg az volna a hatásuk, hogy a férj aláztosságát és tiszteletét neje iránt fokoznák, ha másképp nem, úgy mint egy összehasonlítás gyümölcsét. A baj ott van, hogy közülünk igen kevésnek van elég érzéke, hogy az ilyen háromszöget intelligensen kezelje. A férfi elméjét hamar meghódítják mutatós értékek; az átlagos nős férfi, ha egyáltalán áldozatul esik, akkor valami buja és hamis teremtmény hódítja meg, aki csak ki akarja fosztani. Itt mutatkozik a francia ember nyers realizmusának fölénye a teuton fajták szentimentalizmusa felett. Egy francia épp oly kevésbé gondolna arra, hogy felesége megkérdése nélkül keressen

szeretőt magának, amily kevésé jut eszébe, hogy felesége tanácsa nélkül hivatalt vállaljon. Ennek az az üdvös eredménye van, hogy ritkén csapják be. Egy olyan francia férfira, akit a nők tettek tönkre, legalább száz ilyen angol és amerikai jut, dacára hogy százszor annyi francia férfi próbálkozik az újjászületés e módjával. Zola esete tipikus. Mint ismeretes, az ő szerelemeit Mme. Zola gondosan felülvizsgálta házasságuk első napjától kezdve és ennek folytán élete teljesen mentes maradt botrányoktól és figyelme nem terelődött el munkájától

46. Az örök regény.

De bármi legyen is az egynejű házasság jövője, sohasem lesz semmilyen hanyatlás abban a kellemes kalandosságban, mely most a nemek (közti tranzakciók mélyén van. A nők megtehetik, hogy emancipálják magukat, kikölcsönözhetik a férfiatól egész trükk-készletüket és kigyógyíthatják magukat vágyakozásukból a házasság főzelékbiztonsága után, de sohasemfognak megszűnni nők lenni; mindaddig, míg nők maradnak, provokálni fogják a férfiakat. Főbajuk éppen abban a tényben van, hogy veszélyesek, hogy a férfiak szabadságát és függetlenségét fenyegetik, hogy éles elméjük sok-

bal nagyobb fenyegetést képvisel, mint az Isten vagy a nyílt ellenség cselekményei — és veszélyesek maradnak örökre. A férfiak félnek tőlük és meg vannak babonázva általuk. A nők tudják, hogy kell bájosan a foguk fehérét mutatni; a felvilágosultabbak az elbűvölés nagyszerű technikáját dolgozták ki. Nietzsche mondta a nőről, hogy ő a harcos újjáteremtése, — jól figyeljünk — nem a poltroné. hanem a harcosé. Mély mondás. Végtelen tehetségük van, hogy a férfi szorgalmát és vállalkozását kicsi és ellenállhatatlan hízelkedéseikkel jutalmazzák; éles megértés párosul azon képességükkel, hogy a szépség eszméit felidézzék, ami őket összehasonlíthatatlan társakká teszi, midőn a komoly napi ügyletek befejeztettek és eljött az idő, midőn kényelmesen lehet a csillagos éterbe nyúlni. Minden férfinak, merem állítani, megvan a saját fogalma, hogy mi adja a teljes békét és megelegedést, de ezen fogalmak valamennyije, dacára a nemek közti alapkonfliktusnak, a nők körül forog. Ami engem illet — és remélem, bocsánatot nyerek, hogy tanulmányom ezen előrehaladt stádiumában, a magam személyét vonom bele — a két legközöségesebbet közülük visszavetem: a szenvedély, legalább is kalandosabb és melodramatikusabb képeiben, túl izgató és nyugtalanító egy oly indolens em-

ber számára, amilyen én vagyok és én túl önző vagyok ahhoz, hogy nagyon vágnám a dajkáltatás után. Hát akkor mi marad részemre? Hadd kísértsem meg, hogy leírjam.

Egy bosszantó és elfoglalt nap alkonya; mondjuk félhat vagy hat óra egy téli délután. Megittam egy vagy két cocktailt és kinyújtózkodom egy pamlagon a tűzzel szemközt, szivaromat szíva. A díván végén, elég közel hozzám, hogy kezemmel is elérhetem, egy nő ül: nem túl fiatal, de még jó kondícióban, jól öltözöten — mindenekfölött halk, lágy és kellemes hangú nő. Én szundikálok és ő cseveg — akármiről, mindenről, valamennyi dologról, amiről a nők beszélnek: könyvről, zenéről, játékról, férfiakról, más nőkről. Nem politikáról. Nem üzletről. Nem vallásról. Nem metafizikáról. Semmi izgatót és bosszantót — de emlékezzenek: ő intelligens; amit mond, azt tisztán fejezi ki és gyakran festőién. Nézem a haja finom fényét, fehér foga villanását, szemöldöke ívét, karja kecses hajlását. Hallgatom hangja bájos zümmögését. Fokozatosan elalszom, de csak egy pillanatra. Abban a percben kissé felemeli hangját és én felébredek. Aztán megint aludni — csendesen és elbűvölően, le az álmok enyhe lejtőjén. Aztán megint felébredni, megint elaludni és így tovább.

Komolyan kérdem: lehetne-e valami ki-
mondhatatlanabbul szebb? Az elalvás szenzá-
cióba számomra a legkedvesebb a világon. Any-
nyira élvezem, hogy még a halál elé is alatto-
mos csodálattal és kíváncsisággal nézek. Nos:
a halál költőiesített álom és így duplán édes.
Oly álom, melyhez csak a világ legszebb zenéje
fogható. Többre becsülöm ezt a helyzetet min-
dennél, amit csak kigondolhat az ember. Nem-
csak elbűvölő, hanem a szó valódi jelentésében
nemesítő is. A végén, ha a lányka meglehető-
sen bosszankodik már és kidob engem, valahogy
megtisztulva és megdicsőülve térek vissza
gondjaimhoz. Jobb ember vagyok! a magam
szemében. A liliumok mezején legeltem. És va-
lóban, teljesen és megbánás-nélkülien boldog
voltam.

47. Mentetetődzés a záradékban.

A végén a kulturált olvasó elnézését kérem
mindazon szükségképpen látható tökéletlensé-
gekért, melyeket itt papírra vettem: tökéletlen-
ségek ezek, melyek nemcsak a hiányos informá-
ciónak és tévelygő logikának tulajdoníthatók, de
— és talán több joggal — bizonyos alapvető
gyengeségeknek is, melyek azon nemnek sajá-
tosságai, melyhez tartozni szerencsém van. A
férfi elválaszthatatlan veleszületett hívságaitól és

ostobaságaitól, ahogy a kutya elválaszthatatlan a bolháitól. Megnyilvánulnak mindenben, amit tesz és mond, de legjobban akkor nyilvánulnak meg, ha a nő legfenségesebb misztériumáról elmélkedik. Amily bizonyosan nyafog és forgatja a szemeit a nő jelenlétében, épp oly bizonyosan pathetikus és levehetetlen bohócságot ölt magára, ha megkísérli felboncolni őt a laboratórium magányában. Nincs olyan nőkről szóló könyv, amely ne lenne a nagyképűsködéseknek és ostobaságodénak gyűjteménye. Csak két könyv van, amely talán felületes vágyat mutat, hogy becsületes legyen: — „A női szavazati jog elleni szennyes per” Sir Almoth Wright-tól és a jelen könyv. Wright egy gáláns merényletet kísérelt meg, hogy megmondja az igazat, de még mielőtt feladata feleútjáig ért volna, kiirthatatlan férfi csacsisága felülkerekedett pszichologista örületén és így gyorsan mosta kezeit és kiadott egy félig sült és ostoba könyvet. Talán én is megbuktam és tán még dicstelenebbül. Ha így van, akkor tele vagyok komoly és leírhatatlan bánattal.

Vége.

TARTALOM

	Oldal
H. L. Mencken előszava a magyar kiadáshoz	1
Mencken és a mai Amerika	3
Bevezetés	23
A női szellem.....	35
A nemek közötti harc.....	57
A házasság.....	95
A női választójog.....	149
Az új kor.....	201